

De vergezichten van Berg en Dal: omgevingsvisie gemeente Berg en Dal

Het college van burgemeester en wethouders maakt bekend dat de gemeenteraad van Gemeente Berg en Dal,

gelezen de tekstinhoud van "De vergezichten van Berg en Dal - omgevingsvisie gemeente Berg en Dal" d.d. 03-07-2025,

Overwegende dat:

Besluit;

Artikel I

"De vergezichten van Berg en Dal - omgevingsvisie gemeente Berg en Dal" opgenomen in Bijlage A wordt vastgesteld. De omgevingsvisie met bijbehorende stukken kunt u inzien via de gemeentelijke website Omgevingsvisie Berg en Dal. Daarnaast is de omgevingsvisie te raadplegen via de website <https://omgevingswet.overheid.nl/regels-op-de-kaart/>.

Artikel II

Dit besluit treedt in werking per 08-07-2025. Tegen het besluit van de gemeenteraad tot vaststelling van de omgevingsvisie kan op grond van artikel 8:5 van de Algemene wet bestuursrecht geen beroep worden ingesteld.

Aldus vastgesteld door Gemeente Berg en Dal, 03-07-2025.

Groesbeek, 07-07-2025

Het college van burgemeester en wethouders van Gemeente Berg en Dal,

Namens deze,

Dhr. S. Ambrosius, teamleider Ruimtelijke Ontwikkeling

Bijlage A Bijlage bij artikel I

De vergezichten van Berg en Dal - omgevingsvisie gemeente Berg en Dal

1 Inleiding

1.1 Voorwoord

Ik begin om u een dikke pluim te geven voor uw medewerking aan deze (concept) omgevingsvisie. Als we bijvoorbeeld woningbouwplannen hebben, zijn er altijd genoeg inwoners die hun mening willen geven. Dat wordt een stuk lastiger wanneer we inwoners en andere betrokkenen zoeken die mee willen denken over de langere termijn toekomst van onze dorpen, het buitengebied en onze gemeente als geheel. Mijn dank is daarom groot aan u en alle inwoners, ondernemers en anderen die vanuit hun betrokkenheid en bevoegdheid hun visie hebben gegeven over hoe we onze leefomgeving zouden kunnen vormgeven de komende decennia.

Natuurlijk blijven we alle ruimte geven aan inwoners die hun mening willen geven als er concrete plannen zijn, voor bijvoorbeeld woningbouw. Maar dankzij de vele betrokkenen die hebben meegewerkt aan de (concept) omgevingsvisie hebben we nu een kader, een soort meetlat voor alle initiatieven en plannen die we met elkaar maken. Uw meetlat, uw (omgevings)visie!

Alex ten Westeneind

Wethouder gemeente Berg en Dal

1.2 Waarom een omgevingsvisie

De wereld om ons heen verandert snel. Op hetzelfde moment spelen diverse grote opgaven op het gebied van klimaat, woningmarkt, biodiversiteit, energie en landbouw.

Zo staan publieke voorzieningen (zoals dorpshuizen, sportaccommodaties, winkels, zorg en openbaar vervoer) onder druk als gevolg van individualisering, digitalisering, vergrijzing, toenemende kosten en een gebrek aan personeel en vrijwilligers. Tegelijk groeit het bewustzijn rond inclusiviteit en gezondheid, zeker ook door de coronacrisis.

Verder is grote behoefte aan woningen, met name voor senioren en starters. Ook moeten we onze leef- en werkomgeving aanpassen aan klimaatverandering. De kans op extreme buien, hittestress en structurele droogte neemt toe. We hebben ruimte nodig voor de opwek van hernieuwbare energie en staan voor de opgave om onze samenleving circulair te maken.

Allemaal ontwikkelingen waar ruimte voor nodig is of die vragen om aanpassing van onze leefomgeving. Met de omgevingsvisie willen we als gemeente Berg en Dal antwoorden bieden op de ruimtelijke opgaven van vandaag en morgen. De omgevingsvisie is een van de belangrijke beleidsinstrumenten onder de Omgevingswet die onlangs is ingevoerd.

In de omgevingsvisie bepalen we onze doelen, ambities en strategie voor behoud en ontwikkeling van onze leefomgeving voor de lange termijn. We bepalen wat we met ons omgevingsbeleid willen bereiken en waarom. Het is een opdracht aan ons als gemeente om te werken aan het realiseren van de doelen en ambities. De omgevingsvisie bevat een uitvoerings- en uitwerkingsagenda waarin we bepalen wat prioriteit heeft en waar we de komende jaren zelf aan gaan werken. Daarnaast is het een uitnodiging naar de samenleving om met goede plannen te komen die bijdragen aan het behalen van ambities en doelen. De omgevingsvisie is daarmee ook een middel om te inspireren en te toetsen.

1.3 Totstandkomingsproces

Bij het opstellen van deze omgevingsvisie hebben we op verschillende manieren input opgehaald bij de samenleving. We zijn begonnen met een brede enquête onder de bevolking (Toekomstwijzer Leefomgeving Berg en Dal). Daarin hebben we een groot aantal stellingen en vragen opgenomen over een aantal urgente thema's. Deze vragenlijst is zowel fysiek als digitaal verspreid onder de bevolking. In totaal hebben circa

650 bewoners de enquête ingevuld. Dat is een mooie respons en het heeft waardevolle richtinggevende informatie opgeleverd. Daarna hebben we de 'Omgevingsstour' georganiseerd. In de tien dorpen (Millingen aan de Rijn, Beek-Ubbergen, Berg en Dal, Groesbeek, Kekerdom, Breedeweg, De Horst, Heilig Landstichting, Ooij, Leuth) hebben we een open inloopavond gehouden waarin met bewoners een aantal thema's zijn besproken. Ook zijn twee inloopavonden gehouden voor het buitengebied, één voor de polders en één voor de heuvels. In totaal zijn bijna 300 mensen op de inloopavonden aanwezig geweest. Na de inloopavonden zijn nog twee bijeenkomsten met organisaties geweest, één met landschaps- en natuurorganisaties en één met een afvaardiging van het bedrijfsleven (per ondernemersvereniging en per bedrijven-terrein).

Samenvatting inwoners enquête

Samenvatting resultaten TOEKOMSTWIJZER LEEFOMGEVING BERG EN DAL

Hoe wilt u dat Ooij, Beek, Millingen aan de Rijn, Groesbeek en de andere dorpen in onze mooie gemeente er in 2040 uitzien? Wat zijn uw favoriete plekken? Waar wilt u sporten of wonen? Meer ruimte voor parkeren of groen in de straat? Deze vragen zijn onderdeel van een brede enquête die we in november 2021 aan onze inwoners hebben voorgelegd. De opbrengst van de enquête is een belangrijke bouwsteen voor de omgevingsvisie die we als gemeente Berg en Dal momenteel aan het maken zijn. Hiernaast vindt u een samenvatting van de resultaten.

Wie heeft de enquête ingevuld?
In totaal hebben 538 mensen de enquête ingevuld. Bijna driekwart deed dat online op www.samenbergendal.nl, een kwart door het invullen van de enquête in De Rozet. Onderstaande grafieken laten zien hoe de deelnemers zijn verdeeld over de dorpen en leeftijd.

Deelnemers naar leeftijd

Leeftijd	Procent
0 tot 24 jaar	6%
25 tot 34 jaar	7%
35 tot 44 jaar	13%
45 tot 54 jaar	19%
55 tot 64 jaar	27%
65 tot 74 jaar	26%
75 en ouder	13%

Deelnemers naar dorp

Dorp	Procent
Groesbeek	14%
Millingen a/d Rijn	12%
Beek-Ubbergen	10%
Heilig Landstichting	10%
Leuth	13%
Breedeweg	4%
Berg en Dal	4%
De Horst	4%
Kekerdom	4%
Eefdom	1%
Persingen	1%

Wat gaan we doen met de resultaten?
De resultaten van de enquête geven een beeld van wat onze inwoners waarderen aan hun omgeving, over welke thema's overeenstemming lijkt te zijn en waar mogelijke dilemma's zitten. Hierna gaan we de Week van de Omgeving organiseren waarin we met onze inwoners en maatschappelijke organisaties nader in gesprek gaan over de toekomst van onze dorpen en het buitengebied. De resultaten van de enquête gebruiken we om de gespreksonderwerpen te bepalen.

Op de hoogte blijven?
Wilt u op de hoogte blijven van ontwikkelingen en de volgende stappen, meld u dan aan voor de nieuwsbrief via de website www.samenbergendal.nl

GEMEENTE Berg en Dal
Op de afbeelding

De favoriete plekken van de deelnemers

“voor de rust”
“het fantastische uitzicht”
“de openheid in het landschap”

Het Groene Goud van Berg en Dal!

Wat deelnemers het meest waarderen

Wat wordt het meest waarderen	Procent
De mooie natuurgebieden	60%
Vakbij Nijmegen en toch buiten!	55%
De hoogteverschillen en het heuvelslandschap	50%
De Waal met haar uitwaarden en polders	45%
De aantrekkelijke fiets- en wandelroutes	40%
De sfeer en gezelligheid in de dorpen	35%
De mogelijkheden voor sporten en bewegen	30%
Het rijk verenigingsleven	25%
Evenementen zoals kermis en carnaval	20%
De vele actieve ondernemers in de dorpen	15%
Het erfgoed zoals de Romeinse Limes en WOII	10%
Trekpleisters zoals pretpark en musea	5%
Anders	5%

Meer opvallende en interessante resultaten

- Eenderde geeft aan dat veiligere en aantrekkelijkere fietsroutes ervoor kan zorgen dat ze vaker de **fiets** nemen in plaats van de auto.
- Driekwart ziet ruimte in het **buitengebied** voor nieuwe functies. Meest genoemd zijn meer bos/natuur (48%), woningen (33%) en duurzame energie (26%).
- Tweerde erft wel eens **geluidsoverlast** of slechte **lucht** kwaliteit. Meest genoemde oorzaken zijn houtstook (lucht) en verkeer (geluid).
- Meest genoemde aandachtspunten bij de inrichting van **woonstraten** zijn bomen en planten (79%), spelen en ontmoeten (50%), ruimte voor waterberging (24%) en parkeren voor de deur (18%).
- Het belang van de **dorpscentra** wordt breed gedeeld. 52% vindt de centra heel belangrijk als sociaal hart, 40% vindt de centra ook belangrijk maar niet de enige plek voor ontmoeting.
- Bijna iedereen heeft interesse in lokale **streekproducten**. De meerderheid (61%) geeft aan dat de producten dan wel makkelijk verkrijgbaar moeten zijn. 13% wil met anderen een voedselcoöperatie beginnen!
- De overgrote meerderheid vindt dat vrijkomende **boerenerven** ingevuld kunnen worden met andere functies. 46% vindt woningen geschikt, 35% ziet recreatie als geschikte invulling.
- Er is verdeeldheid over de overlast van **toerisme** en recreatie. 43% vindt dat het op sommige plekken of momenten te druk wordt, 48% vindt van niet.
- Ongeveer 60% vindt dat **wandel- en fietsroutes** verbeterd kunnen worden. Meest genoemd zijn de verbinding tussen de polder en de heuvels, rondom de dorpen en in de polders.

De mening van deelnemers over de stellingen

Stelling	Eens	Neutraal	Weet niet	Ofters
Boeren moeten (financieel) beloond worden als zij zich inzetten voor natuur, landschap en bodem	80%	10%	5%	5%
Het is een goed idee om sportaccommodaties ook voor andere activiteiten te gebruiken	75%	15%	5%	5%
We moeten als Berg en Dal zelf het initiatief nemen om meer afval- en reststoffen te hergebruiken	70%	20%	5%	5%
In elke wijk en elk dorp moet woonruimte aanwezig zijn voor mensen met een zorgvraag	65%	25%	5%	5%
In mijn woonomgeving is voldoende en goede speelruimte aanwezig voor kinderen	60%	30%	5%	5%
Ook monumentale panden zouden verduurzaamd moeten worden	55%	35%	5%	5%
Publieke beeldbepalende panden die leegkomen, moeten zoveel mogelijk publiek toegankelijk blijven	50%	40%	5%	5%
Cultuurhistorie zou beter dan nu beschermd en zichtbaar moeten worden	45%	45%	5%	5%
In mijn wijk mag meer groen komen, ook als er dan minder ruimte is voor parkeren voor de deur	40%	50%	5%	5%
We moeten niet alleen inzetten op zonnepanelen maar ook kijken naar windmolens	35%	55%	5%	5%
We zouden de dorpen moeten uitbreiden zodat voorzieningen behouden kunnen blijven	30%	60%	5%	5%
Bedrijventerreinen hoeven niet uit te breiden, ook als dan niet alle bedrijven een plek kunnen vinden	25%	65%	5%	5%
Het is belangrijker dat de lijnbus snel op de plek van bestemming is dan dat er veel haltes dichtbij zijn	20%	70%	5%	5%
Liever een grote complete sportaccommodatie verder weg dan een kleine eenvoudige accommodatie dichtbij	15%	75%	5%	5%

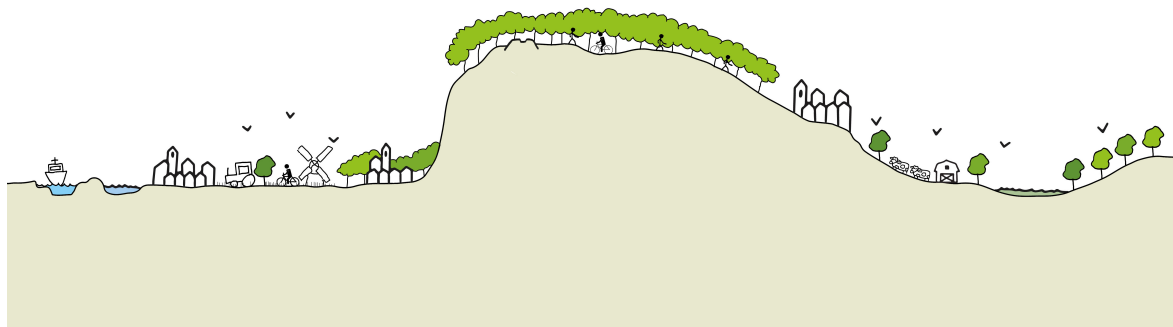
Belangrijke dilemma's en opgaven

LOS

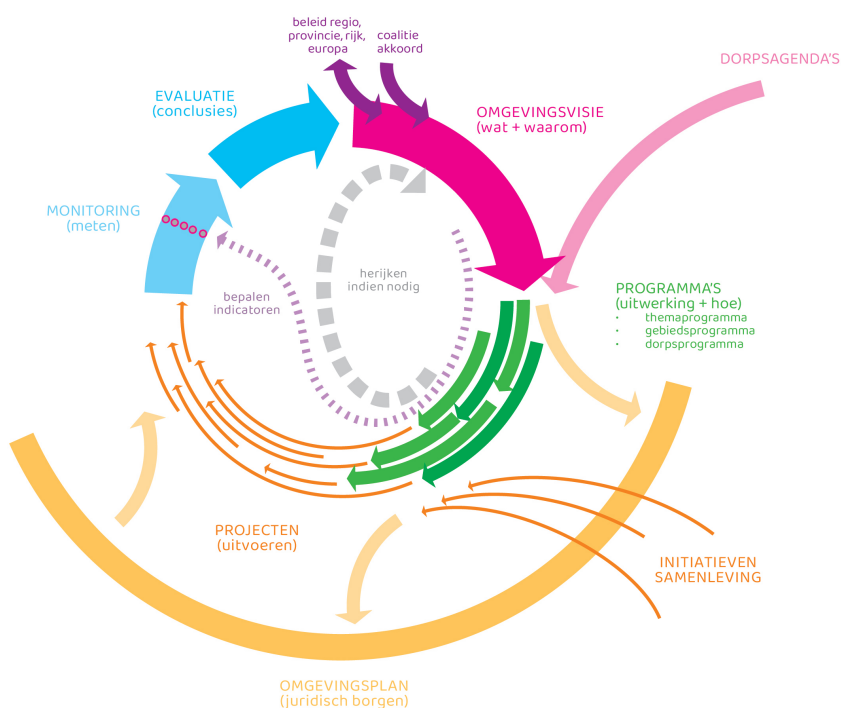
1.4 Leeswijzer

We beginnen deze omgevingsvisie met een hoofdstuk over de sturingsfilosofie. Daarmee bedoelen we hoe we de komende jaren met de omgevingsvisie willen gaan werken en hoe we de visie gaan gebruiken.

Daarna gaan we in op de ambities en doelen voor behoud en ontwikkeling van de leefomgeving in de gemeente berg en Dal. In hoofdstuk 3 gaan we in op de kern van onze visie: een gezonde leefomgeving. In de hoofdstukken daarna werken we deze kern uit voor vier hoofdthema's (hoofdstukken 4, 5, 6 en 7). Het laatste hoofdstuk 8 bevat een agenda voor uitwerking en uitvoering. We gaan in op de inzet van het beleidsinstrument omgevingsprogramma, een checklist voor initiatieven en de vertaling naar het omgevingsplan.

Schematische weergave van de rol van de omgevingsvisie in ons omgevingsbeleid en hoe we er de komende jaren mee aan de slag gaan

LOS

2 Sturingsfilosofie

2.1 Inleiding

In onze nota 'Samen maken we Berg en Dal' die in 2021 door de raad is vastgesteld, staat dat we graag samenwerken met onze inwoners, ondernemers, organisaties en regionale partners. Dat geldt zeker ook voor de inrichting en ontwikkeling van onze leefomgeving. We leveren hier allemaal een bijdrage aan. Ieder vanuit zijn eigen rol, kennis, positie en ervaringen. Door vanaf het begin in gesprek te gaan en samen te werken maken we maximaal gebruik van elkaars kennis, vaardigheden en creativiteit. Met de omgevingsvisie willen we hieraan een impuls geven. We zien de omgevingsvisie als:

- Opdracht aan ons als gemeente
- Samenwerking met partners

- Uitnodiging naar de samenleving
- Ondersteuning van de dorpsagenda's

2.2 Opdracht aan ons als gemeente

In de omgevingsvisie bepalen we de doelen en ambities voor behoud en ontwikkeling van de leefomgeving. Wat willen we waar bereiken en waarom. Daarmee sturen we op samenhang in ons gemeentelijke beleid voor de leefomgeving. Daaruit bepalen we vervolgacties zoals het opstellen van omgevingsprogramma's (volgend beleidsinstrument in de omgevingswet), projecten en regels in het omgevingsplan (voorheen bestemmingsplannen en verordeningen).

We hebben in Berg en Dal bepaald dat de omgevingsvisie abstract blijft en onze doelen en ambities bevat voor de lange termijn, en dat we beleid uitwerken en concreet maken in omgevingsprogramma's. Voor ons is dit een belangrijk middel om zelf aan de slag te gaan met de doelen en ambities. In een omgevingsprogramma werken we de ambities en doelen voor een thema of gebied verder uit en bepalen we maatregelen. Om deze doelen te bereiken, zet de gemeente, waar mogelijk en nodig, actief grondbeleid in. Zoals beschreven in de Nota Grondbeleid Berg en Dal 2023 kan de gemeente gronden verwerven en ontwikkelen om beleidsdoelen te realiseren. Dit is vooral van belang voor landschaps- en natuurontwikkeling, zoals het versterken van de biodiversiteit, een robuust natuurnetwerk, duurzame landbouw en ruimte voor recreatie en beleving van het landschap. Daarnaast kan actief grondbeleid worden ingezet voor woningbouw. Een omgevingsprogramma is vergelijkbaar met beleidsnota's zoals we die voorheen kenden (denk aan een detailhandelsvisie of centrumvisie). In Berg en Dal onderscheiden we drie type omgevingsprogramma's:

- Themaprogramma: uitwerking van de doelen voor een thema dat speelt in de hele gemeente.
- Dorpsprogramma: uitwerking van de doelen voor een specifiek dorp (en directe omgeving).
- Gebiedsprogramma: uitwerking van de doelen voor een samenhangend deelgebied.

Verder vormt de Omgevingsvisie de basis voor regels in het omgevingsplan. Als doelen in de omgevingsvisie concreet genoeg zijn kunnen ze worden vertaald naar juridische regels. Voor sommige doelen vindt eerst uitwerking plaats in een programma en/of project.

2.3 Samenwerking met partners

We zien de omgevingsvisie ook als aanleiding en middel om de samenwerking met onze partners verder te versterken. We kunnen het realiseren van de doelen en ambities in deze omgevingsvisie niet alleen. Daar hebben we andere overheden, het bedrijfsleven, non-profit organisaties en verenigingen, boeren en burgers hard bij nodig. De omgevingsvisie vormt voor ons de agenda om met hen de samenwerking te zoeken bij het uitwerken van de doelen en ambities tot praktisch beleid en maatregelen.

We gebruiken de omgevingsvisie ook als communicatiemiddel om de doelen en ambities van Berg en Dal over te brengen bij hogere overheden zoals provincie, rijk en de regio. Aan de ene kant wordt behoud en ontwikkeling van de leefomgeving bepaald door kaders vanuit hogere overheden en partners, en aan de andere kant brengen we onze doelen en ambities in bij gesprekken met andere overheden.

2.4 Uitnodiging aan samenleving

Naast sturing op ons eigen beleid, zien we de visie als uitnodiging aan de samenleving (bewoners, ondernemers en organisaties) om met plannen en ideeën te komen die aansluiten bij de doelen en ambities. Hoe beter een initiatief hierbij aansluit hoe wenselijker. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties kunnen de visie gebruiken ter inspiratie. Initiatiefnemers kunnen ermee inschatten of een plan kansrijk is of op welke manier het kansrijk te maken is. En daarmee kan een initiatiefnemer beter inschatten welke voorinvesteringen verantwoord zijn.

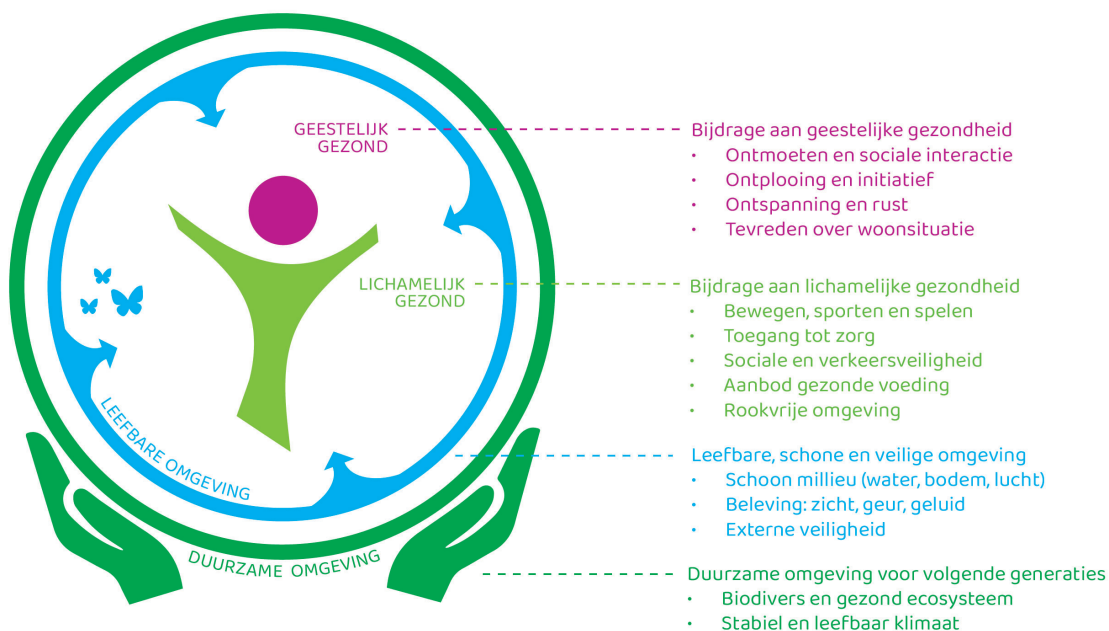
De visie gebruiken we ook om initiatieven en plannen van inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties te toetsen. We pakken de visie erbij als een initiatief invloed heeft op de fysieke leefomgeving, een besluit van de gemeente nodig heeft en/of niet past binnen de bestaande regelgeving. Webekijken dan of het initiatief past bij de doelen voor de leefomgeving, of aan te passen is zodat het erbij past.

2.5 Ondersteuning dorpsagenda's

We hechten veel waarde aan eigen initiatief en ideeën vanuit de dorpen. Veel dorpen hebben een meer of minder uitgewerkte dorpsagenda waarin zij aangeven aan welke doelen zij zelf werken. Ons omgevingsbeleid is erop gericht om deze initiatieven juist op het dorpse schaalniveau te faciliteren en ondersteunen. Dit is ook een van de belangrijke uitgangspunten van deze omgevingsvisie (zie ook de verhaallijn 'De Dorpen als Basis').

Onze ambitie is om met deze omgevingsvisie het opstellen van dorpsagenda's te stimuleren en ondersteunen. De komende jaren willen we de doelen en ambities concreter verbinden met de dorpsagenda's en zo de 'dorpse krachten' faciliteren en benutten. Daarbij kan het opstellen van een dorpsprogramma als aanjager werken en kan een dorpsagenda ook als aanjager werken om deze te vertalen naar een dorpsprogramma. Dorpsagenda's hebben over het algemeen een kortere termijn dan een dorpsprogramma en ze kunnen elkaar dus mooi aanvullen.

Aspecten van een gezonde leefomgeving, dit werkt door in de hele omgevingsvisie

LOS

3 Kern van onze visie

3.1 Een gezonde leefomgeving

Het is aangenaam wonen, werken en leven in de gemeente Berg en Dal. Een prachtig landschap, hechte dorpen waar veel te doen is en stedelijke voorzieningen dichtbij. Onze bewoners wonen hier graag. Tegelijkertijd zien we dat deze leefomgeving niet vanzelfsprekend is. Er zijn veel ruimtelijke ontwikkelingen gaande waar we als gemeente en samenleving een antwoord op moeten vinden.

We benutten de Omgevingsvisie om gezondheid meer centraal te zetten in ons omgevingsbeleid. We zijn er als samenleving steeds meer van bewust dat een goede gezondheid, zowel fysiek als mentaal, bijdraagt aan een gelukkig leven. Onze leefomgeving en de manier waarop deze is ingericht, heeft directe invloed op onze gezondheid en kan helpen voorkomen dat mensen ziek worden. Deze preventieve werking is niet alleen voor onze bewoners fijn, maar draagt ook bij aan het beheersen van de toenemende druk op de zorg.

Gezondheid speelt altijd al een belangrijke rol in het beleid van Berg en Dal. Niet voor niets profileren we ons als wandelgemeente en biedt onze gemeente plaats aan vele zorginstellingen. Tegelijkertijd merken we ook dat gezondheid soms laat in beeld komt bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Dat willen we veranderen: van achteraf toetsen op gezondheid, naar vooraf sturen op gezondheid. Daarnaast zijn nu soms ook lastige keuzes nodig om op de lange termijn een gezonde en leefbare omgeving te houden. Daarbij is een goede definitie nodig van een gezonde leefomgeving.

Een gezonde leefomgeving is een omgeving die de gezondheid van onze inwoners niet schaadt, uitnodigt tot gezond gedrag, als prettig wordt ervaren en rekening houdt met de gezondheid van volgende generaties. We maken in ons beleid onderscheid in vier pijlers van een gezonde leefomgeving:

- Een leefbare, schone en veilige omgeving
- Bijdragen aan de geestelijke gezondheid
- Bijdragen aan de lichamelijke gezondheid
- Duurzame omgeving voor volgende generaties

Leefbare, schone en veilige omgeving

Een gezonde leefomgeving begint met een leefbare, schone en veilige omgeving als basis:

- Schoon milieu: milieuvervuiling vergroot de kans om ziek te worden. Een schone lucht, bodem en waterhuishouding is de basis voor een gezonde omgeving en draagt bij aan behoud van een rijke biodiversiteit.
- Beleving: uitzicht, geur, trillingen, licht en geluid. De omgeving heeft grote invloed op onze zintuiglijke beleving. Zo kan teveel omgevingsgeluid, licht of geur bijvoorbeeld schadelijk zijn en stress veroorzaken. Aantrekkelijke uitzichten op een aantrekkelijk landschap kunnen juist bijdragen aan het geluksgevoel. We willen dat onze leefomgeving als aangenaam wordt ervaren.
- Externe veiligheid: aspecten zoals het gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen of het risico op bosbranden hebben direct effect op de veiligheid en gezondheid van omwonenden.
- Aanpassen aan klimaat: als gevolg van opwarming van de aarde, krijgen we vaker te maken met hitte(stress), structurele droogte en wateroverlast. We passen onze leefomgeving zoveel mogelijk aan om de effecten hiervan te verzachten.

Dit zijn belangrijke randvoorwaarden voor een gezonde leefomgeving. Het is van belang voor ons als mens maar zeker ook voor planten en dieren. De natuur heeft grote meerwaarde voor ons als mens maar ook eigen, intrinsieke waarde.

Bijdragen aan geestelijke gezondheid

Met de inrichting van de omgeving dragen we bij aan de geestelijke gezondheid van inwoners en bezoekers:

- Ontmoeten en sociale activiteiten: mensen met veel sociale contacten zijn gelukkiger en leven ook vaak langer. Eenzaamheid kan juist leiden tot depressie en verminderde weerstand. De leefomgeving moet voldoende ruimte bieden om elkaar te kunnen ontmoeten.
- Ontplooiing en initiatief: kunnen werken en jezelf kunnen ontplooiën zijn belangrijke pilaren om gelukkig te zijn, het geeft zingeving in het leven. In de leefomgeving moet ruimte zijn om als individu of als groep initiatief te kunnen nemen, te kunnen werken en ondernemen, doen waar je gelukkig van wordt. Dat betekent ook dat publieke voorzieningen en de openbare ruimte toegankelijk moeten zijn voor al onze inwoners
- Ontspanning en rust: De samenleving is steeds complexer, sneller en drukker. Om te kunnen herstellen van inspanning is het belangrijk lichaam en geest tot rust te laten komen. Een balans tussen inspanning en ontspanning. Stilte draagt daar ook aan bij.

· Fijne woonsituatie: de eigen woning en directe omgeving is de basis voor een gelukkig leven. Cruciaal om je veilig en comfortabel te voelen. De woning moet aansluiten bij wat iemand nodig heeft om aange-naam te leven. En voldoende groen in de woonomgeving is belangrijk voor de geestelijke gezondheid van mensen.

Bijdragen aan lichamelijke gezondheid

Met de inrichting van de omgeving dragen we bij aan de lichamelijke gezondheid van inwoners en bezoekers:

- Bewegen, sporten en spelen: de leefomgeving kan gezond gedrag stimuleren en bijdragen aan een gezond gewicht door mogelijkheden te creëren om (alleen of samen) te bewegen, sporten en te spelen. Niet alleen in de vrije tijd maar ook tijdens dagelijkse verplaatsingen.
- Toegang tot zorg: door een laagdrempelige toegang tot zorg dichtbij huis kunnen (beginnende) mentale en lichamelijke kwalen snel opgespoord worden en kan voorkomen worden dat het erger wordt.
- Sociale en verkeersveiligheid: De inrichting van de leefomgeving is bepalend voor de veiligheid in de openbare ruimte, zowel in het verkeer als sociaal en het voorkomen van (milieu)rampen.
- Gezonde voeding: met de inrichting van de leefomgeving kan de beschikbaarheid en het aanbod van gezonde voeding worden gestimuleerd en/of het aanbod van ongezonde voeding juist worden beperkt. Vooral daar waar het omgevingsbeleid betreft waar veel kinderen en jongeren komen.
- Rookvrije omgeving: een rookvrije ruimte beschermt personen tegen onvrijwillige blootstelling en schadelijke gevolgen van rook. Dat begint op plekken met veel kinderen en bij de ingang tot publieke gebouwen.

Duurzame omgeving voor volgende generaties

De aarde warmte in snel tempo op. Daarnaast staat de biodiversiteit onder grote druk. Beide ontwikkelingen hebben grote gevolgen voor de leefbaarheid van onze planeet en de gezondheid van mensen op de lange termijn.

We dragen ons steentje bij aan het zoveel mogelijk voorkomen van verdere opwarming van de aarde en een verdere afname van de biodiversiteit. We willen bijdragen aan een duurzame omgeving voor volgende generaties. Daarvoor is het nodig dat om nu scherpe keuzes te maken:

- Klimaatneutraal: we willen in 2040 klimaatneutraal zijn en zo bijdragen aan het voorkomen van verdere opwarming van de aarde en heftige klimaatveranderingen. Dat betekent dat we binnen onze gemeente per saldo geen CO₂ meer uitstoten.
- Biodiversiteit: de inrichting van ons landschap en onze dorpen draagt bij aan de leefmogelijkheden van zoveel mogelijk soorten flora en fauna.

Deze aspecten van lichamelijke en geestelijke gezondheid vinden we in Berg en Dal van belang en vormen de rode draad die door de Berg en Dalse omgevingsvisie heen loopt. Een gezonde omgeving is daarmee bepalend voor de uitwerking van ons omgevingsbeleid in de komende jaren.

3.2 Hoofdthema's

Onze omgevingsvisie is opgebouwd langs vier thema's die elk bijdragen aan een gezonde leefomgeving. Elk hoofdthema bevat ambities en doelen die aan de basis staan van ons omgevingsbeleid.

Het Groene Goud in Balans

Ons landschap is uniek. We profiteren er als samenleving en als individu op vele manieren. Het is ons groene goud dat we beschermen, behouden en waar nodig versterken. Onze ambitie is een goede balans tussen de natuur-, gebruiks- en belevingswaarde in het landschap met daarbij de volgende doelen:

- Verweven landbouw en natuur
- Multifunctionele boerenbedrijven
- Sturen op beleving en vergezichten
- Spreiden van recreatie en routes
- Erfgoed als inspiratiebron
- Duurzame energie integreren in landschap

De Dorpen als Basis

De dorpen zijn hecht en vormen de basis voor het maatschappelijke leven. Elk dorp fungeert in meer of minder mate als een veilig en aangenaam 'nest' waar bewoners graag wonen, samenleven en naar elkaar omkijken. Dat is cruciaal voor de mentale gezondheid van onze bevolking. Er is veel 'dorpse kracht' en die willen we faciliteren en inzetten om onze samenleving voor iedereen gezond, aangenaam, zorgzaam en duurzaam te houden. Het dorp is het niveau waar we publieke activiteiten en sociale samenhang zoveel mogelijk faciliteren. We hebben de volgende doelen:

- Woningbouw benutten voor dorpse samenhang
- Elk dorp voldoende basisvoorzieningen
- Lokaal benutten van duurzame energie
- Aangename groene openbare ruimte
- Aantrekkelijke en duurzame werklocaties

Duurzaam Verbonden

De nabijheid van de stad Nijmegen is al eeuwen bepalend voor de ontwikkeling van onze gemeente. In Berg en Dal woon je echt 'buiten' maar is de stad nooit ver weg. Daar profiteren we van maar het leidt ook tot verkeer- en recreatiedrukke. We koesteren onze ietwat afgelegen ligging maar onze ambitie is wel om sterk verbonden te zijn in de regio. We richten ons op schone en duurzame middelen van vervoer en hebben de volgende doelen:

- Veilige en aantrekkelijke fietsroutes
- Elk dorp een goede OV-verbinding
- Regionaal profiel: pionieren in het groen

Gezond Milieu, Water en Bodem

Het fundament voor een gezonde omgeving is een schoon, stabiel en leefbaar milieu, voldoende schoon (drink)water en een gezonde bodem. We scoren hier relatief goed op maar willen er wel bewuster en waar nodig actiever op sturen. We hebben de volgende doelen:

- Een stabiel en flexibel watersysteem
- Bodem en water sturend bij ontwikkeling

- Schoon, veilig en leefbaar milieu.

3.3 Deelgebieden

Sommige van de ambities en doelen gelden overal, anderen voor een bepaald dorp of buitengebied.

Deelgebieden

We maken onderscheid in een aantal deelgebieden die eigen kenmerken (o.a. ligging, landschapstype) en waar andere doelen en ambities gelden:

- Uiterwaarden: buitendijkse gebieden waar ruimte voor de rivier centraal staat en samengaat met natuur, wandelen en ontspannen.
- Ooijpolder: populair buitengebied net buiten de stad waar landbouw wordt gecombineerd met kleinschalige recreatie en verweven met natuur door houtwallen, heggen en bloemrijke stroken.
- Duffelt: gemengd buitengebied op wat grotere afstand van de stad waar landbouw, recreatie en zonnevelden worden gecombineerd en verweven met natuur door houtwallen, heggen en bloemrijke stroken. Hier is ruimte voor wat meer recreatie.
- Plateau stuwwal: bossen en landgoederen aan de rand van de stad waar het beschermen van natuur hand in hand gaat met wandelen, fietsen, ontspannen en een aantal recreatieve, culturele en maatschappelijke trekpleisters.
- Hellingen stuwwal: uniek gebied om zijn iconische vergezichten op en vanaf de stuwwal en van groot belang in de Europese natuurverbinding tussen Eiffel en Veluwe. Natuur, landbouw, en recreatie gaan samen met behoud van de uiten vergezichten.
- Bekken van Groesbeek: buitengebied in de 'kom' tussen de Stuwwal en Reichswald waar landbouw, recreatie en zonnevelden worden gecombineerd en verweven met natuur door houtwallen, heggen en bloemrijke stroken. Hier is ruimte voor wat meer recreatie.

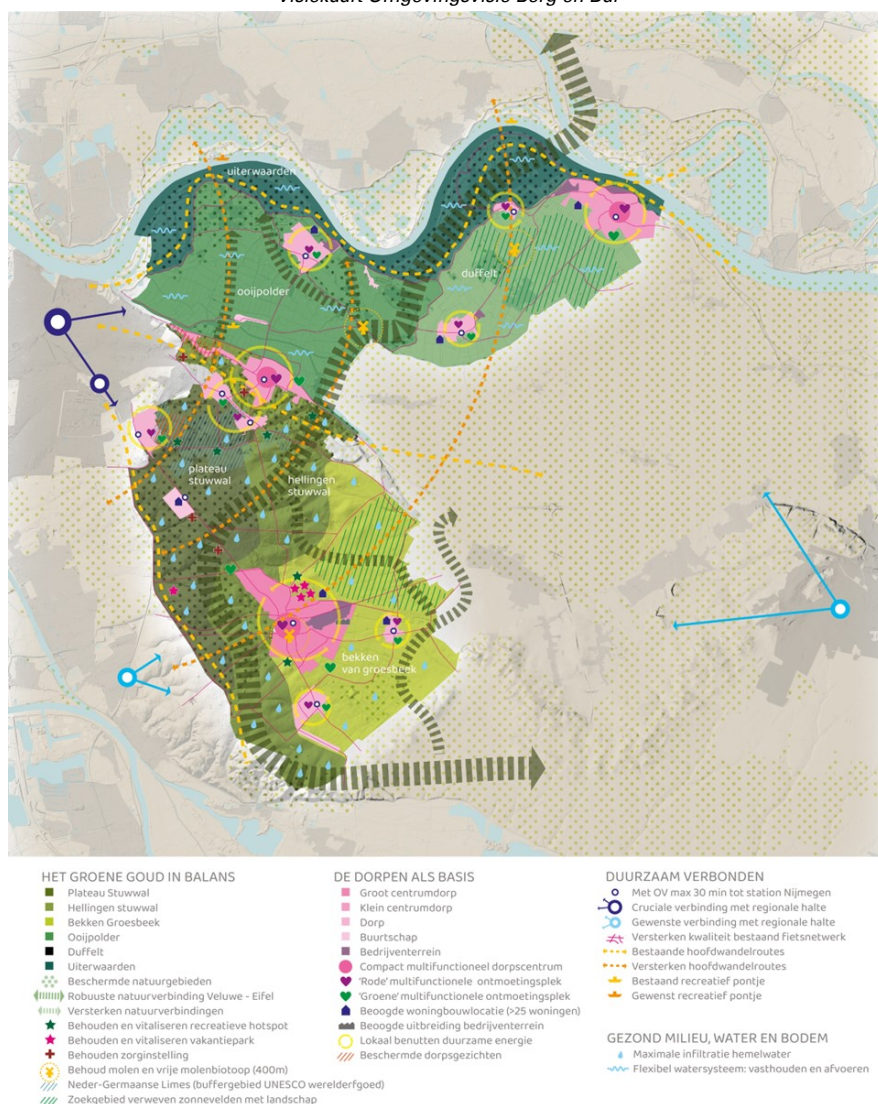
Type dorpen

De gemeente Berg en Dal heeft 10 dorpen en enkele buurtschappen. We maken onderscheid in de volgende type dorpen:

- Groot centrumdorp Groesbeek: het grootste hoofddorp van de gemeente met de meeste inwoners (circa 11.500) en breed aanbod voorzieningen. Groesbeek heeft een groot centrumgebied met supermarkten, aanvullende winkels, horeca en het gemeentehuis.
- Kleine centrumdorpen Millingen aan den Rijn (circa 5.800 inwoners) en Beek-Ubbergen (circa 4.100 inwoners). Deze dorpen hebben ook een wat kleiner centrumgebied met onder andere enkele supermarkten.
- De kleinere dorpen Leuth, Ooij, Berg en Dal, Breedeweg, De Horst, Heilig Landstichting, Kekerdorp (500 tot 2.220 inwoners). Deze dorpen hebben geen centrum maar wel een aantal basisvoorzieningen, passend van hun omvang.
- Buurtschappen Persingen, Erlecom, Grafwegen, Dekkerswald, Groenlanden/Tiengeboden en Bisonbaai zonder basisvoorzieningen.

In de hoofdstukken hierna gaan we in op de ambities en doelen per thema en maken we een eerste vertaling naar de buitengebieden en dorpen.

Visiekaart Omgevingsvisie Berg en Dal

4 Het Groene Goud in Balans

4.1 Inleiding

Het landschap als kernkwaliteit

Misschien wel de allergrootste kernkwaliteit van onze gemeente zijn de natuurgebieden en het unieke en gevarieerde landschap. De geologische kenmerken en het eeuwenoude samenspel tussen landbouw en natuur hebben het landschap gevormd en gemaakt tot wat het nu is.

Bewoners en bezoekers waarderen de grote diversiteit en afwisseling van gebieden. Van dichte uitgestrekte bossen, beekdalen en bronbossen tot weidse weilanden en wilde uiterwaarden. De hoogteverschillen leiden (vanaf de stuwwal en de dijken) tot fraaie uit- en vergezichten die uniek zijn voor Nederland. In het landschap zijn vele cultuurhistorische elementen zichtbaar die teruggaan tot de Romeinse tijd. Samen met de geologische ontstaansgeschiedenis geven deze sporen het landschap karakter. Het landschap vertelt het verhaal van Berg en Dal.

Dit unieke landschap biedt vele kenmerken waar onze hele gemeenschap en elk individu op zijn of haar eigen manier van profiteert:

- Voedselproductie: we hebben veel vruchtbare grond die geschikt is voor landbouw.

- Natuur: door de variatie aan landschappen zijn de natuurwaarden hoog en uniek.
- Fysieke gezondheid: het landschap biedt veel mogelijkheden om te sporten en bewegen.
- Mentale gezondheid: het landschap is in trek bij zorginstellingen en biedt de stilte en ruimte om tot rust te komen.
- Ontmoeten: het landschap nodigt uit tot het maken van gezamenlijke activiteiten, wandelen fietstochten.
- Werkgelegenheid: het landschap biedt mogelijkheden voor zorginstaties, recreatieve functies en boeren om te ondernemen en creëren daarmee werkgelegenheid.
- Klimaat: het vele groen biedt schaduw en koelte in de zomer en vangt water op bij hevige regenval.
- Woonklimaat: het levert een omgeving op waar veel mensen graag wonen.
- Erfgoed: het landschap herbergt vele sporen uit het verleden en vertelt het verhaal van onze gemeente.
- Identiteit: het landschap en de natuur zijn bepalend voor de 'groene' identiteit van Berg en Dal.

Opgaven die spelen

Kortom, het landschap is het groene goud van Berg en Dal. Tegelijkertijd zien we dat het landschap onder druk staat. Steeds meer functies vragen om extra mogelijkheden en ruimte en daardoor zitten functies elkaar steeds meer in de weg. Zo is de afgelopen decennia de hoeveelheid natuur toegenomen waardoor de speelruimte voor landbouw is afgenomen. Andersom, intensivering van de landbouw heeft nadelige effecten op het landschap en de natuur. Verder weten steeds meer mensen de buitengebieden van Berg en Dal te vinden om te recreëren. De recreatiedruk neemt toe en dat kan nadelige effecten hebben op natuur (o.a. verstoring van planten en dieren) en landbouw (o.a. zwerfafval en hondenpoep in de wei).

Er is een grote vraag naar woningen, ook in het buitengebied. Door de energietransitie ontstaan initiatieven om zonnenvelden aan te leggen. Tegelijk ontstaat congestie op het energienet. De opgave is om die zorgvuldig in te passen en te voorkomen dat de belevingswaarde van het landschap wordt aangetast. Door klimaatverandering ontstaat structurele droogte waar de landbouw, natuur en bewoners nadelige effecten van ondervinden. De afgelopen decennia is gebouwd in stroombanen waardoor wateroverlast is ontstaan. Door klimaatverandering is meer ruimte nodig voor waterberging en is niet meer elke plek geschikt voor (woning)bouw.

Ambities en doelen

Het landschap is ons grootste goed. Het is de opgave om in de toekomst het landschap als onze grootste kernkwaliteit te beschermen en tegelijk te benutten en ontwikkelen voor de maatschappelijke, ecologische en economische waarden die het met zich meebrengt. Om dit te bereiken brengen we de drie kernwaarden (nog) meer in balans:

- Gebruikswaarden: wonen, werken, recreatie, voedselproductie
- Natuurwaarden: biodiversiteit, leefgebieden en ecosystemen
- Belevingswaarden: uitzicht, rust, donkerte, geur, geluid, erfgoed en cultuurhistorie

We sturen op het realiseren en bewaken van de balans tussen deze drie. Dat betekent dat geen van deze drie waarden het alleenrecht heeft maar altijd in balans en geïntegreerd is met de andere waarden. Een nieuwe ontwikkeling voor gebruik van het landschap moet een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van natuur en de beleving van het landschap. Elke nieuwe ontwikkeling voegt zich naar de schaal en (oorspronkelijke) structuur van het landschap en niet andersom. Deze twee voorwaarden gelden dus ook voor bijvoorbeeld zonnenvelden en de bouw van woningen bij een kern. Als dergelijke ontwikkelingen schadelijk zijn voor, en onvoldoende bijdragen aan het landschap zijn ze niet gewenst.

Hiermee streven we ernaar dat het landschap in 2040 nog net zo groen en divers is als nu. De veelzijdigheid, diversiteit en beleefbaarheid van ons landschap is verder versterkt en de geologische, cultuurhistorische en oorspronkelijke landschapselementen zijn nog duidelijker af te lezen en te beleven. Het landschap wordt gevormd door een robuust netwerk van natuurgebieden en daarbinnen is alle ruimte om in balans met de omgeving te recreëren, bewegen, ontspannen en te ondernemen. Het landschap biedt alle mogelijkheden om lange wandelingen en fietstochten te maken, te genieten van de rust, het uitzicht en de streekproducten die door het landschap worden voortgebracht. Overal zijn interessante plekjes waar wat te zien en te beleven is en nergens is het te druk.

Voor de toekomst van het buitengebied hebben we de volgende doelen:

- Verdere verweving van landbouw en natuur (voortbouwend op beleid van de afgelopen jaren in de Ooijpolder) en het versterken en onderling verbinden van natuurgebieden
- Ruimte voor boeren om zich te ontwikkelen tot multifunctionele boerenbedrijven en in balans met hun omgeving
- Actief sturen op de beleving van het landschap en de iconische uit- en vergezichten
- Het spreiden van recreatievoorzieningen en een fijnmazig en aantrekkelijk wandel- en fietsnetwerk
- Erfgoed beschermen en gebruiken als inspiratiebron voor ontwikkeling.
- Verweven van zonnevelden met landschap in de zoekgebieden.

Voorbeelden van een goede balans tussen gebruikswaarde, belevingswaarde en natuurwaarde in het buitengebied

Wijnhoeve De Heikant

Dit boerenbedrijf specialiseert zich in wijndruiven en asperges. De kansen voor wijnbouw en bijbehorende recreatie is een goed voorbeeld hoe een boer kan inspelen op het veranderende klimaat. Landbouw, recreatie en beleving zijn goed in balans.

Living Lab Ooijpolder

Living Lab is een onderzoeksproject naar biodiversiteit in het boerenland. Doel van het onderzoek is biodiversiteitsherstel door middel van een nieuwe balans tussen landbouw en natuur.

Waldboeren

Boeren en vrijwilligers van de Ploegdriever passen kringlooplandbouw toe op 4 hectare grond in de bossen van Meerwijk. Hierbij worden natuur en landbouw verweven.

De Hazelaarshof

Boerderij de Hazelaarshof heeft verschillende nevenactiviteiten zoals een camping, glamping en een boerderijwinkel. Dit is een goed voorbeeld van de balans tussen landbouw en beleving en draagt bij aan de lokale voedselstromen.

Voedselbos Ketelbroek

In dit bekende voedselbos groeien ongeveer 200 eetbare soorten en wordt veel voorlichting gegeven over de principes en de aanleg van het voedselbos. Verder heeft het voedselbos een lokale samenwerking met sterrenrestaurant De Nieuwe Winkel in Nijmegen.

Minicamping De Hoge Hof

Er zijn in de gemeente veel kleinschalige campings bij de boer, bijvoorbeeld De Hoge Hof. Dit soort type verbreding is een goed voorbeeld hoe landbouw en beleving samen kunnen gaan.

Boer Stan in Elyseese Velden

De Elyseese Velden bij Beek worden begraasd door koeien van Boer Stan. Dat levert biologisch rundvlees op en draagt bij aan de beleving van dit prachtige gebied.

Land van Ons

Land van Ons is een coöperatie dat met de inleg van de deelnemers landbouwgrond koopt, onder andere bij Millingen aan de Rijn, en dit verpacht aan boeren die de grond op een natuurvriendelijke manier beheren. Het doel is dat de biodiversiteit toeneemt.

De Biesterhof

Dit is een moderne kleinschalige boerderij voor en door de gemeenschap in de Ooijpolder en Duffelt. Er worden biologische producten verbouwd met oog voor biodiversiteit en bodem. De grond wordt gepacht van Land van Ons en vrijwilligers helpen op de boerderij.

4.2 Verweven landbouw en natuur

Het eeuwenoude samenspel tussen landbouw en natuur heeft ons landschap gemaakt tot wat het nu is. De afwisseling tussen 'gesloten' bosgebieden en 'open' weilanden en natuur wordt enorm gewaardeerd en leidt tot een variatie aan leefgebieden voor dieren en planten. Bij toekomstige ontwikkeling van ons buitengebied willen we natuur en landbouw (nog) meer in harmonie en in balans naast elkaar laten bestaan.

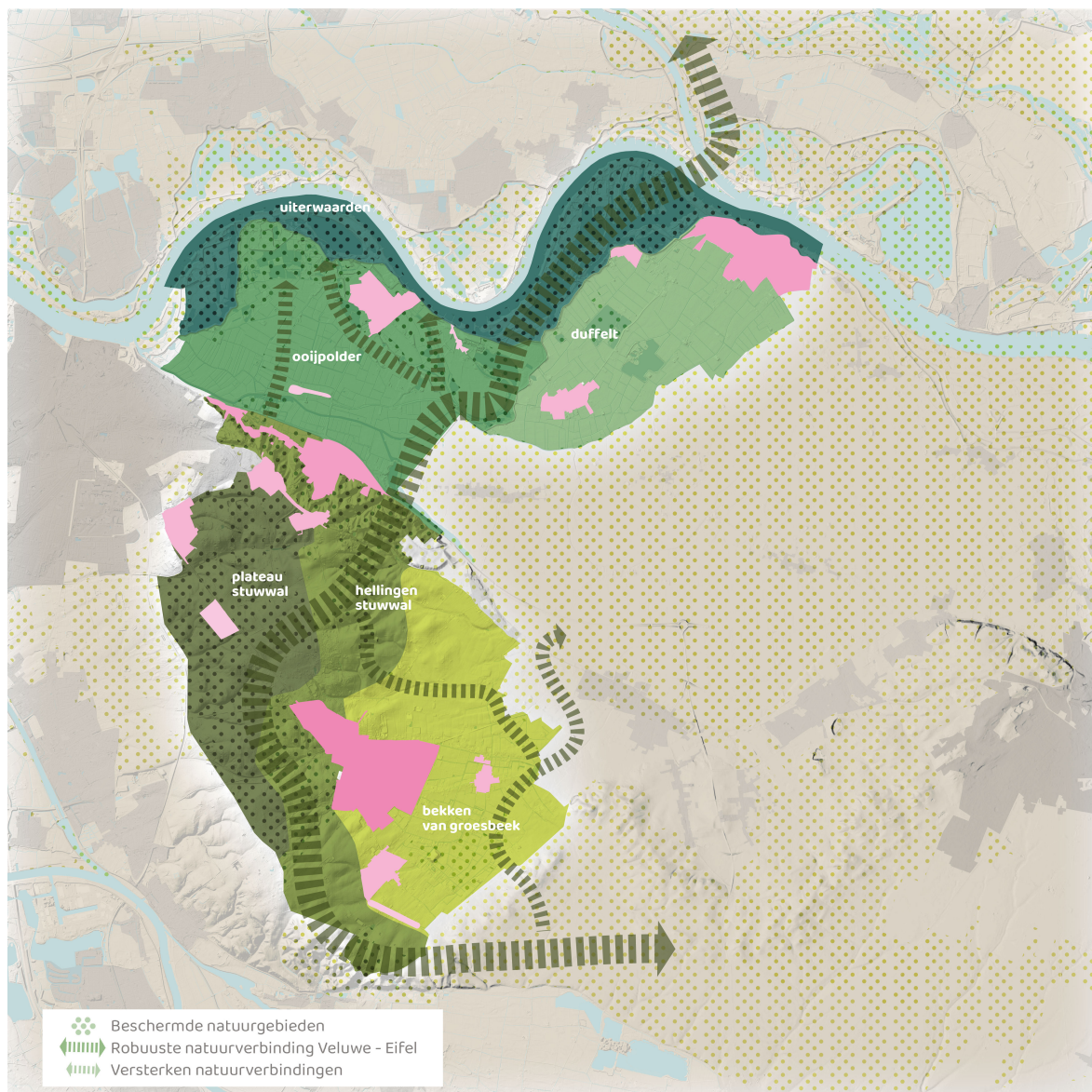
Uitgangspunt is om zowel voor natuur als landbouw voldoende ruimte te houden en beide functies (nog) meer met elkaar te verweven. Dat kan door innovatieve landbouwmethodes met meer samenspel tussen landbouw en natuur (bijvoorbeeld regeneratieve landbouw). Maar ook door meer landschapselementen toe te voegen. We maken onderscheid in buitengebieden waar natuur dominant is en buitengebieden waar landbouw dominant is.

· In de landbouwgebieden Ooijpolder, Duffelt en het Bekken van Groesbeek zetten we in op een fijnmazige blauwe en groene dooradering van het boerenland (met sloten, beken en heggen). Daar hebben we in de afgelopen decennia in de Ooijpolder al met succes aan gewerkt en dat passen we ook toe in de Duffelt en het bekken van Groesbeek.

· In de natuurgebieden op de stuwwal en in de uiterwaarden beschermen we de natuur, en zijn er mogelijkheden voor verweving door extensief en natuurinclusief gebruik van het land voor agrarische activiteiten.

Naast de groenblauwe dooradering van landbouwgebieden hebben we de ambitie om de Europese ecologische verbinding tussen Veluwe en Eiffel te versterken. Deze loopt dwars door onze gemeente. Op een aantal locaties werken we aan de realisatie van belangrijke schakels om zo de mogelijkheden voor migratie van dieren en planten te bevorderen en bij te dragen aan de biodiversiteit:

- de verbinding tussen de Duivelsberg en uiterwaarden via Wylerbergmeer en Ooijse Graaf
- de verbinding tussen de Bruuk en het Kranenburger Bruch enerzijds en Reichswald anderzijds
- de verbindingen Refter - Groenlanden en Reichswald - Nederrijk

Voorbeeldgebied groenblauwe dooradering Ooijpolder-Groesbeek

De afgelopen decennia hebben we al met succes gewerkt aan verweving van landbouw en natuur in de Ooijpolder. In samenwerking met boeren en natuur- en landschapsorganisaties zijn landbouwpercelen afgewisseld met houtwallen, bossages, heggen, sloten en poelen. Hierdoor is de landschappelijke kwaliteit verbeterd en de biodiversiteit vergroot. De landschapselementen hebben diverse functies: ze slaan koolstof op, bieden schuilplek voor dieren, helpen tegen erosie en wateroverlast, dragen bij aan het waterbergend vermogen, houden de bodem luchtig, voorkomen plagen, maken het landschap aantrekkelijk en bieden recreatiemogelijkheden. Boeren hebben een belangrijke rol in het beheer en worden daar ook voor betaald. Deze fijnmazige blauwe en groene dooradering van het boerenland rollen we in de Duffelt en het Bekken van Groesbeek verder uit.

4.3 Multifunctionele boerenbedrijven

Een groot deel van de gemeente Berg en Dal is altijd boerenland geweest en zal dat ook blijven. Boeren hebben het unieke landschap mede gevormd en zijn een cruciale partij in het beheer ervan. Wel is aanpassing van de sector nodig om meer in balans te komen met de omgeving en bij te dragen aan een ge-

zonde en duurzame leefomgeving. En tegelijkertijd willen we voldoende perspectief voor boeren om ook in de toekomst hun rol in het landschap te kunnen vervullen. We zien kansen in drie ontwikkelrichtingen:

- Kringlooplandbouw
- Multifunctionele landbouw
- Streekgebonden landbouw

Kringlooplandbouw betekent dat zo min mogelijk stoffen van buiten worden aangevoerd. Hiervoor is vaak extensivering nodig (meer land per bedrijf). Bijvoorbeeld om eigen veevoer te produceren. Dit kan worden opgevangen door vrijkomende landbouwgrond te benutten als andere bedrijven stoppen. Mogelijke druk op omzet kan worden opgevangen door verbreding. We zien het boerenbedrijf in de toekomst als multifunctionele speler in het landschap die naast voedselproductie ook andere (maatschappelijke) diensten levert en daarvoor betaald wordt. We zien de volgende kansrijke bedrijfstakken voor boeren: groene en blauwe diensten, recreatie, zorg, opwek duurzame energie en biobased bouwmaterialen. Daarnaast zien we het doorontwikkelen van streekproducten als kans om voedselproductie meer in balans te brengen om de omgeving. Vanuit de samenleving is er steeds meer interesse in lokale producten. Waar mogelijk faciliteren we een opschaling van streekproducten tot sterke lokale ketens.

Ook aanverwante bedrijvigheid in groen, grond en infrastructuur hoort thuis in het buitengebied. Zij spelen net als boeren een belangrijke rol in het beheer en ontwikkeling van het buitengebied. We houden ruimte voor dergelijke bedrijven in het buitengebied als ze een bijdrage leveren aan een toekomstbestendig landschap en duurzame (land)bouwsector.

Niet alles kan overal. Elk (boeren)bedrijf heeft eigen kansen en mogelijkheden voor verbreding en verduurzaming. Afhankelijk van de lokale situatie en mogelijkheden willen we dat faciliteren. In alle gevallen geldt dat het een specifieke afweging is wat wel en niet past (maatwerk). De kwaliteit en beleving van het landschap staat altijd voorop. We zien alleen mogelijkheden voor verbreding en nieuwe bebouwing als verouderde bebouwing verdwijnt, de landschappelijke kwaliteit erop vooruit gaat en een bijdrage wordt geleverd aan biodiversiteit, verduurzaming van de bedrijfsvoering en klimaatbestendigheid.

Recreatie en toerisme

Berg en Dal is een populaire recreatiegemeente en hier kan een boer goed op inspelen door het aanbieden van eten, drinken, slapen en/of activiteiten passend bij het bedrijf en de omgeving.

Zorg

We hebben in Berg en Dal van oudsher een sterke zorgsector. Onze boeren kunnen daarop inspelen. De boerderij als plek voor zorg, opvang, dagbesteding en/of mentale ontspanning.

Duurzame energie

Ook zijn er kansen voor boeren om een bijdrage te leveren aan de energietransitie en zich te ontwikkelen tot energieboer. Het kan gaan om zonnepalen op daken, een kleine erfmolen, mestvergister en/of de opslag van elektriciteit.

Groene en blauwe diensten

Het boerenbedrijf kan een nog centralere rol krijgen bij de ontwikkeling en beheer van het landschap, wandelpaden, waterberging en -zuivering. Daar zijn wel stabiele en langdurige contracten voor nodig om het voor de boer werkbaar te maken. In de Ooijpolder zijn daar goede ervaringen mee opgedaan. Dit zien we graag uitgebreid worden.

Biobased bouwmaterialen

Ook de teelt van gewassen voor de bouw behoort tot de mogelijkheden. Denk aan biobased bouwmaterialen zoals vlas of lisdodde. Interessant ook om hierin de samenwerking op te zoeken met de sterke lokale bouwsector in Groesbeek en omstreken.

4.4 Sturen op beleving en vergezichten

Ons landschap heeft unieke kenmerken en maakt dat bewoners en bezoekers er zo van kunnen genieten. De zintuiglijke beleving (zien, horen, proeven, verbeelden) van het landschap is een kernwaarde van Berg en Dal en levert een belangrijke bijdrage aan de (mentale) gezondheid van bewoners en bezoekers.

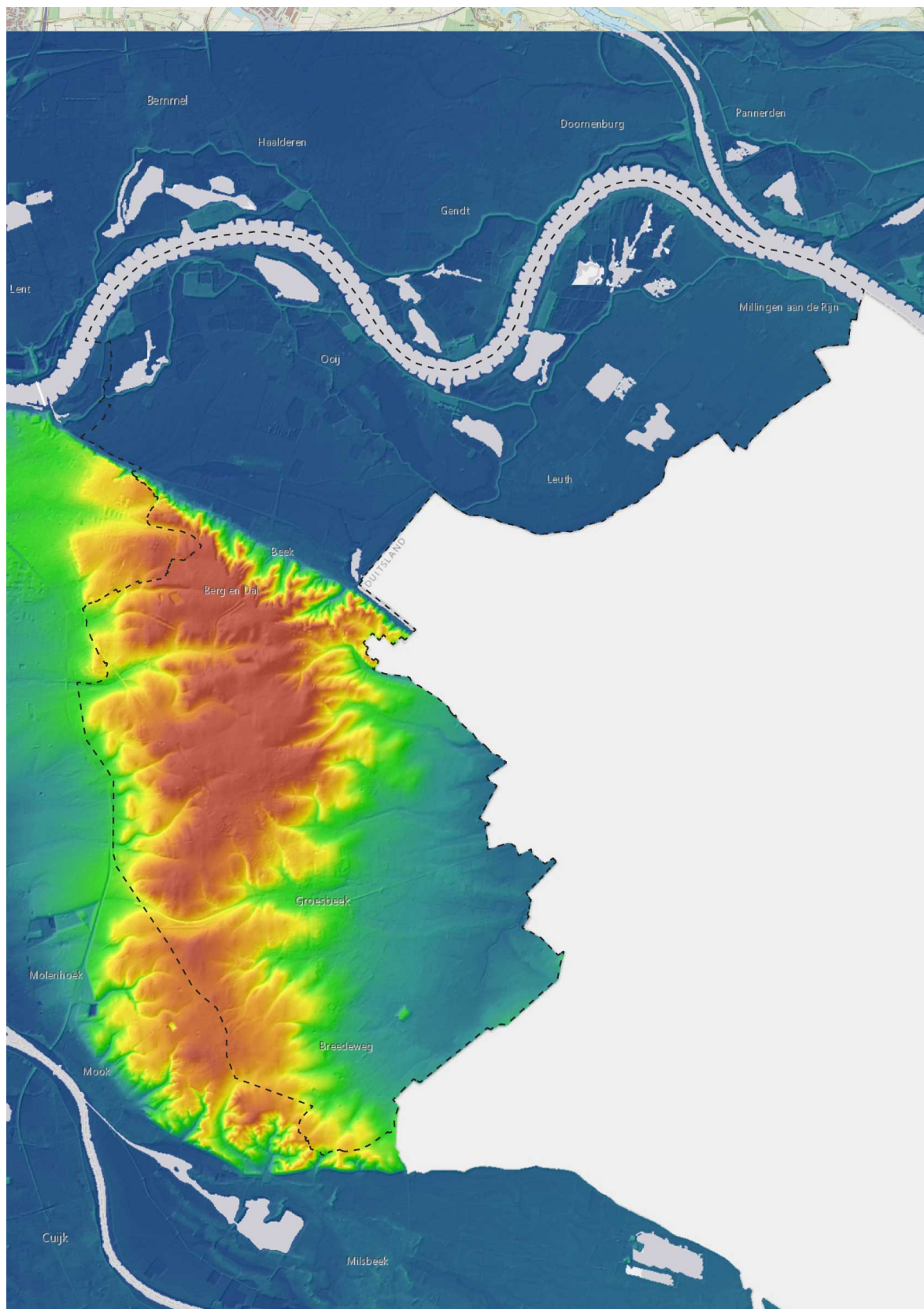
We beschermen de belevingswaarde van het landschap door te sturen op de beleving van het landschap via alle zintuigen:

- Zicht overdag: het beschermen en verbeteren van de iconische uit- en vergezichten
- Zicht bij nacht: het zoveel mogelijk voorkomen van licht in de avond/nacht
- Gehoor: natuurgebieden blijven zoveel mogelijk rustig en stil
- Smaak: meer 'proeven' van het landschap door het stimuleren van streekproducten
- Verbeelding: cultuurhistorische verhalen en landschapselementen zichtbaar en beleefbaar maken.
- Toegankelijkheid: het toegankelijk en inclusief maken van recreatieve bestemmingen.

We hebben diverse iconische uit- en vergezichten waar bewoners en bezoekers van genieten. Deze laten de gedachten stromen, biedt rust en ruimte (in het hoofd) en draagt bij aan de identiteit van onze gemeente. Met ons omgevingsbeleid beschermen we deze uitzichten. Dat betekent dat een ontwikkeling moet passen binnen het aantrekkelijke landschapsbeeld en er het liefst een bijdrage aan levert. Het gaat in ieder geval om de volgende uit- en vergezichten:

- Vanaf de dijken op de polders, uiterwaarden en Waal
- Vanaf de Stuwwal op het omliggende lagere gebied
- Vanaf de Ooijpolder op de Stuwwal
- Vanaf de Zevenheuvelenweg over de weilanden en op bosranden
- Vanaf de Sint Jansberg en Klein Amerika op het bekken van Groesbeek en het Reichswald
- Rondom vrij zicht (en windvang) op de molens (Thornse Molen, Kekerdome Molen en Zuidmolen)

We beschermen deze uitzichten door ze open te houden en zeer terughoudend om te gaan met nieuwe bebouwing. Bebouwing kan alleen als het een toevoeging is aan de ruimtelijke kwaliteit en beleving van het uitzicht.

4.5 Spreiden van recreatie en routes

We streven naar een duurzame balans tussen het gebruik, de natuur en beleving van het landschap. Dat betekent dat de recreatiedruk nergens (te) overheersend mag worden als dat leidt tot een disbalans. Om dit te bereiken hanteren we de volgende principes in ons recreatiebeleid:

- Sturen op een hoge kwaliteit en spreiding van voorzieningen voor recreatie, cultuur en zorg
- Fijnmazig wandel- en fietsrouten netwerk, vooral betere wandelroutes in noord-zuid richting

Ons streven is dat verspreid over de gemeente overal interessante plekjes zijn en dat het nergens te druk is. We willen een hoge kwaliteit recreatie die past bij de aard van het landschap en een bijdrage levert aan een gezonde omgeving. Dat betekent kleinschalige en 'langzame' recreatie gericht op wandelen, fietsen, cultuur, eten, drinken, landschapsbeleving en overnachten. Ook hebben we een aantal grotere voorzieningen die naast een recreatiefunctie, een belangrijke parkeer- en bronfunctie hebben voor het omliggende gebied. We willen een recreatiebestemming zijn met een goede toegankelijkheid voor iedereen en daar spelen deze grotere recreatieve hotspots een belangrijke rol in.

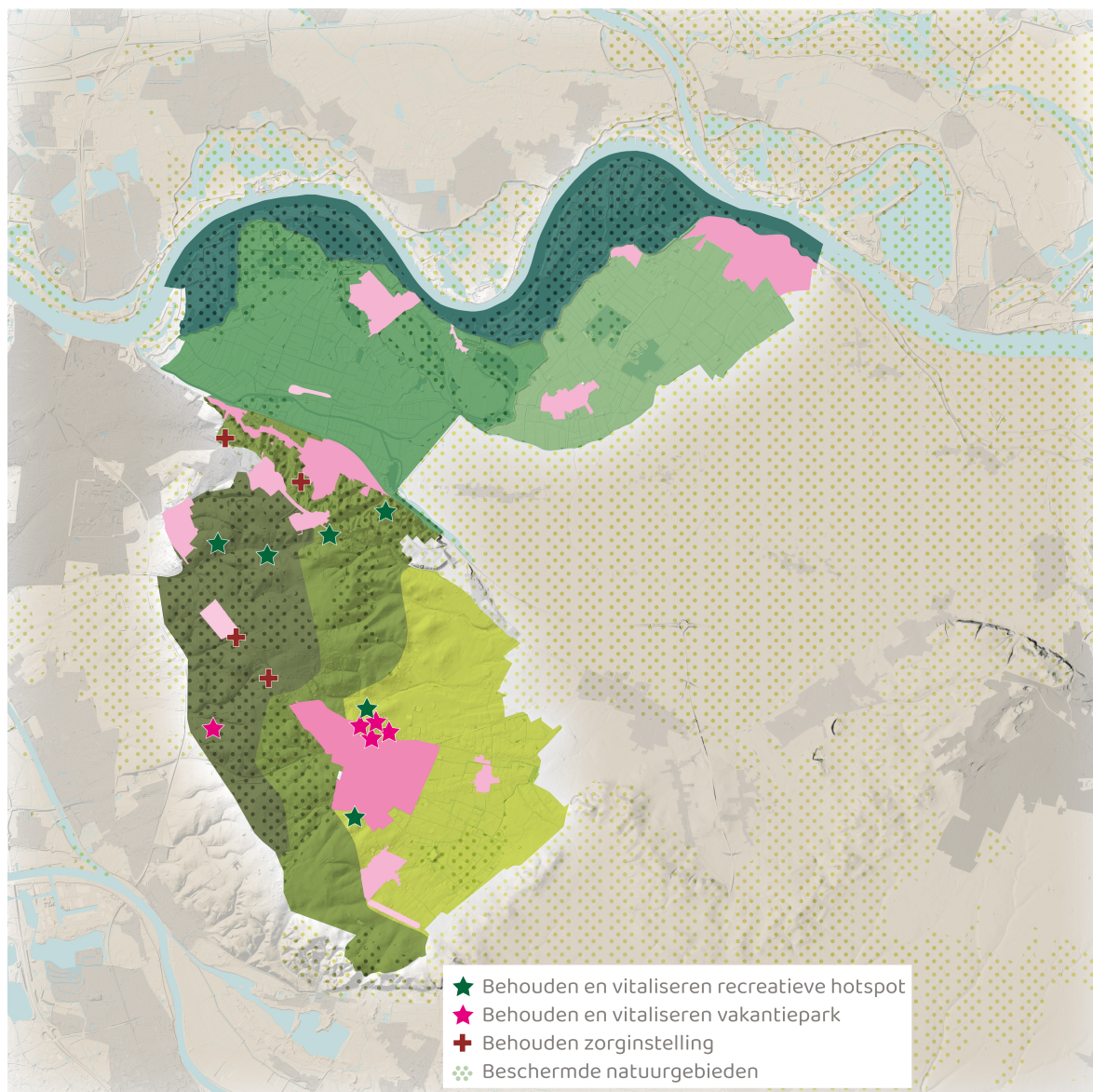
We zetten in op:

- Mogelijkheden voor kleinschalige recreatievoorzieningen met een hoog kwaliteitsniveau, verspreid over de gemeente en in goede balans en verbinding met landbouw, natuur en beleving. We zijn terughoudend met nieuwe recreatie in de nu al drukke gebieden bij Nijmegen. In de deelgebieden Duffelt en Bekken van Groesbeek, op grotere afstand van de stad, zien we wat meer mogelijkheden (uitgezonderd natuurgebieden) om zo recreatie te spreiden.
- Behoud van de voorzieningen Museumpark Orientalis, Vrijheidsmuseum, Tivoli, Duivelsberg en Wijnbouwcentrum als recreatieve, culturele en/of maatschappelijke hotspots en waar nodig verhogen van de kwaliteit passend bij het groene rustieke karakter van Berg en Dal.
- Behoud van de vakantieparken Oude Molen, Geutjes, Lubert, Zeven Heuvelen en Canteleer voor verblijfsrecreatie en waar nodig het verhogen van de kwaliteit passend bij ons groene karakter.

We zetten ook in op het spreiden van wandelaars en fietsers door goede routes te maken en het bezoek aan minder drukke gebieden te stimuleren. We behouden de bekende wandel- en fietsroutes vanuit Nijmegen (o.a. uiterwaarden, N70, Zevenheuvelenweg) en verbeteren haaks daarop staande wandelroutes van noord naar zuid zodat recreatie beter kan spreiden. De vele, vaak historische zandpaden blijven behouden en worden waar mogelijk benut om wandelroutes te verbeteren zonder autoverkeer.

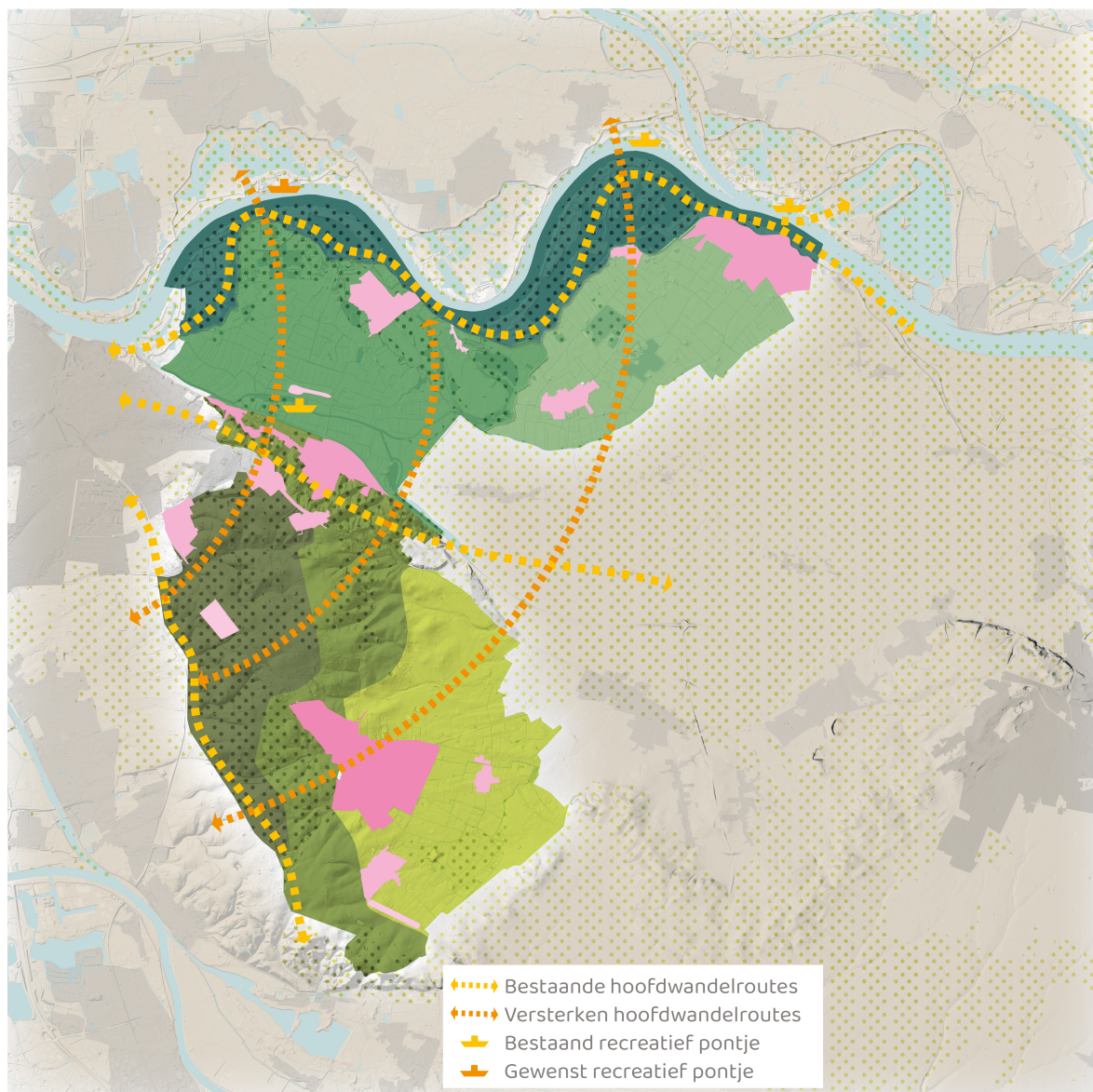
Behoud van vitaliseren bestaande recreatieve hotspots

We zetten in op behoud en vitaliseren van de bestaande recreatieve hotspots. We zien alleen mogelijkheden voor nieuwe recreatieve voorzieningen als het een hoog kwaliteitsniveau heeft, kleinschalig is, past bij het landschap en het liefst in gebieden waar het relatief rustig is (op grotere afstand van de stad) zoals Duffelt en Bekken van Groesbeek.

Spreiden van recreatieve routes

We zetten in op het spreiden van de recreatiedruk door drukke hoofdroutes te ontlasten en alternatieve routes aan te bieden. Dat betekent het verbeteren van recreatieve wandelroutes van zuid naar noord, haaks op de reeds bestaande recreatieve hoofdwandelroutes zodat er meer alternatieve routes en rondjes ontstaan.

4.6 Erfgoed als inspiratiebron

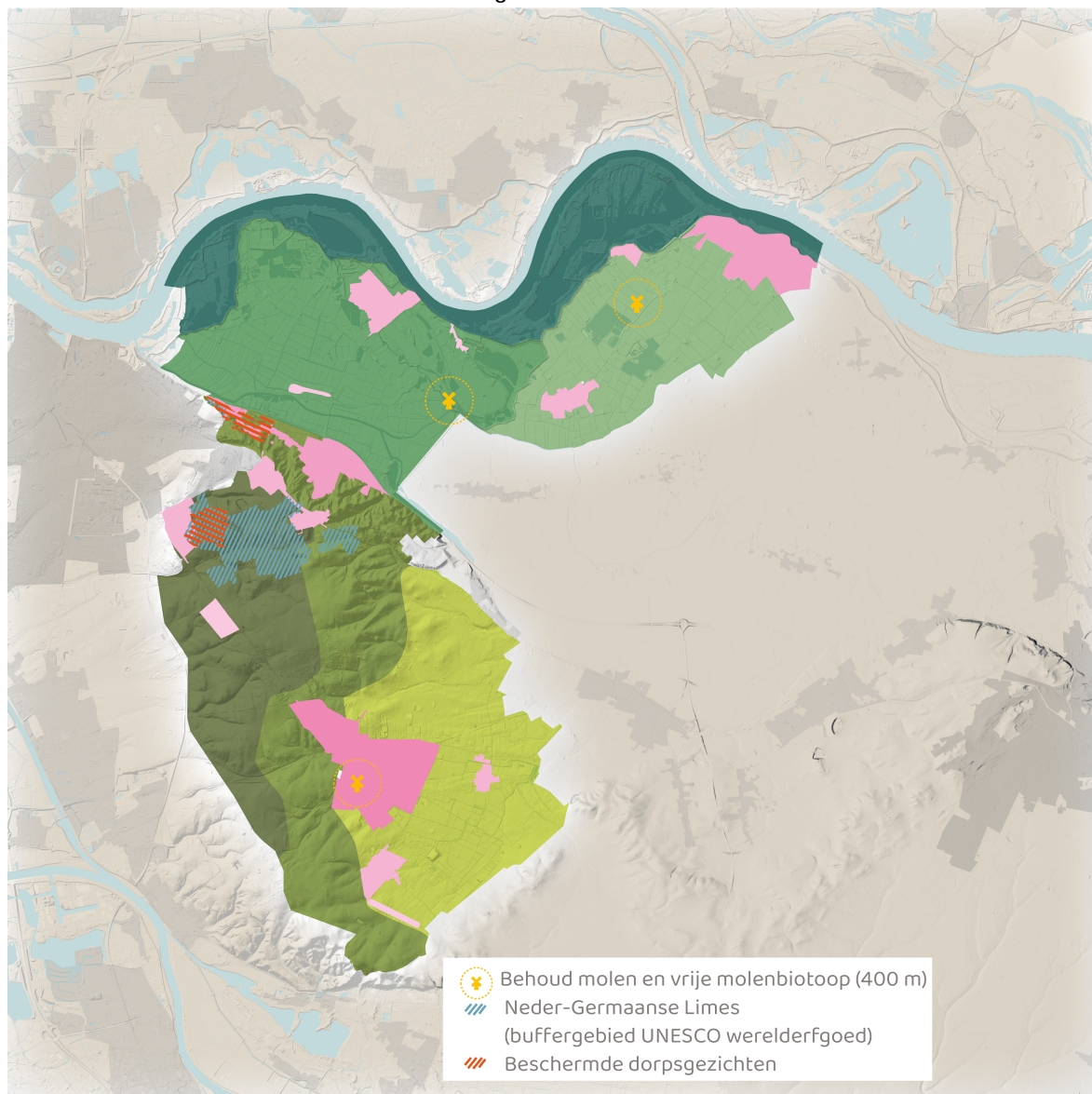
Berg en Dal heeft een zeer rijk verleden waarvan nog vele sporen in het landschap terug te vinden zijn. We zetten ons in voor behoud van dit rijke en waardevolle erfgoed. We streven naar een landschap waarin de (gebruiks)geschiedenis is terug te lezen. Dit betekent dat we, waar mogelijk, de historie van het landschap zichtbaar houden en versterken, en dat we waardevolle panden en ensembles behouden en benutten. Hiermee versterken we de meerwaarde van erfgoed voor de fysieke leefomgeving én de meerwaarde van erfgoed voor de samenleving als geheel.

We zien erfgoed als inspiratiebron voor ontwikkeling. Objecten en structuren hebben betekenis als ze in het nu worden gebruikt. Als gemeente willen we het erfgoed benutten als inspiratiebron voor toekomstige gebiedsontwikkelingen. Erfgoed kan werken als katalysator voor bredere maatschappelijke of ruimtelijke ontwikkelingen. Het kan als bron fungeren die nieuwe ontwikkelingen kan verrijken, van betekenis kan voorzien en richting kan geven. We stimuleren initiatieven die het cultureel erfgoed als uitgangspunt nemen en dit erfgoed duurzaam blijven en/of gaan gebruiken. We onderscheiden in ieder geval de volgende verhalen die we willen behouden en beter beleefbaar maken:

- De strijd tegen het water
- Boerderijen, molens en steenfabrieken

- IJssellinie
- Ontstaan van de Stuwwal
- Ketelwald
- Landgoederen
- Oorlog en vrijheid
- Romeinse Tijd (Neder-Germaanse Limes als UNESCO werelderfgoed)
- Religie en devotie

Het erfgoed is van ons allemaal. Belangrijk is wat bewoners als waardevolle cultuurhistorische verhalen beschouwen en wat hun emotionele binding ermee is. Belangrijke basis hiervoor is dat de cultuurhistorische kennis over een bepaald gebied breed beschikbaar is en gecommuniceerd wordt. Meer bewustzijn over het verleden is een voorwaarde om het ook als inspiratiebron te gebruiken bij toekomstige ontwikkeling. Als gemeente willen we zoveel mogelijk samen met de samenleving zorgen voor, en werken aan het zichtbaar en beleefbaar maken van ons erfgoed. Maar we beschermen ook waar het moet.

Intrinsieke waarde van erfgoed

We waarderen het erfgoed als intrinsieke waarde die bijdraagt aan een hoogwaardige leefomgeving, aan de omgevingskwaliteit en een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Erfgoed moet beschermd blijven, zodat het aan volgende generaties kan worden doorgegeven.

Belevingswaarde van erfgoed

Ook zien we de potentiële belevingswaarde ervan. De cultuurhistorische objecten, sporen en ensembles in onze dorpen en in het landschap vertellen het verhaal van onze gemeente, zijn belangrijk voor onze identiteit en interessant voor bezoekers om te bezoeken en kennis van te nemen.

Economische waarde van erfgoed

Een aantrekkelijk, geconserveerd en beleefbaar erfgoed draagt in grote mate bij aan de toeristische aantrekkingskracht en daarmee aan het ondernemersklimaat en werkgelegenheid.

De belangrijkste historische verhalen van Berg en Dal om te beschermen en als inspiratie voor ontwikkeling

Het ontstaan van de stuwwal

In de voorlaatste ijstijd, ongeveer 200.000 jaar geleden, was Nederland bedekt met een ijslaag die wel 200 meter dik kon zijn. Gletsjers stuwden klei en zand op tot stuwwallen. Later is het ijs gesmolten en bleven de stuwwallen achter in het landschap. Ook zijn er grote zwerfkeien te vinden die door het ijs zijn meegesleurd uit Zweden en Noorwegen.

Strijd tegen het water

Na de Romeinse tijd steeg het waterpeil van de Waal waardoor de Duffelt en Ooijpolder onbewoonbaar werden. Na enige tijd had de rivier zo veel zand en kei afgezet dat het gebied weer bewoonbaar werd en kleine nederzettingen ontstonden. Door aanhoudende overstromingen werd rond 1300 de bandijk aangelegd. Dijkdoorbraken zorgde voor het ontstaan van zogenaamde wielen (diepe kuilen achter de dijk). Sinds de aanleg van het Hollandsch-Duitsch gemaal in 1933 wordt de afwatering richting de Waal goed gereguleerd.

Romeinse tijd

We hebben diverse restanten van de Romeinse Limes. Zo waren de Oude Kleefsebaan en de Berg en Dalseweg onderdeel van de Via Romana, een verbinding tussen Xanten en Keulen. Daarnaast heeft tussen Berg en Dal en Nijmegen een Romeins 'aquaduct' gelegen, een houten waterleiding van circa vijf kilometer. Hiervoor werden drie dalen aangelegd die nog steeds te zien zijn: Kerstendal, Louisedal en Mariënboom. Dit gebied is samen met de locatie van de Romeinse pannembakkerij Holdeurn aangewezen als UNESCO werelderfgoed.

Ketelwald

Het Ketelwald is de middeleeuwse benaming voor het eens aaneengesloten glooiende oerbosgebied dat zich uitstreckte van Nijmegen naar Xanten. Na de val van het Romeinse rijk rond 400 na Chr. trok de bevolking weg uit het gebied dat nu gemeente Berg en Dal is. Hierdoor kon het bos zich uitbreiden. Vanaf de 12e eeuw zijn er veel bomen gekapt en krijgt het bos te maken met kaalslag.

Boerderijen, molens en steenfabrieken

Onze gemeente heeft een agrarische oorsprong met diverse authentieke boerderijen. Ook hebben we drie molens (Thornse molen, Zuidmolen, Kekerdomse molen) die nog altijd draaiend gehouden worden en waarvan de molenbiotoop wordt beschermd. Sinds de Romeinse tijd wordt rivierklei gebruikt voor het maken van stenen en dakpannen. Vanaf de 18e eeuw zijn er diverse steenfabrieken langs de Waal gevestigd. Er bestaan nog enkele arbeiderswoningen aan de Ooijse Bandijk. Ook de schoorstenen en andere restanten van de fabrieken herinneren nog aan de tijd dat deze economie groot was.

Religie en devotie

Heilig Landstichting werd in 1911 opgericht als hét rooms-katholieke devotiepark van Nederland. Omdat niet iedereen het geld had om naar Palestina af te reizen, wilde Kapelaan Arnold Suys het heilige land naar Nederland halen. Jaarlijks werd het park door tienduizenden 'pelgrims' bezocht. Vier kloosterordes vestigden zich in Heilig Landstichting. Het Neboklooster en Pelgrimshuis Casa Nova bestaan nog steeds. Tegenwoordig is het park bekend als Museumpark Orientalis. Verder heeft elk dorp in onze gemeente een of meer kerken die nog altijd zeer bepalend zijn voor de lokale identiteit en herkenbaarheid.

Oorlog en vrijheid

Oorlog en vrede spelen een belangrijke rol in de geschiedenis van onze gemeente. In 1944 startte Operatie Market Garden waarbij 8000 geallieerde parachutisten boven Groesbeek werden gedropt. Er is veel in de omgeving gevochten, totdat begin 1945 de geallieerden via het Reichswald de frontlinie naar de Rijn wisten te verplaatsen. Naast de verhalen en relictten van WOII is er ook veel wederopbouwarchitectuur, herkenbaar voor de periode na de oorlog. Ook zijn er nog veel elementen terug te vinden van de Koude Oorlog zoals sporen van de IJssellinie bij Groenlanden en de Atoombunker in Berg en Dal.

Villa's en landgoederen

Eind 19e eeuw komt er in opdracht van de provincie een aantal rijke kooplieden en adellijke families uit de stad in de gemeente Berg en Dal wonen. Zij laten hier grote landhuizen bouwen en leggen prachtige lanen en bossen aan op hun landgoed. Van oudsher is er veel recreatie in de gemeente. De landgoederen Hooge Hoenderberg, landgoed Den Heuvel, St. Jansberg, Nederrijk, Watermeerrijk en Westermeerwijk en landhuis de Wolfsberg bestaan nog steeds.

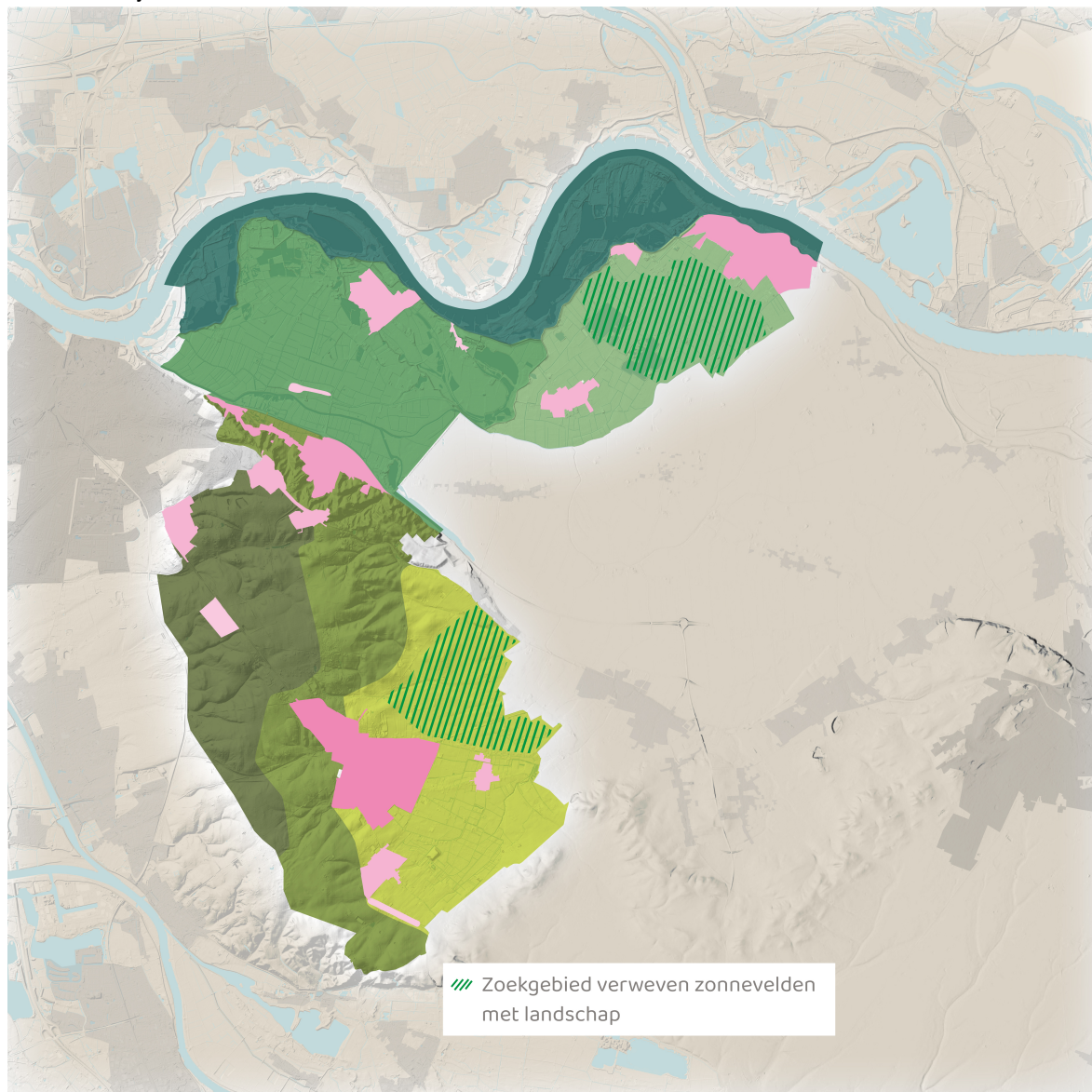
4.7 Duurzame energie integreren in landschap

Het doel van de gemeente is om bij voorkeur in 2040 en uiterlijk 2050 klimaatneutraal te zijn. Dat betekent dat we dan per saldo binnen onze gemeente geen broeikasgassen meer uitstoten. In 2020 hebben we gemeentelijk beleid opgesteld voor de ruimtelijke inpassing van duurzame energiebronnen. Hierin wordt naast energiebesparing ingezet op zon op dak en het realiseren van grote zonnevelden in twee zoekgebieden (ten zuiden van Millingen aan den Rijn en ten noordoosten van Groesbeek).

We analyseren frequent hoe ver we zijn in het realiseren van onze doelen. Hieruit blijkt dat we met het huidige beleid onze doelen nog niet gaan halen. Tegelijk is het in ons unieke en hooggewaardeerde landschap lastig om passende gebieden te vinden voor nieuwe zoekgebieden voor zonnevelden of plekken voor windturbines. De gebieden die mogelijk geschikt zijn voor zonnevelden, hebben we al aangewezen.

Cruciaal is dat objecten voor de opwek, transport en opslag van duurzame energie op een zorgvuldige manier in het landschap worden geïntegreerd. Zonnevelden worden bijvoorbeeld verweven met landschapselementen en wandelpaden. Dit draagt bij aan het verhogen van de biodiversiteit en de beleving van het landschap. Het onlangs vastgestelde zonnepark bij Millingen aan den Rijn is daar een goed voorbeeld van. Daar wordt 50 hectare zonneveld door middel van 50 hectare natuurontwikkeling verweven met het landschap. Een goede balans tussen de gebruiks-, en natuur- en belevingswaarde van het landschap staat centraal in ons beleid.

Aanvullend op dit beleid zetten we in op een lokale strategie voor de overstap naar duurzame energie. We merken dat er bij bewoners(groepen), boeren en andere ondernemers initiatieven en ideeën zijn voor besparing en de opwek en opslag van duurzame energie. Deze initiatieven willen we graag stimuleren, ondersteunen en doorontwikkelen. Zo dragen we samen met onze bevolking bij aan de noodzakelijke energietransitie. Zie hiervoor de paragrafen 'lokaal benutten duurzame energie' en 'multifunctionele boerenbedrijven'.

5 De Dorpen als Basis

5.1 Inleiding

Hechte lokale gemeenschappen

In ons fraaie landschap liggen hechte dorpen waar het maatschappelijke leven zich voor een groot deel afspeelt. Door de eigen ontstaansgeschiedenis en ligging in het landschap heeft elk dorp een eigen identiteit dat zich onderscheidt van naburige dorpen. De dorpen hebben een compacte opzet en een sterke relatie met het omliggende buitengebied. Bewoners zijn voor publieke functies en sociale contacten over het algemeen lokaal op hun eigen dorp gericht. De onderlinge samenhang en betrokkenheid in de dorpen is groot. Mensen kennen elkaar, kijken naar elkaar om, zijn zorgzaam, doen veel dingen samen,

zijn goed georganiseerd, initiatiefrijk en ondernemend. Dit uit zich door het sterke verenigingsleven, het lokale ondernemerschap en de activiteiten en evenementen die in elk dorp georganiseerd worden.

Deze sterke lokale verbondenheid is een grote kernkwaliteit. Maar op hetzelfde moment speelt een aantal trends waardoor de sociale verbondenheid niet vanzelfsprekend is.

Opgaven die spelen

Publieke functies zoals dorpshuizen, sportverenigingen, winkels en openbaar vervoer staan onder toeneemende druk. Dit is niet alleen een Berg en Dals vraagstuk, het speelt in het hele land. Oorzaak is dat op hetzelfde moment meerdere trends tegelijk spelen. Individualisering, vergrijzing, digitalisering leiden tot een afname van leden, bezoekers en vrijwilligers. En daar komt bij dat de kosten steeds hoger worden, vooral door de hoge energierekening. De combinatie van deze ontwikkelingen vormt een bedreiging voor het voortbestaan van publieke functies en voorzieningen op dorps niveau.

Een tweede bedreiging voor de sociale verbondenheid is dat er voor bewoners die willen verhuizen en graag in hun eigen dorp willen blijven wonen, soms geen geschikte woning beschikbaar is. Dat geldt in het bijzonder voor ouderen en jongeren/starters. Dit is geen specifiek Berg en Dals probleem, we zien het in het hele land. Wel is het voor de onderlinge binding in het dorp jammer als zij genooddaakt zijn te verhuizen naar een andere plaats. En als ze in hun eigen (vaak te grote) woning blijven wonen, houden ze de doorstroming op de lokale woningmarkt tegen.

Door de extramularisering in de zorg wonen ouderen en zorgbehoevenden steeds langer thuis. Aan de ene kant is dat fijn dat ze in hun eigen omgeving kunnen blijven en daar zorg ontvangen. Aan de andere kant kan dit ook leiden tot eenzaamheid en/of overlast. De fysieke afstanden tot andere mensen is weliswaar klein (midden in de wijk) maar de sociale afstand kan groot worden als mensen minder buiten komen.

Vanuit de (rijks)overheid wordt gestuurd op zelfredzaamheid en is het beleid om voorzieningen zoals zorg zoveel mogelijk lokaal ' dicht bij de mensen ' te organiseren. Tegelijk is een trend van schaalvergroting en fusering zichtbaar om voorzieningen op lange termijn levensvatbaar te houden. De wens is dichtbij en kleinschalig, alleen is dat om financiële redenen soms lastig.

En daar komt bij een enorme opgave in de energietransitie. Alle woningen moeten op termijn energie-neutraal en aardgasvrij worden. Dat is een enorme opgave die impact heeft op huishoudens en samen met hen uitgevoerd zal moeten worden.

Ambities en doelen

Voor de toekomstige ontwikkeling van onze gemeente blijven wij de dorpen zien als eerste basis en het logische schaalniveau voor het maatschappelijke leven. Elk dorp zorgt in meer of minder mate voor een veilig en aangenaam 'nest' waar bewoners graag wonen, samenleven en naar elkaar omkijken. Op het dorpse niveau zijn de banden hecht en is de onderlinge betrokkenheid hoog. We zien dat er veel 'dorpse kracht' aanwezig is en die willen we benutten. Dorpen zijn zelfredzaam, eigenzinnig, hecht, zorgzaam en ondernemend. Deze 'dorpse kracht' zetten we in om onze samenleving ook in de toekomst voor iedereen (inclusief) veerkrachtig, gezond, aangenaam, zorgzaam en duurzaam te houden en te maken. We willen de dorpse kracht betrekken bij de energietransitie en de overstap naar aardgasvrij. Het dorp is het niveau waar we publieke activiteiten en sociale samenhang zoveel als mogelijk blijven organiseren en faciliteren.

Dat betekent niet dat alle denkbare voorzieningen in elk dorp aanwezig kunnen zijn (verenigingen zullen soms moeten fuseren en bijvoorbeeld niet elk dorp heeft een bibliotheek). Maar wel dat we er alles aan doen om elk dorp levendig en vitaal te houden en te zorgen voor voldoende goede plekken om 'binnen' en 'buiten' te bewegen, te ontmoeten, samen activiteiten te ondernemen en waar mensen terecht kunnen met een (zorg)vraag. Het is belangrijk dat ook basisvoorzieningen zoals een (kleine) supermarkt in het dorp aanwezig zijn. Dit zorgt voor sociale en economische aantrekkelijkheid en ondersteunt de leefbaarheid. Dit alles passend bij de aard, omvang en wensen van het dorp.

Voldoende groen in de dorpen en wijken is daarbij van cruciaal belang. Groen draagt bij aan een aangenaam klimaat, bewegen, ontmoeten en biodiversiteit. Met woningbouw dragen we in elk dorp bij aan de lokale behoefte, het beter benutten van bestaande bebouwing en het versterken van de sociale verbondenheid. Er is veel ruimte voor de dorpen om zelf invulling te geven aan ontwikkelingen in het dorp. De dorpsagenda's van de dorpen zijn daarin leidend en als gemeente ondersteunen en faciliteren we deze dorpsagenda's zoveel mogelijk, zeker als ze bijdragen aan de beleidsdoelen in de omgevingsvisie.

We hebben de volgende doelen en ambities om de dorpen in hun kracht te zetten en te zorgen voor een gezonde leefomgeving:

- Woningbouw draagt bij aan het versterken van de sociale en ruimtelijke samenhang in de dorpen
- Elk dorp behoudt voldoende basisvoorzieningen en ontmoetingsplekken passend bij de omvang en aard van het dorp
- Aardgasvrij, lokaal benutten van duurzame energie en het direct koppelen van vraag en aanbod
- Aangename openbare ruimte met meer ruimte voor groen, wandelen en fietsen
- Duurzame en aantrekkelijke ontwikkeling van de bestaande werklocaties

5.2 Woningbouw en samenhang in dorpen

De vraag naar woningen is groot. In Berg en Dal dragen we daar op een zorgvuldige manier aan bij. Het doel is een gefaseerde, organische en gezonde ontwikkeling van de woningvoorraad dat past bij de behoefte

in elk dorp. Daarnaast willen we dat woningbouw bijdraagt aan de sociale en ruimtelijke samenhang en kwaliteit in elk dorp en tegelijkertijd natuur en landschap zoveel mogelijk behouden blijven. We maken in woningbouwbeleid onderscheid in twee type dorpen:

- Dorpen omringd door natuur en nabij Nijmegen
- Dorpen omringd door landbouwgebieden en op afstand van Nijmegen.

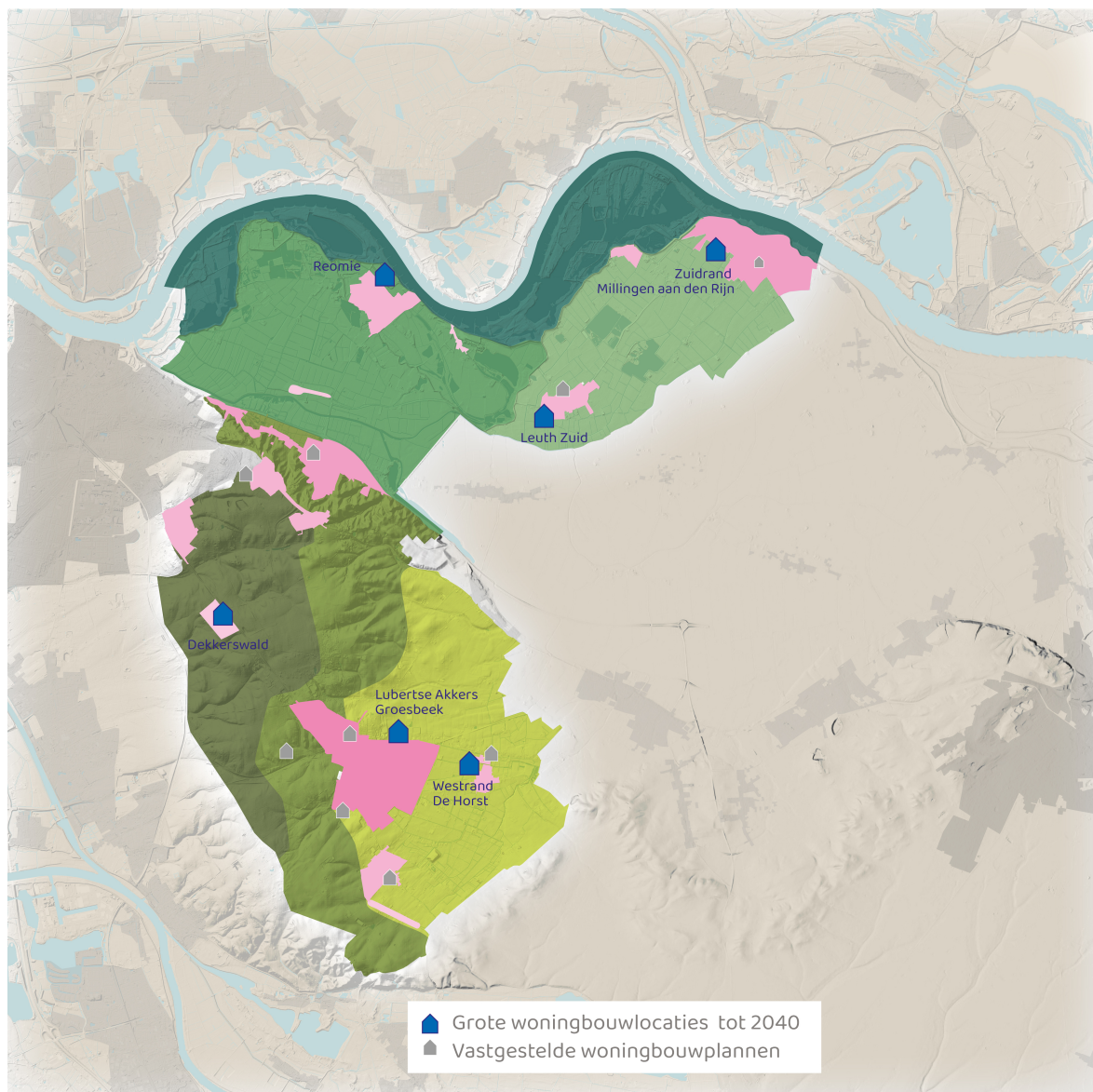
Heilig Landstichting, Berg en Dal en Beek-Ubbergen liggen tegen Nijmegen aan waardoor het voorzieningenniveau niet meteen onder druk komt te staan door eventuele krimp en vergrijzing. Daarnaast is er niet of nauwelijks ruimte doordat de dorpen omringd worden door natuurgebieden. In deze dorpen zetten we daarom vooral in op het realiseren van woningen door het beter benutten van bestaande bebouwing en op verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit door:

- Herontwikkeling van leegkomende bedrijfslocaties
- Transformatie van maatschappelijk vastgoed (we werken nu aan Dekkerswald)
- Herstructurering van bestaande wijken
- Splitsen en delen van woningen en percelen.

Ooij, Leuth, Kekerdorp, Millingen aan de Rijn, Groesbeek, Breedeweg en De Horst liggen op afstand van Nijmegen waardoor het voorzieningenniveau onder druk kan komen te staan bij vergrijzing en bevolkingskrimp. In deze dorpen zien we naast het beter benutten van bestaande bebouwing ook mogelijkheden voor uitbreiding, mede ook omdat ze niet overal worden omringd door natuur. Naast kleine ontwikkelingen in de dorpen, werken we de komende 10-15 jaar aan vier grote (>25 woningen) nieuwbouwlocaties (zie afbeelding hieronder). In deze dorpen geldt: inbreiding voor uitbreiding. Uitbreidingen zijn mede afhankelijk van het woonprogramma dat we in het dorp kunnen realiseren.

Elke woningbouwontwikkeling (inbreiding of uitbreiding) staat in het teken van versterking van de sociale en ruimtelijke samenhang in het dorp en voldoet aan de volgende voorwaarden:

- Inspelen op lokale woon- en verhuisbehoeften in het dorp
- Faciliteren van gezamenlijke woonvormen, eventueel in combinatie met zorg
- Stimuleren van ontmoeting tussen (bestaande en nieuwe) bewoners
- Aansluiten op de cultuurhistorie, identiteit en ruimtelijke beeldkwaliteit van het dorp
- Versterken van ruimtelijke kwaliteit en de relatie tussen dorp en buitengebied

Grote woningbouwlocaties

De komende jaren gaan we werken aan de volgende grote (>25 woningen) woningbouwlocaties om onze ambities en doelen te realiseren:

- Lubertse Akkers Groesbeek: op deze locatie komt een aantal percelen vrij (o.a. De Linde, voetbalclub en kippenboerderij). Dat maakt de weg vrij om deze locaties met enkele naastgelegen weilanden aan te wijzen als potentiële woningbouwlocatie, waar mogelijk circa 500 woningen kunnen worden gerealiseerd. We zetten hier niet in op uitbreiding van de recreatie.
- Zuidrand Millingen aan den Rijn: de woningbouw loopt in Millingen aan den Rijn achter op de behoefte. Om dit gat te dichten hebben we als gemeente een locatieverkenning gedaan. Hieruit komt de zuidrand van het dorp als potentiële woningbouwgebied. De komende jaren werken we plannen verder uit.
- Leuth Zuid: in Leuth zijn de voetbalvelden vrij gekomen en samen met de voormalige accommodatie aangewezen als potentiële woningbouwlocatie om het dorp als geheel mee te versterken. De komende jaren werken we plannen verder uit.
- Dekkerswald: op deze voormalige zorglocatie werken we aan een nieuwe zorgzame woonbuurt.

· Reomie Ooij: dit voormalige fabrieksterrein wordt herontwikkeld tot woonwijk bestaande uit circa 200 woningen met respect voor cultuurhistorie en landschap. Het omgevingsplan is vastgesteld.

· Westrand De Horst: aan de westzijde van het dorp is een aantal percelen in beeld voor woningbouw. Dit draagt bij aan versterking van de basis voor De Horst en een logische stedenbouwkundige afronding van het dorp.

Bij de uitwerking van deze woningbouwplannen hanteren we de ambities en doelen en voorwaarden zoals in deze omgevingsvisie zijn opgenomen.

Voorwaarden voor sterke sociale en ruimtelijke samenhang waar woningbouwplannen een bijdrage aan leveren.

Inspelen op lokale woon- en verhuisbehoeften

Voor de sociale verbondenheid en het behoud van betrokken actieve bewoners, vinden we het erg belangrijk dat mensen die willen verhuizen ook de mogelijkheid krijgen om dat binnen hun dorp te kunnen doen als ze dat willen. Van groot belang is vooral dat we de jongere generatie voor de dorpen behouden en dat we zorgen dat ouderen in hun vertrouwde omgeving kunnen blijven wonen.

Faciliteren van gezamenlijke woonvormen

De behoefte aan gezamenlijk wonen neemt toe. Deels uit noodzaak (woningnood) maar ook omdat er steeds meer alleenstaanden zijn en het dan prettig is om toch in de nabijheid mensen om je heen te hebben waar je op kunt terugvallen. We zien gezamenlijke woonvormen als een belangrijke manier van wonen voor de toekomst.

Stimuleren van ontmoeting

We vinden het belangrijk dat er op lokaal niveau voldoende ruimte in de openbare ruimte is om elkaar te ontmoeten. Even een praatje maken tijdens het uitlaten van de hond en elkaar toevallig tegenkomen in de speeltuin. Woningbouwplannen moeten hierin voorzien.

Aansluiten bij cultuurhistorie en identiteit dorp

Woningbouw moet ook in ruimtelijke zin goed aansluiten bij het betreffende dorp zodat het er ook echt onderdeel van wordt. Cultuurhistorische en/of landschappelijke elementen worden gebruikt als inspiratiebron om het plan lokaal karakter te geven. Woningbouwplannen dienen aan te sluiten bij de stedenbouwkundige en architectonische waarden en kernkwaliteiten (beeldkwaliteit) van het dorp.

Versterken relatie tussen dorp en buitengebied

Als aan de randen van de dorpen nieuwbouw plaatsvindt dan willen we dat het bijdraagt aan ruimtelijke kwaliteit. Dat betekent een aantrekkelijke ontworpen dorpsrand en een sterke, zorgvuldige relatie tussen dorp en buitengebied. We onderscheiden drie type relaties tussen dorp en buitengebied: zichtrelatie, landschappelijke en groene relatie en wandel- en fietsroutes het buitengebied in.

5.3 Elk dorp voldoende basisvoorzieningen

Ontmoetingsplekken, accommodaties en voorzieningen zijn cruciaal voor de mentale gezondheid van inwoners. Het is de basis voor ontmoeting, zingeving, naar elkaar omkijken en samen activiteiten organiseren. De leefbaarheid in de dorpen hangt er voor een groot deel van af. Het is niet realistisch om elke voorziening in elk dorp op lange termijn te behouden. Onze inzet is wel om in elk dorp voldoende mogelijkheden te houden voor ontmoeting. We onderscheiden de volgende voorzieningen en ontmoetingsplekken:

· Dorpscentrum: In kleine dorpen bestaat het dorpscentrum uit een centraal dorpsplein/park. In de grotere dorpen is het een compact centrumgebied in het hart van het dorp waar zoveel mogelijk publieksgerichte functies (winkels, cultuur, horeca, maatschappelijk, zorg) bij elkaar geclusterd zijn.

· Ontmoetingshart binnen: Elk dorp heeft minimaal één breed bruikbare (multifunctionele) accommodatie voor uiteenlopende publieke activiteiten. Het liefst gelegen in een dorpscentrum.

· Ontmoetingshart buiten: Elk dorp heeft minimaal één multifunctioneel groen terrein dat openbaar toegankelijk is en gebruikt kan worden voor uiteenlopende activiteiten en alle bevolkingsgroepen. In het ene dorp is dat een klein park voor braderieën en speeltoestellen, in het andere dorp is het een sportterrein waar diverse sporten bij elkaar zitten maar waar ook ruimte is voor een festival.

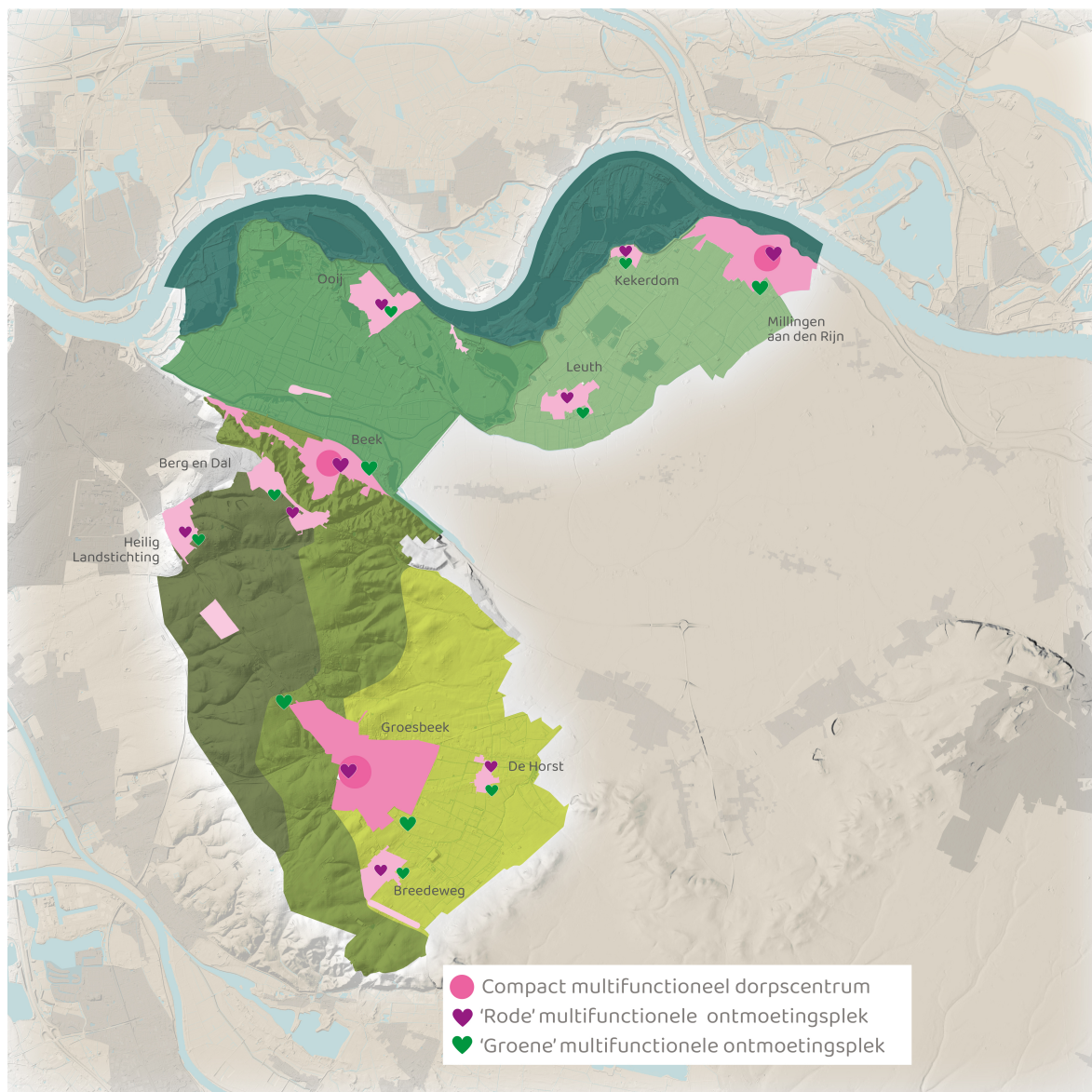
Voor de ontwikkeling van deze plekken en locaties hanteren we verder de volgende uitgangspunten:

· Combineren en verbreden: Zoveel mogelijk publieke activiteiten en voorzieningen op één plek. Dat vergroot de levensvatbaarheid en stimuleert de ontmoeting. Dat betekent ook een goede toegankelijkheid voor bijvoorbeeld ouderen en mensen met een fysieke beperking. En ook functies als een huisartsenpost, medicijndepot en fysio kunnen er mogelijk een plekje vinden om zorg dicht bij de mensen te houden. Soms kan het betekenen dat het opheffen van accommodaties om daarmee functies op een andere plek te kunnen combineren.

· Commerciële activiteiten: Om de levensvatbaarheid te vergroten kunnen onder voorwaarden commerciële activiteiten mogelijk zijn. Een horecavoorziening kan voor een dorpshuis bijvoorbeeld een belangrijke extra inkomstenbron zijn. Het moet wel een onderschikte activiteit blijven die past bij de hoofdfunctie en het mag reguliere horeca in de omgeving niet ondermijnen.

· Opwek eigen energie: We zetten in op energiebesparing en eigen opwek energie. Energiekosten zijn zeker de laatste tijd een grote kostenpost voor accommodaties en publieke voorzieningen. Het loont steeds meer om energie als accommodatie zelf op te wekken. En mogelijk kunnen opbrengsten van energieprojecten elders in het dorp benut worden om voorzieningen open te houden.

5.4 Lokaal benutten van duurzame energie

Ons doel is om in 2050 klimaatneutraal te zijn. In 2020 hebben we beleid opgesteld voor de ruimtelijke inpassing van duurzame energie. Hierin zetten we naast energiebesparing in op zon op dak en zonnenvelden in twee zoekgebieden. We constateren ook dat dit nog niet voldoende is om onze doelen te halen. We merken dat bewoners, boeren en andere ondernemers wensen en ideeën hebben voor de opwek van duurzame energie. Naast ons bestaande beleid zetten we in op een lokale invulling van de energietransitie die past bij de aard en schaal van ons landschap:

- We gaan nog meer dan nu inzetten op bewustwording en energiebesparing. Met de hoge energiekosten is dit voor bewoners zelf ook steeds relevanter. Bewoners geven breed aan dat we daar veel meer werk van moeten maken. Dat kan door publiciteitscampagnes en het helpen bij besparen.
- In 2022 heeft de gemeenteraad de Transitievisie Warmte vastgesteld. We stellen lokale dorps/wijkuitvoeringsplannen op om van het aardgas af te gaan. Doel is om per dorp of wijk woningen collectief te isoleren en te bepalen welke duurzame alternatieven voor aardgas lokaal het beste past.
- De opwek van duurzame energie sluit aan bij het dorpse schaalniveau. We nodigen ieder dorp uit (ondernemers- en/of bewonersgroepen) om met plannen te komen om het eigen dorp van duurzame energie

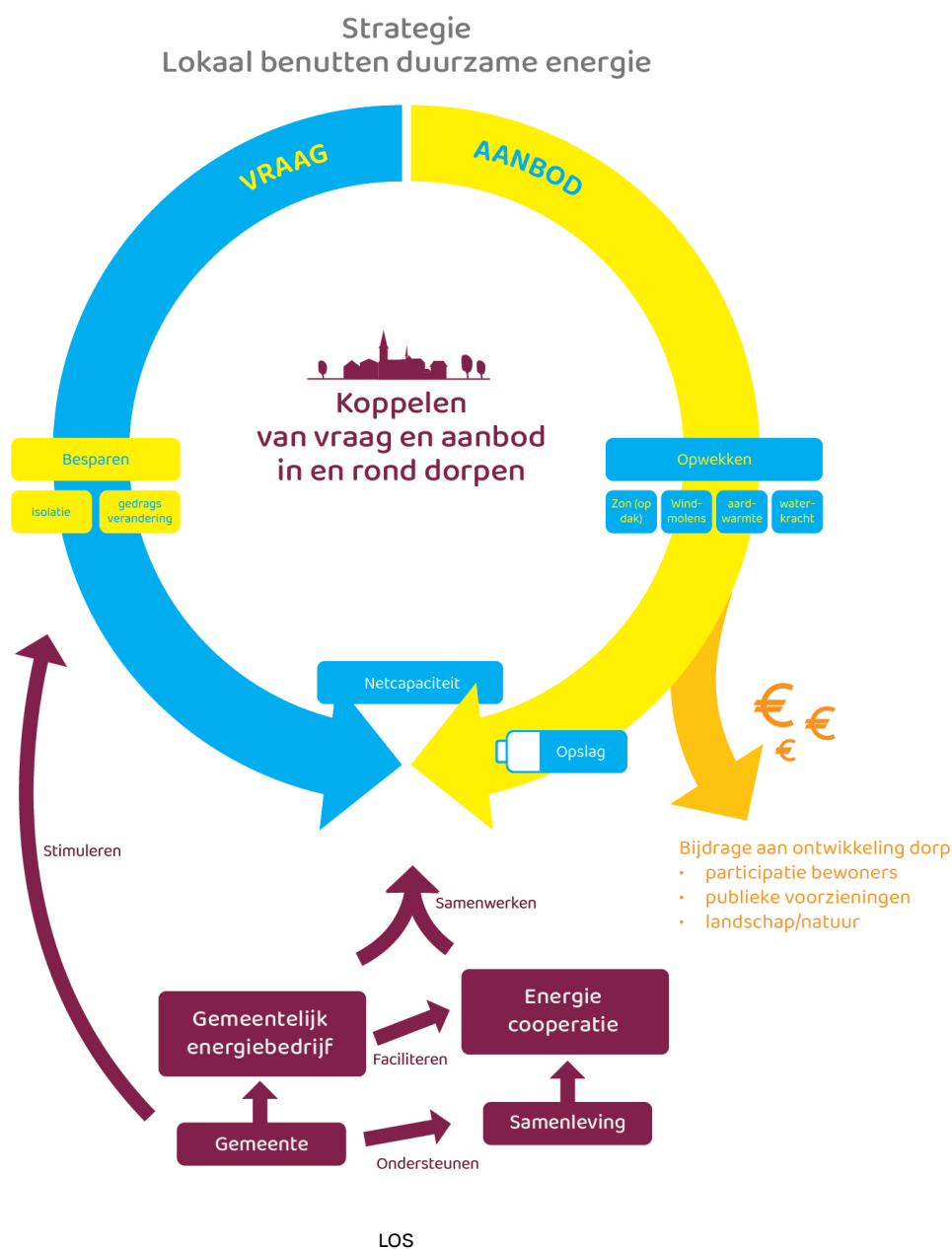
te voorzien. Zo kan elk dorp zelf invulling geven aan de energietransitie met eigen projecten en oplossingen die passen bij de lokale schaal en situatie.

De invulling kan in elk dorp anders zijn. Een kleine dorpsmolen aan de rand van het dorp, zonnepanelen op staldaken of het benutten van restwarmte van een lokaal bedrijf. Vragers en aanbieders worden zoveel mogelijk lokaal aan elkaar gekoppeld. We pionieren op de lokale schaal met technieken voor opwek, transport en opslag. We willen ook graag dat opbrengsten van duurzame energie direct worden gekoppeld aan het welzijn van de dorpen. Dat kan op de volgende manieren:

- Bewoners investeren in en profiteren direct mee van energieprojecten.
- Opbrengsten benutten voor publieke functies zoals dorpshuizen en (sport)accommodaties.
- Opbrengsten benutten voor het verbeteren van het landschap en natuurontwikkeling.

Het initiatief moet wel uit de dorpen komen. De gemeente faciliteert en ondersteunt en kan helpen bij het opzetten en realiseren van projecten. We onderzoeken of een gemeentelijk energiebedrijf hierbij kan helpen. Mocht blijken dat deze lokale insteek te weinig oplevert dan kan het zijn dat we in een later stadium alsnog aanvullende zonnenvelden en/of windmolens moeten gaan overwegen.

Schematische weergave van de aspecten die van belang zijn bij het ontwikkelen van een lokale strategie voor duurzame energie als bijdrage om in 2050 klimaatneutraal te zijn

Overzicht van mogelijk kansrijke lokale bronnen voor hernieuwbare energie per dorp. Bedoeld als input om nader te onderzoeken in de lokale energiestrategie.

	Potentieel kansrijke hernieuwbare energiebron							
	Zon op dak	Kleinschalig zonneveld	Dorps/erfmolen	Waterkracht	Omgevingswarmte	Restwarmte bedrijven	Aardwarmte*	Bio energie (o.a. mest)
Groesbeek	x	x	x		x			x
Millingen aan den Rijn	x	x	x	x	x			x
Beek-Ubbergen	x				x		x	
Leuth	x	x	x		x			x
Ooij	x	x	x	x	x			x
Berg en Dal	x				x		x	
Breedeweg	x	x	x		x			x
De Horst	x	x	x		x			x
Heilig Landstichting	x				x		x	
Kekerdome	x	x	x	x	x			x
Persingen	x	x	x		x			x
Erlecom	x	x	x	x	x	x		x
Grafwegen	x	x	x		x			x
Dekkerswald	x				x			
Groenlanden/Tiengeboden	x	x	x	x	x			x
Bisonbaai	x	x	x	x	x			x

5.5 Aangename groene openbare ruimte

In de openbare ruimte komen veel opgaven samen, maar de ruimte is beperkt. Nu is veel ruimte verhard en ingericht voor de auto. Bij een gezonde omgeving hoort meer ruimte voor groen, wandelen, sporten, fietsen, spelen en ontmoeten. De dorpen hebben nu relatief weinig groen, terwijl het grote voordelen heeft (biodiversiteit, waterberging, koelte, zuiveren lucht, aantrekkelijk straatbeeld, ontmoeten, spelen en sporten). Bij de inrichting van de openbare ruimte hebben we de voldoende doelen en ambities:

- Groen heeft prioriteit: meer groen mag ten koste gaan van verharde verkeersruimte. Parkeren in de buurt blijft mogelijk, maar we willen minder verhard oppervlak. We hanteren het principe 3-30-300: elke woning zicht op 3 bomen, 30% van het buurtoppervlak is bladerdek, binnen 300 meter toegang tot een park of buitengebied. Bij nieuwbouw streven we naar minstens 75 m2 groene openbare ruimte per woning.
- Multifunctioneel en voor iedereen: We willen groen dat meerdere functies tegelijk heeft en diverse bevolkingsgroepen aanspreekt om ontmoeting te stimuleren. Het uiteindelijke gebruik hangt af van de bevolkingssamenstelling en behoeften per dorp of wijk.
- Aantrekkelijk en toekomstbestendig: we trekken het (gevoel van het) landschap door in onze dorpen en wijken. Dat betekent een goede verbinding met het buitengebied (met wandelroutes), een (bio)diverse inrichting met veel bomen en inheemse soorten.

· Het STOMP-principe. Eerst voldoende ruimte creëren voor stappen (wandelen) en trappen (fietsen), dan openbaar vervoer en mobiliteit als service (deelvervoer) en als laatste de privé-auto.

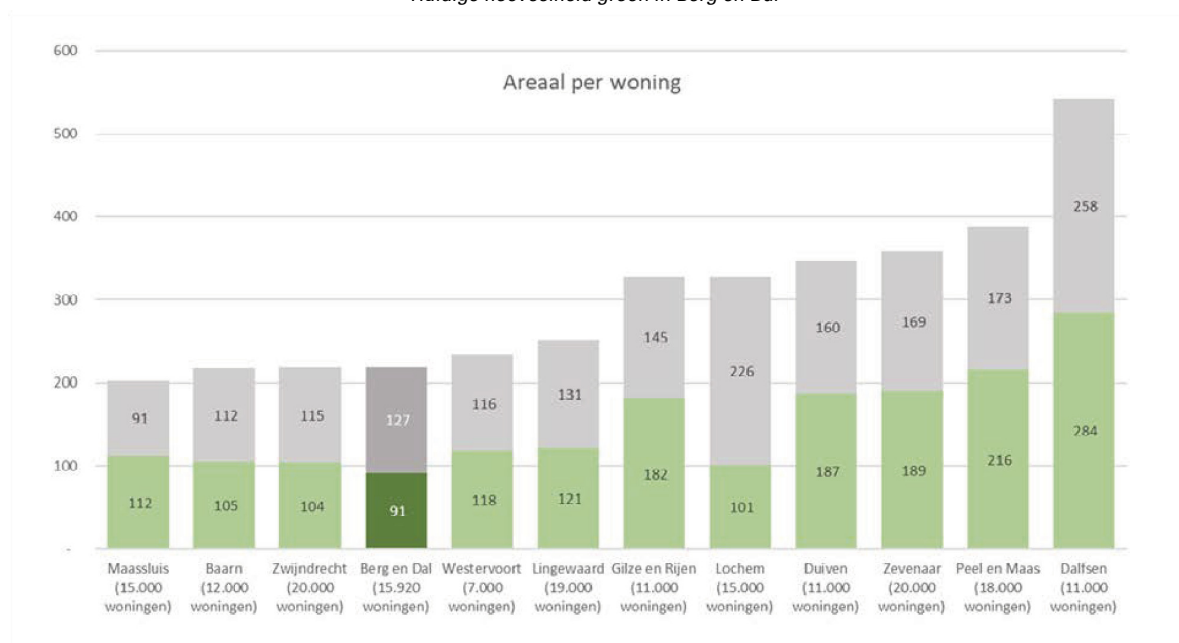
· Schoon, heel en veilig: we zorgen voor een openbare ruimte die goed toegankelijk is en waar iedereen zich prettig voelt. De gemeente zorgt in principe voor het beheer. Beheer door omwonenden stimuleren we als er bij bewoners voldoende animo voor is.

Bij concrete (her)inrichtingsplannen hanteren we de volgorde en prioritering:

- Hoeveel ruimte en waar is er nodig vanuit groen, water en een gezonde bodem
- Welke plekken zijn geschikt en gewenst voor verblijven, ontmoeten en spelen
- Waar liggen optimale en toegankelijke wandel- en fietsroutes richting omgeving
- Hoeveel ruimte is nodig voor energie(opslag), kabels en leidingen
- Waar ligt de logische ontsluiting voor autoverkeer en het parkeren

In overleg met de buurt komen we tot een passende inrichting. Ook willen we graag dat privé tuinen en percelen groener worden met minder verharding en dat hemelwater op grote schaal afgekoppeld wordt. Dit voorkomt wateroverlast en draagt bij aan het infiltreren in de bodem. Dit willen we bereiken door bewoners te stimuleren en te faciliteren door middel van informatie en coaches.

Huidige hoeveelheid groen in Berg en Dal

Integraal Beleidsplan Openbare Ruimte

De vele voordelen en meerwaarden van groen in de buurt

LOS

Prioritering en volgorde bij het maken van (her)inrichtingsplannen

1. Groen, water en bodem

Hoeveel ruimte is waar nodig om aan de groennormen te voldoen en groene verbindingen te maken met de omgeving. Wat is nodig vanuit waterberging, hittestress en een gezonde bodem.

2. Verblijven, ontmoeten en spelen

Hoeveel ruimte is gewenst om ontmoeten, verblijven en spelen in de wijk of het dorp te stimuleren en zo toegankelijk mogelijk te maken. Wat zijn daarvoor de meest logische plekken.

3. Wandelen en fietsen

Welke wandel- en fietsverbindingen met de omgeving zijn belangrijk. Hoe kunnen we met de inrichting zo goed mogelijke en toegankelijke wandel- en fietsroutes maken (bereikbaar, betreedbaar, begrijpelijk, beschikbaar en bruikbaar).

4. Energie (opslag)

Welke ruimte is nodig voor trafohuisjes, laadpalen, kabels en leidingen en mogelijk op termijn 'buurtbatterijen' om de lokale energietransitie te kunnen maken.

5. Auto en parkeren

Waar liggen de logische routes voor ontsluiting van het autoverkeer. Welke mogelijkheden zijn er voor minder verharding en waar ligt het parkeren. Het liefst zoveel mogelijk parkeren aan de rand.

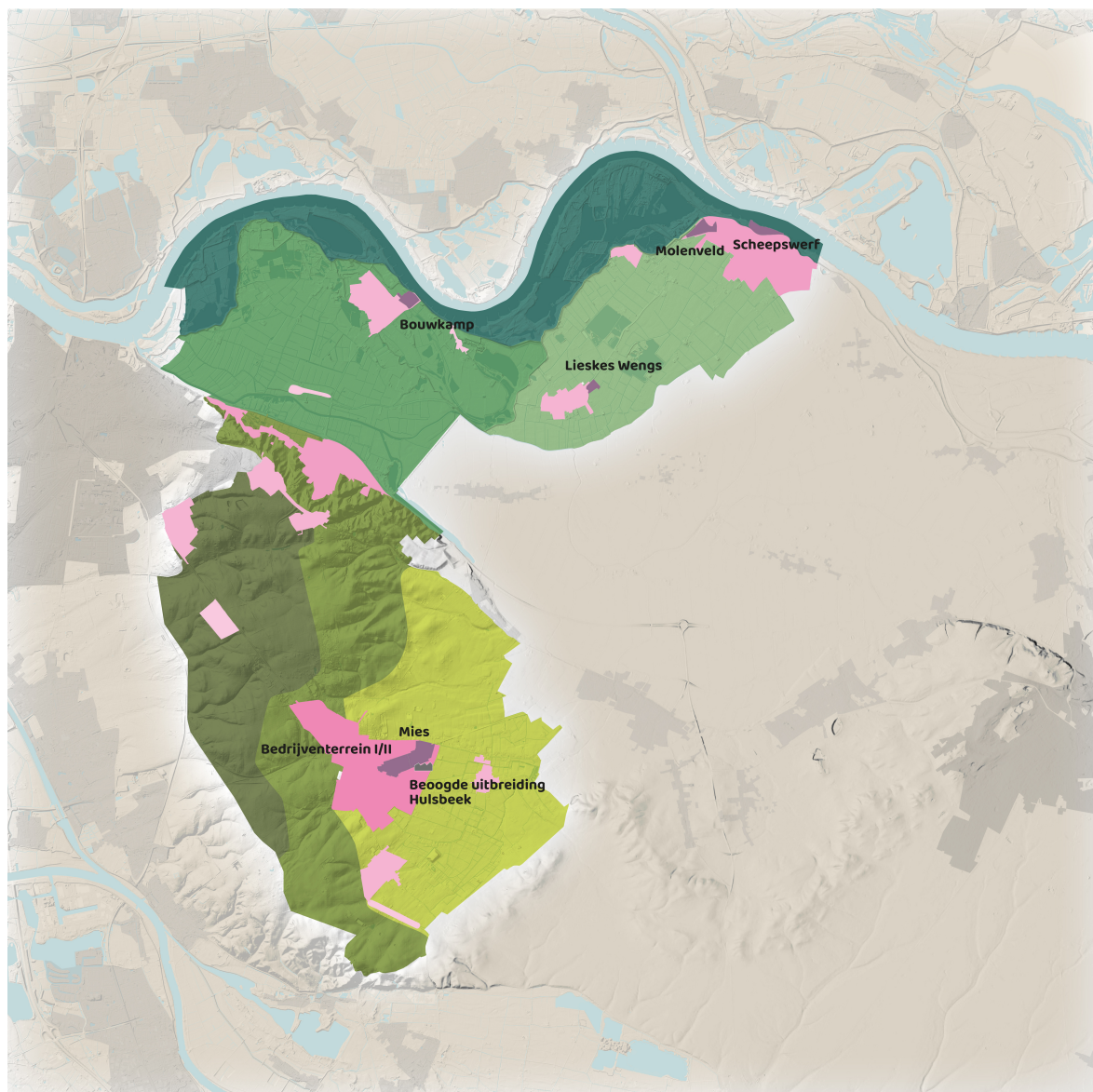
5.6 Aantrekkelijke en duurzame werklocaties

Berg en Dal is een groene woongemeente maar heeft ook een aantal bedrijventerreinen (Bouwkamp in Ooij, Lieskes Wengs in Leuth, Molenveld en Scheepswerf in Millingen aan den Rijn, bedrijventerrein I/II, Mies en Hulsbeek in Groesbeek). Elk terrein heeft een mix aan bedrijvigheid. Ze functioneren voor een groot deel lokaal en zijn belangrijk voor lokaal ondernemerschap en werkgelegenheid.

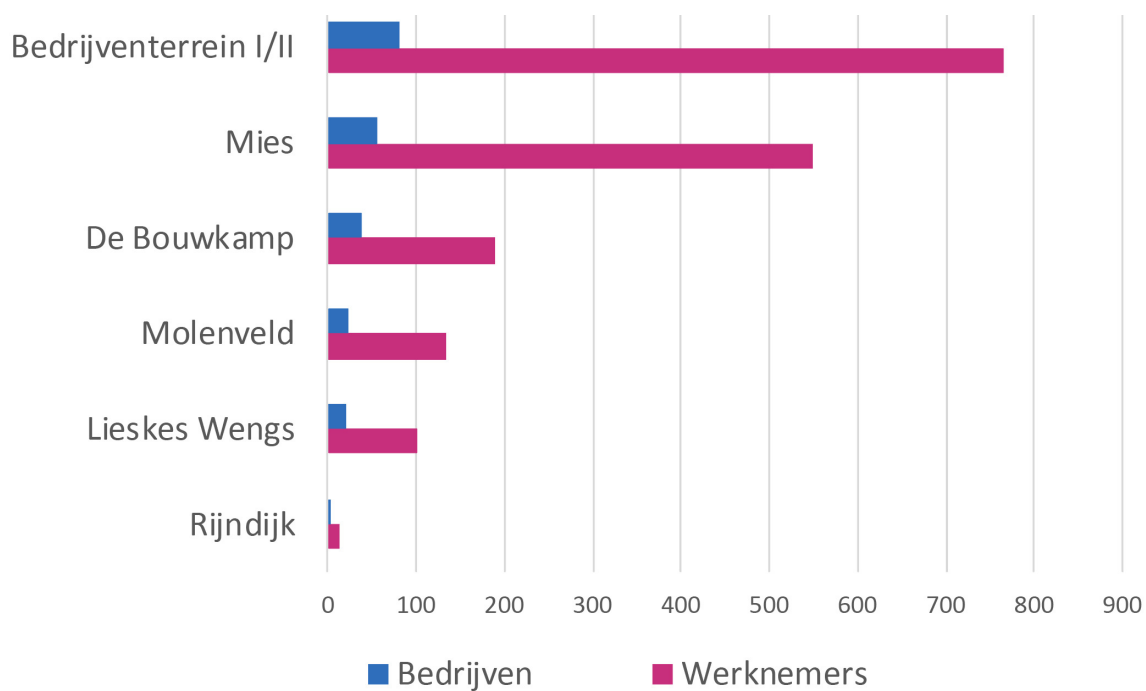
We zetten in op de eerder vastgestelde ontwikkeling van uitbreiding van Hulsbeek fase 2 te Groesbeek inclusief de inpassing van woonwagendplaatsen. Verder gaan we voor de toekomst uit van de huidige spreiding en voorzien we geen substantiële uitbreidingen of nieuwe terreinen. De prioriteit ligt bij het landschap en wonen. Bovendien zijn de speerpuntsectoren in onze gemeente (zorg, toerisme en detailhandel) niet op de bedrijventerreinen gevestigd. Wel is behoefte aan een kwalitatieve en duurzame impuls en een verbetering van de ruimtelijke uitstraling. Sommige terreinen zijn verouderd, versteend en maken een rommelige indruk. Een van de oorzaken is dat percelen in de afgelopen decennia niet zijn meegegroeid met de bedrijven zelf. Gevolg is dat sommige plekken een hoge bebouwingsdichtheid hebben, versteend zijn en dat de openbare weg wordt gebruikt voor opslag en parkeren. Om de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren kan het helpen om bepaalde bedrijven meer ruimte te bieden door percelen waar nodig uit te breiden. Dit kan dan ook leiden tot een (beperkte) uitbreiding van een bedrijventerrein als geheel. Uitbreiding van percelen moet wel ten dienste staan van verduurzaming van de bebouwing, vergroening van het perceel (meer bomen, minder stenen) en een zorgvuldige inpassing in en aansluiting op het landschap.

Verder hebben we de ambitie om toe te werken naar een circulaire samenleving waar geen afval meer bestaat en alle rest/grondstoffen worden hergebruikt. In de regio hebben we afgesproken om een bouwkringloop en/of grondstoffenbank op te tuigen. Bedrijven worden zo gestimuleerd om materialen te hergebruiken. We willen graag samen met bedrijven onderzoeken in hoeverre het mogelijk is om op het regionale en lokale niveau van de terreinen, circulaire stromen op te zetten. Bedrijven hebben vaak niet in beeld wat reststromen zijn van hun directe burens. Het is kansrijk om de afval- en reststromen in beeld te brengen en vragers en aanbieders op die manier aan elkaar te koppelen.

Daarnaast zien we kansen en mogelijkheden voor schoon en emissieloos bouwen. Het gebruik van bio-based bouwmaterialen kan hieraan bijdragen. Interessant is om een verband aan te leggen tussen lokale boeren en bouwbedrijven in de productie en het gebruik van biobased bouwmaterialen.

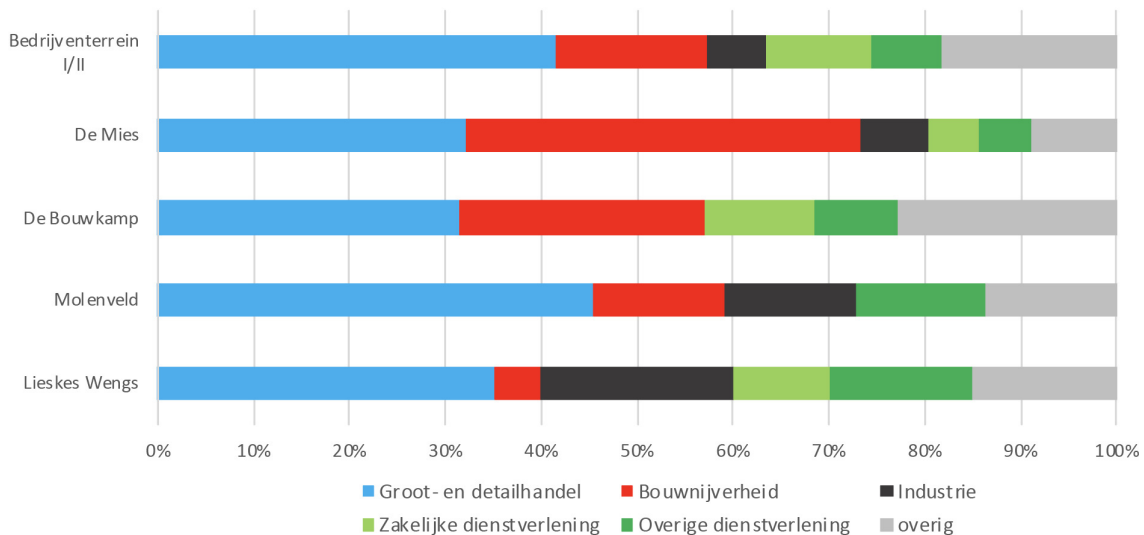

Omvang van de bedrijventerreinen

PWE 2019, bewerking LOS

Sectoren van de bedrijventerreinen

PWE 2019, bewerking LOS

6 Duurzaam Verbonden

6.1 Inleiding

Stedelijke voorzieningen nabij en toch 'buiten'

De nabijheid van de stad Nijmegen is al eeuwen bepalend voor de ontwikkeling van onze gemeente. Van oudsher zijn de onderlinge banden sterk. Berg en Dal is altijd een aantrekkelijke 'buitenplaats' geweest voor stedelingen. Dat heeft ondernemers kansen geboden om daarop in te springen. Andersom maken wij graag gebruik van de stedelijke voorzieningen die voor ons makkelijk te bereiken zijn.

In Berg en Dal woon je echt 'buiten' maar is de stad met al haar voorzieningen nooit ver weg. Dat maakt wonen in Berg en Dal mede zo aantrekkelijk. Ook trekken bedrijven en organisaties in onze gemeente vaak samen op met bedrijven in Nijmegen en de Groene Metropoolregio. Deze samenwerkingsverbanden brengen ons verder in een toekomstbestendige ontwikkeling.

Opgaven die spelen

De nabijheid van en verbondenheid met de stad biedt vele voordelen maar leidt ook tot vraagstukken:

- De nabijheid van de stad leidt tot een grote en toenemende recreatiedruk in ons buitengebied. Nijmegen groeit sterk (ruim 200.000 inwoners in 2035) en steeds meer mensen weten onze gemeente te vinden om te ontspannen, te sporten en te recreëren. Op sommige locaties en momenten leidt dat tot drukte in de natuurgebieden en een toename van verkeer. Zowel langzaam als gemotoriseerd verkeer neemt toe en dat leidt tot overlast en onveilige situaties. Smalle wegen en kruispunten kunnen onveilig voelen voor fietsers en de parkeerdruk is erg hoog op sommige plekken.
- De opkomst van elektrische fietsen leidt tot een toename van fietsverkeer, zoveel recreatief als woon-werkverkeer. Het is een schoon en gezond alternatief voor de auto maar zorgt ook voor een toename van fietsers met verschillende snelheden. Dat vraagt wel om aanpassing van de infrastructuur.
- Het openbaar vervoer bestaat in onze gemeente uit een aantal buslijnen richting Nijmegen en Kleve. Door een combinatie van trends zijn deze niet vanzelfsprekend in de toekomst. Mede als gevolg van corona lijkt het aantal passagiers structureel afgenomen. Busvervoerders hebben de neiging om het aanbod efficiënter te maken en onrendabele lijnen te schrappen, in te korten of de frequentie te verlagen. Dit zou op termijn ook een bedreiging kunnen gaan vormen voor buslijnen in Berg en Dal.
- Als Berg en Dal werken we samen in de Groene Metropoolregio. Als regio staan we sterk, ook richting provincie en rijk om onze gezamenlijke belangen over het voetlicht te brengen. De toenemende regionale samenwerking is een kans. Als Berg en Dal moeten we daar goed op blijven aanhaken en zelf ook actief onze belangen blijven inbrengen en weten waar we naartoe willen.

Ambities en doelen

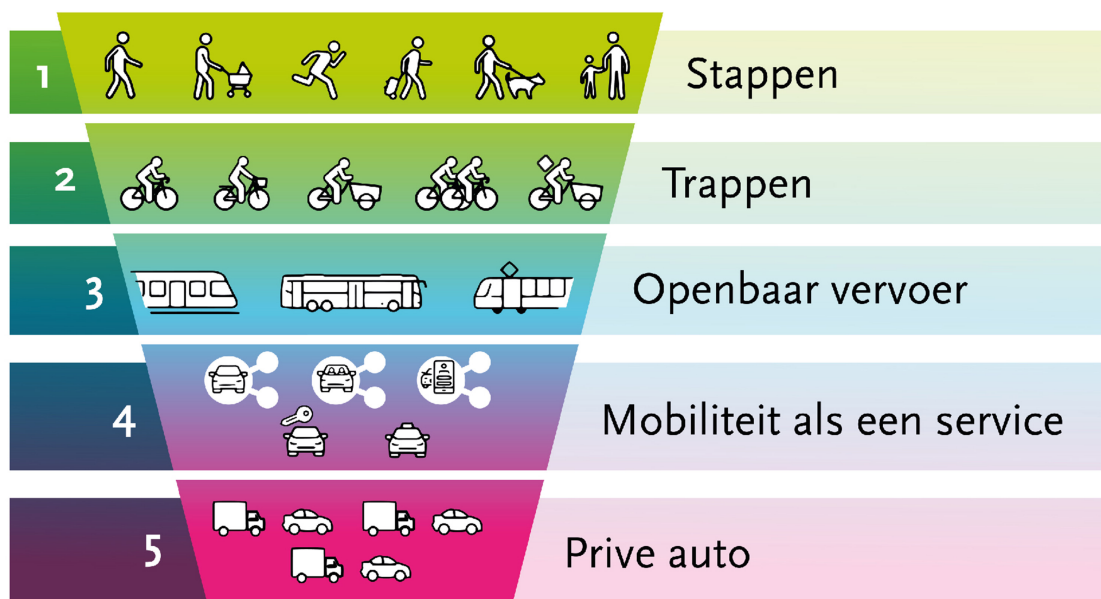
We koesteren onze ietwat afgelegen ligging maar onze ambitie is wel om sterk verbonden te blijven in de regio in het algemeen, en met Nijmegen in het bijzonder. Deze nabijheid en verbondenheid is mede bepalend voor de kwaliteit van leven in Berg en Dal. De kansen die de nabijheid van de stad biedt willen we benutten, en de nadelige effecten ervan zoveel mogelijk beperken en/of in goede banen leiden.

Dat betekent dat we ons primair richten op schone en duurzame middelen van vervoer en het spreiden van recreatie en toerisme. De autoverbindingen die we nu hebben gaan we niet verder uitbreiden. Investeren in de infrastructuur doen we om het fietsen, wandelen en gebruik van het openbaar vervoer zoveel mogelijk te stimuleren. Op deze manier kan het aantal recreanten (vanuit de stad) toenemen zonder dat de nadelige effecten (van toenemende autoverkeer) te groot worden. We profileren ons in de regio op een manier die past bij onze groene identiteit. We willen samen optrekken in het realiseren van ambities en opgaven.

In ons toekomstig mobiliteitsbeleid hanteren we het STOMP-principe. Dat betekent prioriteit leggen bij en investeren in de mogelijkheden voor wandelen, fietsen, openbaar vervoer en deelmobiliteit. We hebben de volgende doelen als het gaat om verbindingen met onze omgeving:

- De fiets voorop door het creëren van veilige en aantrekkelijke routes
- Elk dorp een goede ov-verbinding met de stad en tussen 'hoog' en 'laag'
- Zorgvuldige en veilige verkeersontsluiting van nieuwe ontwikkelingen op de bestaande infrastructuur
- Regionale profilering van Berg en Dal: pionieren in het groen

STOMP-principe

LOS

6.2 Veilige en aantrekkelijke fietsroutes

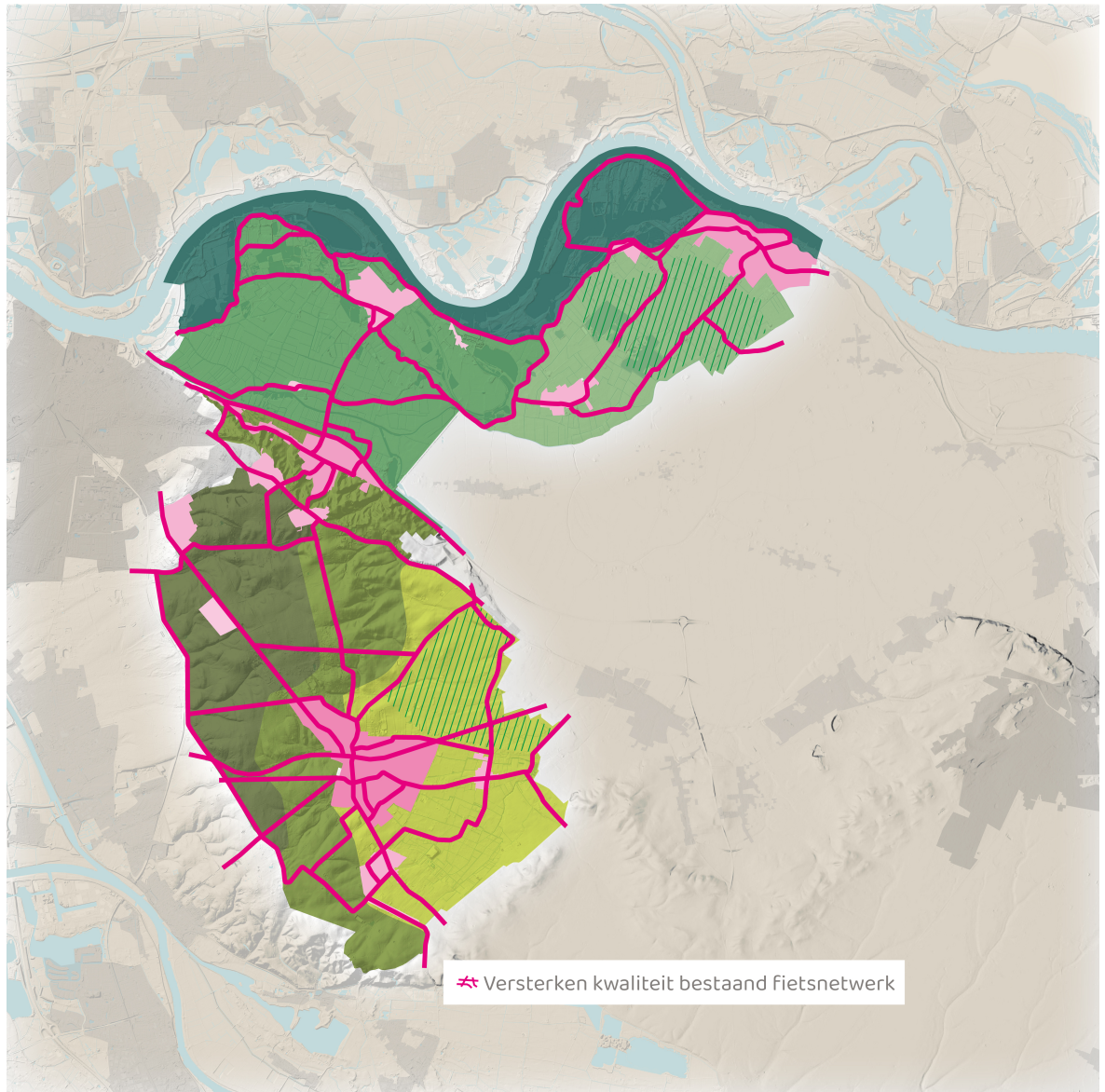
We willen goed verbonden zijn om onze omgeving en tegelijk een leefomgeving creëren die uitnodigt tot gezond gedrag. Daarom hanteren we het STOMP-principe in ons omgevingsbeleid, bij nieuwe ontwikkelingen en bij herinrichting van de openbare ruimte. Dit betekent dat in plannen eerst aandacht is voor Stappen (wandelen) en Trappen (fietsen), dan Openbaar vervoer en Mobiliteit als service (deelauto's) en als laatste de Privé-auto.

Op het gemeentelijke en regionale niveau zien we kansen om het gebruik van de fiets nog meer te stimuleren. Niet alleen voor recreatieve tochten maar ook voor woon-werkverkeer naar onder andere Nijmegen. Fietsen is een gezonde, schone, duurzame, goedkope en sociale manier van verplaatsen en past uitstekend bij onze ambities voor een gezonde leefomgeving en het groene karakter van onze gemeente. En zeker door de opkomst van elektrische fietsen biedt de fiets goede mogelijkheden om zowel recreatieve tochten als voor woon-werkverkeer op regionale schaal verder te stimuleren.

De fiets krijgt als vervoermiddel in onze gemeente dan ook voorrang in ons mobiliteitsbeleid. De dekking van ons huidige fietsroutenetwerk is al behoorlijk goed. Onze ambitie is om de kwaliteit van het netwerk structureel te verbeteren. We willen het fietspadennetwerk naar een (nog) hoger niveau tillen en daarbij hanteren we drie uitgangspunten:

- Inrichting van de fietsroute past bij de functie. Dat betekent bijvoorbeeld op drukke doorgaande routes vrijliggende paden. Op lokale wegen in dorpen en wijken kunnen auto en fiets samen gebruik maken van de weg met als uitgangspunt dat de veiligheid van de fietser de hoogste prioriteit heeft. We bekijken per situatie welke mogelijkheden er zijn om bijvoorbeeld wegen af te sluiten voor gemotoriseerd verkeer of om een weg als fietsstraat in te richten.
- Op regionaal niveau werken we in samenwerking met onze regionale partners aan kwalitatieve verbetering van het fietsnetwerk. Kruispunten van auto- en fietsverkeer worden voor fietsers veilig ingericht en waar mogelijk heeft de fiets voorrang.
- We maken fietsroutes met een hoge belevingswaarde. Dat betekent afwisselend en gekoppeld aan interessante plekken met een hoge natuur-, belevings- en/of cultuurhistorische waarde. Uit onderzoek blijkt

dat afwisselende en aantrekkelijke routes minstens zo belangrijk zijn als snelle en korte routes. Hoe aantrekkelijker een route hoe sneller mensen geneigd zijn de fiets te nemen.

6.3 Elk dorp een goede OV-verbinding

In onze gemeente is elk dorp redelijk goed via openbaar vervoer met Nijmegen verbonden en daarmee met het landelijke spoorwegennet. We vinden een goede openbaar vervoerverbinding van elk dorp cruciaal voor de leefbaarheid, vooral de verbinding met Nijmegen. Met name voor ouderen en jongeren is dit belangrijk. We willen in elk dorp een breed samengestelde bevolking en dan is openbaar vervoer juist voor deze bevolkingsgroepen cruciaal. Daarnaast is openbaar vervoer nodig om bewoners een goed alternatief te bieden voor de auto. We zien het liefst minder autogebruik, maar dan moet er wel een alternatief zijn. We zetten in op het behouden en versterken van de volgende openbaar vervoerverbindingen:

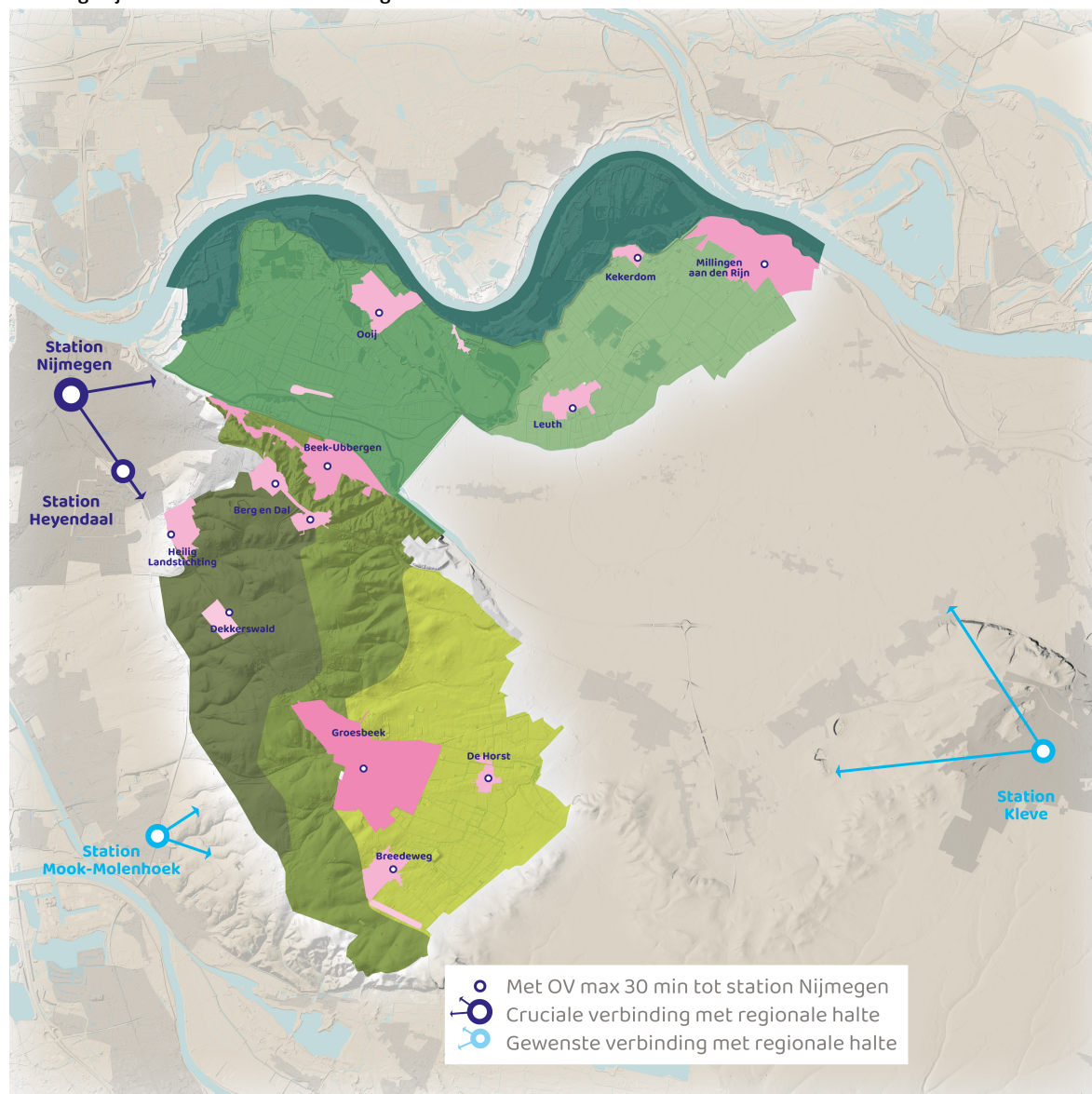
- Verbinding vanuit elk dorp met Nijmegen
- Verbinding met (station) Mook-Molenhoek
- Verbinding tussen het zuidelijke en noordelijke deel van onze gemeente
- Verbinding met Kleve

De hoogste prioriteit ligt bij behoud van een laagdrempelige, betrouwbare, snelle openbaar vervoer verbinding met Nijmegen in elk dorp. Dat kan in de vorm van een traditionele bus of een andere flexibele vorm die beter past. De provincie is verantwoordelijk en als gemeente hebben we er geen directe invloed op. Wat ons betreft voldoet het openbaar vervoer in ieder geval aan de volgende voorwaarden:

- In de centrumdorpen Groesbeek, Millingen aan den Rijn en Beek-Ubbergen zetten we in op meerdere haltes. De overige dorpen hebben minimaal één goed toegankelijke halte in of direct grenzend aan de bebouwde kom met bij voorkeur altijd een fietsenstalling en goede verlichting.

- Vanuit elk dorp is de reistijd tot Nijmegen maximaal 30 minuten in de spits. Dit is in de huidige situatie zo en dat willen we minimaal zo houden. We vinden een frequentie van minimaal 2x per uur overdag belangrijk. Als de frequentie en/of snelheid omlaag gaat, kan een vicieuze cirkel ontstaan van afname in gebruik en afschaling en dat willen we voorkomen. Aandachtspunt is de spitsdrukke op de N325 richting Nijmegen waar ook de bus last van heeft. Samen met de gemeente Nijmegen en de provincie kijken we naar oplossingen.

Vanuit oudsher is de openbaar vervoerverbinding tussen 'hoog en 'laag' in onze gemeente beperkt. Hierdoor is Groesbeek als grootste centrumdorp niet goed bereikbaar vanuit de hele gemeente. Onze inzet is om deze verbinding te verbeteren. Daarnaast gaan we met onze partners graag in gesprek over de mogelijkheden om de verbindingen met station Mook-Molenhoek en station Kleve te verbeteren.

6.4 Zorgvuldige en veilige verkeersontsluiting

Voor de toekomst gaan we uit van de bestaande wegen- en infrastructuur. Bij verkeerskundige knelpunten kijken we naar lokale oplossingen. Investerings zijn vooral gericht op het stimuleren en beter faciliteren van fietsen, wandelen en gebruik van het openbaar vervoer. Waar nodig nemen we maatregelen in de inrichting van wegen om de doorstroming en verkeersveiligheid te verbeteren.

Bij nieuwe ontwikkelingen zoals woningbouw, zetten we in op een zorgvuldige ontsluiting op de bestaande infrastructuur en het zoveel mogelijk voorkomen van verkeersoverlast, opstoppen en onveilige verkeerssituaties. Om dat te bereiken en tot een duurzame verkeerskundige situatie te komen doorlopen we bij nieuwe ontwikkelingen de volgende hoofdstappen:

- Het (woning)bouwplan wordt zo ingericht dat wandelen, fietsen, openbaar vervoer en deelvervoer (mobiliteit als een service) zoveel mogelijk gestimuleerd en gefaciliteerd wordt. Daarmee proberen we de verkeersstroom (voor de omgeving) zoveel mogelijk te beperken.
- De nieuwe ontwikkeling wordt op een zorgvuldige en zo optimaal mogelijke manier aangesloten en ontsloten op de bestaande wegenstructuur. Daarbij onderzoeken we steeds of de bestaande wegenstructuur voldoende toereikend is voor de benodigde extra capaciteit. Indien nodig zorgen we voor een of meerdere plekken voor ontsluiting om een te grote toename van verkeersdruk op één plek te voorkomen.
- Indien nodig nemen we aanvullende maatregelen in de omliggende bestaande infrastructuur en inrichting in de omgeving van het plan om de verkeerssituatie te verbeteren en verkeersveiligheid te vergroten. Dat kan bijvoorbeeld bestaan uit het toevoegen van veilige oversteekplaatsen, geluidsarme bestrating of snelheidsremmende maatregelen.
- Bij de aanpassing van de verkeerssituatie worden omwonenden en andere belanghebbenden betrokken om samen tot de meest optimale, veilige en leefbare situatie te komen.

6.5 Regionaal profiel 'pionieren in het groen'

Naast een goede verbondenheid met de regio op het gebied van mobiliteit, willen we ook graag samenwerken met organisaties, gemeenten en bedrijven in de regio. De Groene Metropoolregio is een sterk samenwerkingsverband waar we graag onze rol in hebben. We staan open en zoeken steeds de samenwerking met onze partners in de regio om de opgaven en ambities waar we voor staan te realiseren. We willen in de regio een goede bijdrage leveren en onze eigen positie daarin verder ontwikkelen.

Dit doen we door ons vanuit onze kernkwaliteiten te positioneren en daarin de samenwerking extra te stimuleren. Hierbij kiezen we voor het motto en specialisatie 'Pionieren in het Groen'. We koppelen onze unieke natuur en landschap en initiatiefrijke bevolking en organisaties aan de kennis en creativiteit van de stad en regio. Voorbeeld is de samenwerking tussen Voedselbos Ketelbroek en restaurant De Nieuwe Winkel dat heeft geleid tot een lokale, gesloten en duurzame voedselketen. Ander voorbeeld is de samenwerking tussen Radboud Universiteit, de gemeente en partijen in het gebied rondom Living Lab. Dit soort kruisbestuivingen zien we graag en dragen we als gemeente graag aan bij.

7 Gezond Milieu, Water en Bodem

7.1 Inleiding

Een relatief schone leefomgeving

De kwaliteit van de bodem, lucht en water is in onze gemeente over het algemeen relatief goed in vergelijking met andere delen van ons land. We hebben geen snelwegen door onze gemeente en een relatief beperkte hoeveelheid bebouwing. Wel zorgen houtstook, landbouw, scheepvaart en evenementen en de nabijheid van het Ruhrgebied voor druk op aspecten zoals luchtkwaliteit, geluid en lichthinder.

Door de bijzondere geologische ligging hebben we een complex (grond)watersysteem. Het hoge deel van onze gemeente ligt op een stuwwal, het lage deel bestaat uit polders en uiterwaarden in het stroomgebied van de Waal en Rijn. Hierdoor is een complex water- en bodemsysteem ontstaan. Dat heeft ons in de afgelopen eeuwen vele voordelen gebracht. De stuwwal functioneert als 'blauwe motor'. Het is een belangrijke bron van drinkwater. En de stuwwal zorgt voor water in de wijde regio doordat het

hemelwater dat erop valt, infiltreert in diepe lagen in de bodem en als kwel elders weer naar boven komt. De natuur, boeren en bewoners profiteren hiervan. We hebben veel uiteenlopende bodemsoorten met elk haar eigen kwaliteiten en kenmerken. De bodem bevat ook diverse archeologische en cultuurhistorische sporen die het verhaal vertellen van millennia lang menselijk verblijf in onze gemeente. De bodem als schatkamer van onze historie.

Opgaven die spelen

Klimaatverandering en andere ontwikkelingen zorgen ervoor dat de relatief goede bodem-, water-, lucht- en milieukwaliteit ook bij ons onder druk staat:

- De fysische en cultuurhistorische bodemkwaliteit staat onder druk door landbouwbewerking, bouwen op de verkeerde plek en een toename van kabels en leidingen in de ondergrond.
- De biologische en chemische kwaliteit van de bodem staat onder druk door bestrijdingsmiddelen, overbemesting en ammoniakdepositie.
- Door klimaatverandering fluctueert en door inslijting daalt de waterstand en daardoor neemt kwel af, neemt wegzijging toe en daalt het grondwater in de polders.
- Bij droogte wordt steeds meer water opgepompt waardoor het grondwaterpeil daalt.
- Structurele droogte leidt tot een afname van natuurwaarden, toenemende kans op natuurbranden, bodemdaling en toenemende kans op woningverzakkingen.
- Perioden van hoge temperaturen leidt tot hittestress en gezondheidsrisico's voor kwetsbare mensen.
- Piekbuien leiden met name (bij woningbouw) in de droog- en beekdalen tot bodemerosie en wateroverlast.
- De kwantiteit en kwaliteit van het (drink- en zwem)water staat onder druk.
- Doorboringen van leem- en kleilagen in de bodem op de stuwwal heeft negatieve gevolgen voor uittredende kwel en daarmee voor het hele watersysteem.
- De toename van bestrating en betegeling leidt tot minder infiltratie van water in de bodem.
- Lokaal kunnen houtstook, evenementen en verkeersdrukte leiden tot luchtvervuiling en geluidsoverlast.

Ambities en doelen

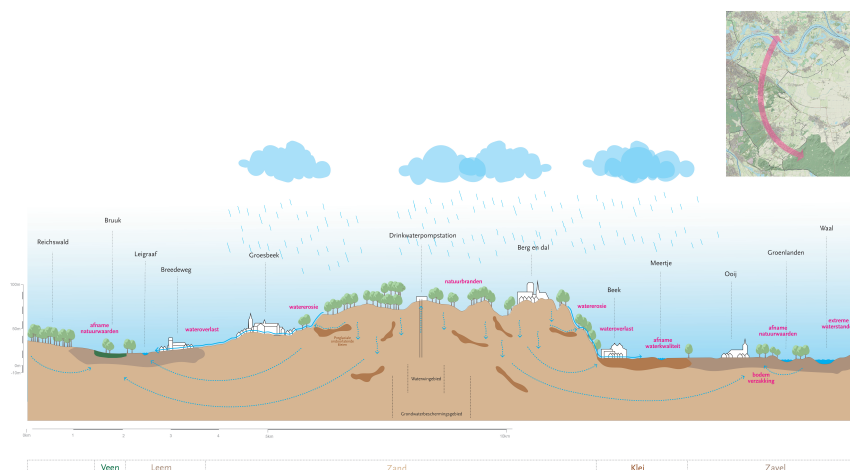
We zijn een groene en gezonde gemeente. Dat willen we blijven en waar het mogelijk is willen we ons milieu verder verbeteren, schoner en gezonder maken. De lucht, bodem en water fungeren als leidraad voor een leefbare en gezonde toekomst van onze gemeente. Onze ambitie is om de huidige kwaliteit niet alleen te behouden maar ook verder te verbeteren.

We willen de bodem veel meer gaan zien als fundament en vanaf het begin van nieuwe ontwikkelingen als uitgangspunt nemen. Water- en bodemgestuurde ontwikkelingen: alleen ontwikkelingen die passen bij de ondergrond en een duurzaam watersysteem. En we moeten alles op alles zetten om de nadelige effecten van klimaatverandering op ons watersysteem op te vangen. Dat betekent enerzijds de vraag naar water omlaag brengen door besparing en gedragsverandering. En anderzijds door de aanwezigheid van water goed te reguleren en te zorgen voor afvoer dan wel vasthouden op de momenten dat het nodig is.

Om deze ambitie te realiseren hanteren we de volgende sturende principes die we hierna verder toelichten:

- Een stabiel en flexibel watersysteem: de stuwwal als blauwe motor en de polders als spons.
- Bodem en water leidend bij ontwikkelingen in de leefomgeving
- Een milieu dat schoon, veilig en leefbaar is.

Overzicht van effecten van klimaatverandering

LOS

7.2 Stabiel en flexibel watersysteem

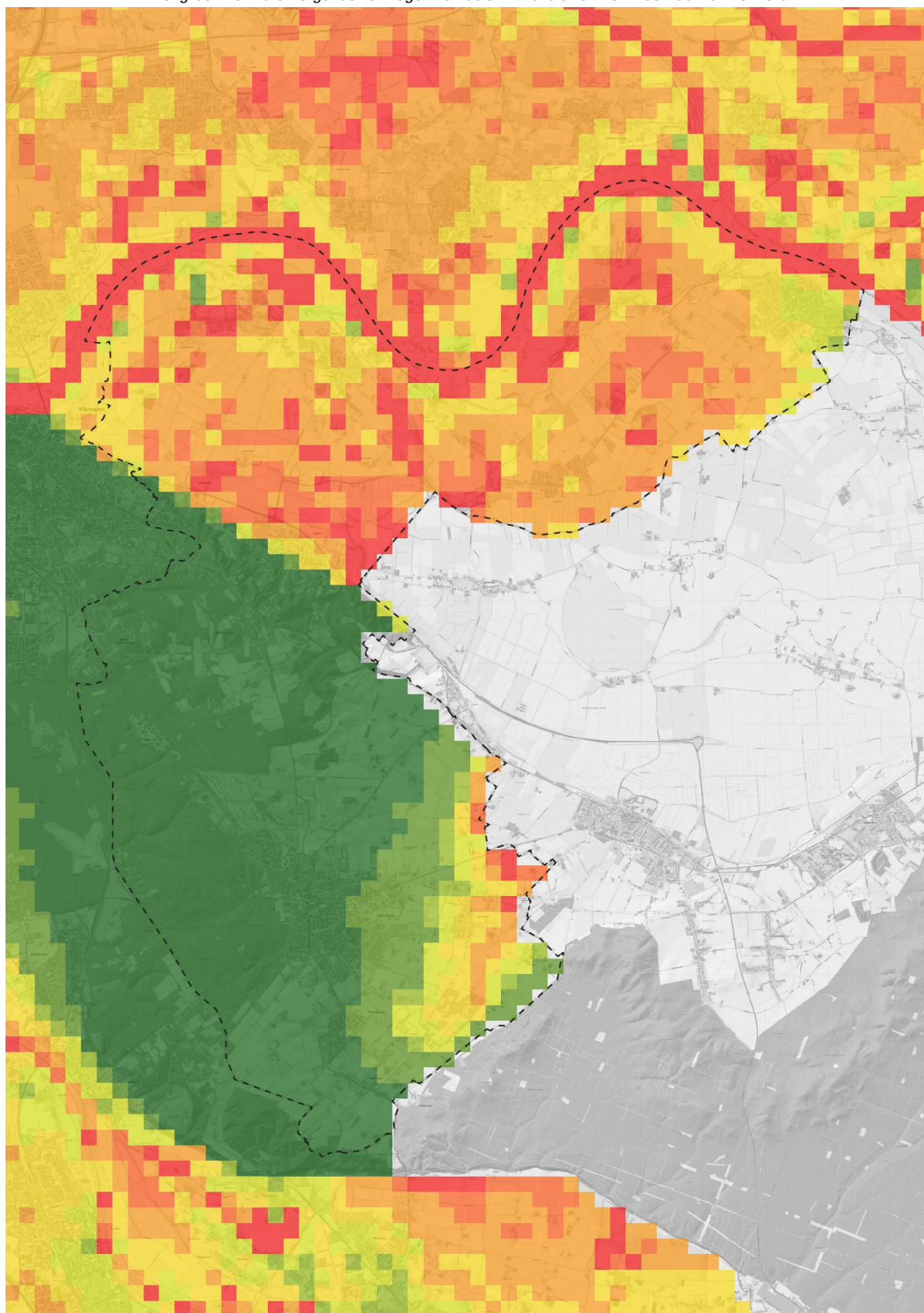
Met de stuwwal en de Waal hebben we een uniek watersysteem. Dat biedt ons vele voordelen maar het watersysteem wordt ook bedreigd door klimaatverandering. Samen met onze partners zoals de provincie, het waterschap en buurgemeenten werken we aan een stabiel en flexibel watersysteem. Een systeem dat zorgt voor een stabiele beschikbaarheid van water. Hierbij hanteren we deze principes:

- Voorkomen van verdere daling van de grondwaterstand door minder water op te pompen en de vraag naar water omlaag te brengen via besparing en gedragsverandering.
- Vasthouden, bergen, afvoeren: Samen met onze partners werken we aan maatregelen om water vast te houden en te bergen voor tijden van droogte en gecontroleerd afvoeren bij overvloedige regenval.
- Aanpassen aan natuurlijke stromen: We vinden het belangrijk dat de inrichting en het gebruik van de ruimte meer gaat aansluiten en meebewegen met het natuurlijke watersysteem en stromen.

Voor het 'hoge' en 'lage' deel van onze gemeente zijn deze ambities als volgt te vertalen:

- De stuwwal als 'blauwe motor': Om de stuwwal ook in de toekomst als blauwe motor en drinkwatervoorziening te behouden, sturen we maximaal op vasthouden en infiltreren van water in de bodem. Dat kan door een reeks van maatregelen die allemaal nodig zijn: ontstenen en vergroenen van de dorpen, hemelwater afkoppelen van het riool, het realiseren van graften op hellingen, stuwen plaatsen in beken, het voorkomen van het doorboren van leemlagen en het omvormen van naaldbos tot een (gemengd) loofbos. Belangrijk is ook om het natuurlijke reliëf van de stuwwal zo min mogelijk aan te tasten. Ook moeten we ervoor zorgen dat er zo min mogelijk water opgepompt wordt (door besparing en gedragsverandering van boeren en burgers) om verdere daling van de grondwaterstand te voorkomen.
- De polders als 'sponsen': In het lage deel zouden de polders moeten functioneren als sponzen. De polders ontvangen minder kwel van zowel de stuwwal als de Waal en Rijn en hebben te maken met verdroging. Het regenwater moet zoveel als mogelijk op een goede manier opgenomen worden in het gebied. Belangrijk daarbij is dat de bodem meer organische stoffen gaat bevatten. Dat verhoogt de wateropname. Maar denk ook aan het dempen van of stuwen in sloten, afkoppelen van regenwater in de dorpen, minder versterking en waterbesparing door burgers, bedrijven en boeren.

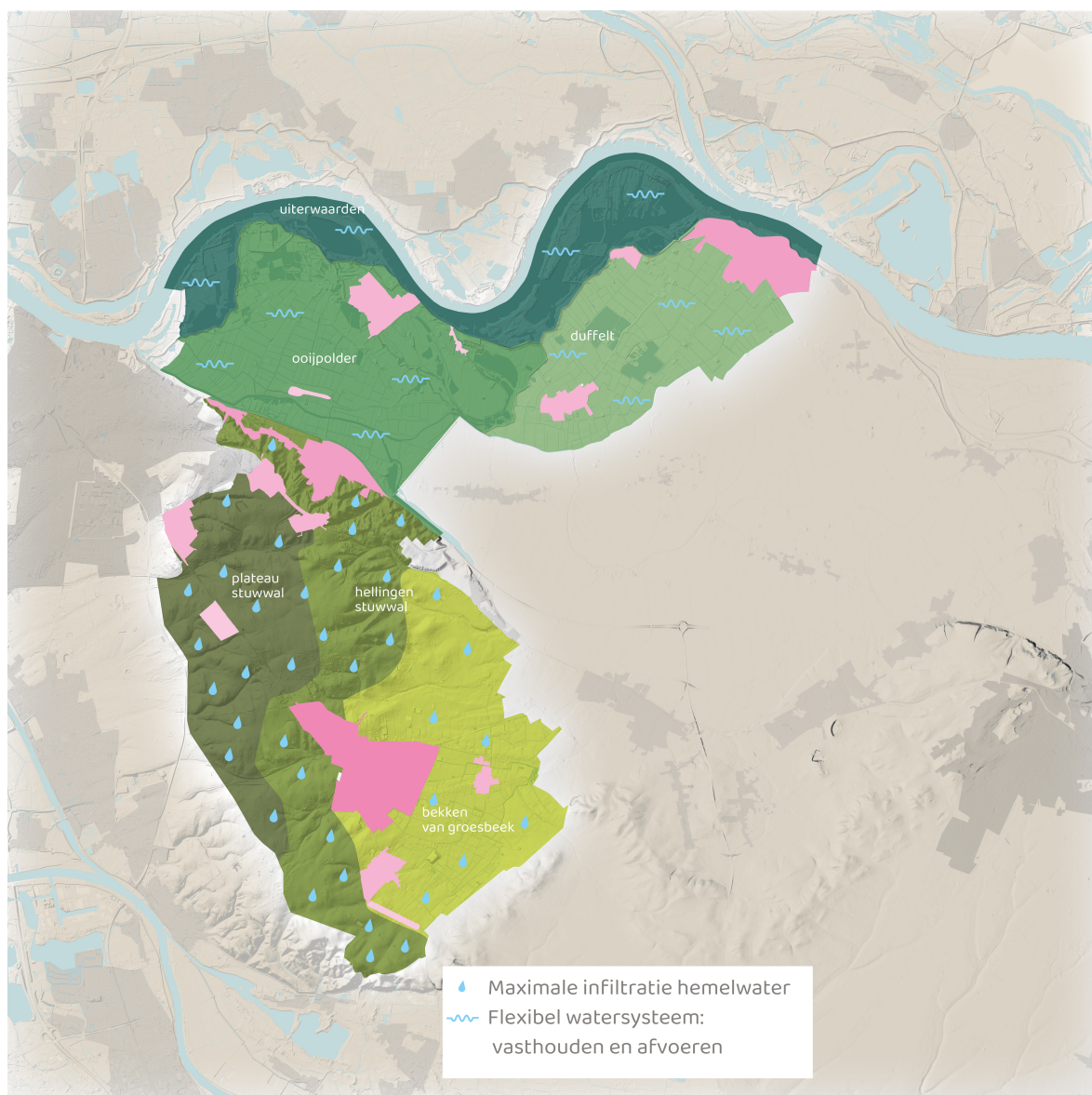
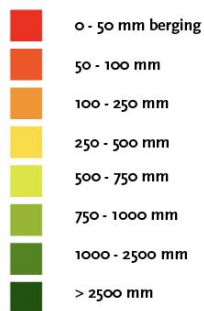
In het groen het waterbergende vermogen van de stuwwal als kenmerk voor 'de blauwe motor'

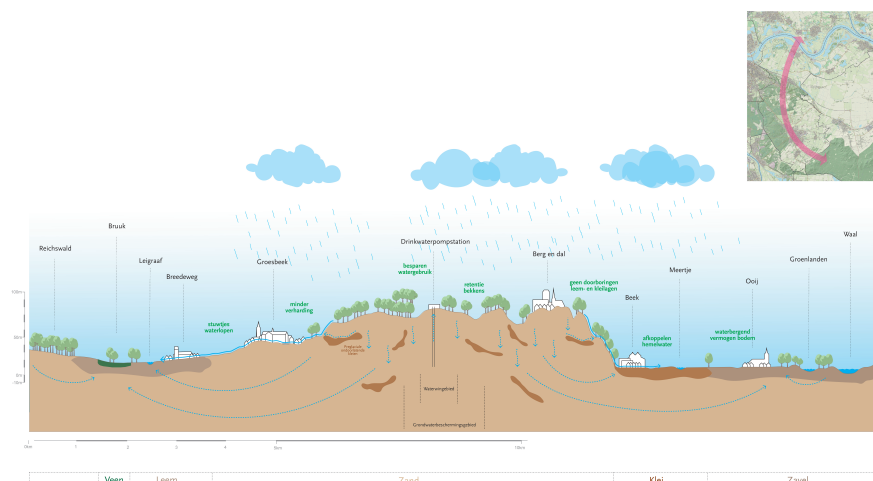
Atlas Natuurlijk Kapitaal

Legenda

Geen waarde

Overzicht van maatregelen om tot een stabiel en flexibel watersysteem te komen

Maatregelen om tot een stabiel en flexibel watersysteem te komen met de stuwwaal als blauwe motor en de polders als spons.

LOS

7.3 Bodem en water sturend bij ontwikkeling

We merken soms dat bebouwing en landgebruik aanwezig zijn op plekken die daar vanuit de bodem en/of het watersysteem niet geschikt voor zijn. Dat willen we in de toekomst voorkomen. En in ieder geval aan het begin van nieuwe ontwikkelingen, of aanpassing van bestaande situaties, meer rekening houden met de kenmerken, aandachtspunten en kansen die de ondergrond biedt. Bij elke nieuwe ontwikkeling of aanpassing van bestaande situaties gaan we eerst kijken naar de bodem en het watersysteem welke risico's en belemmeringen er zijn. Om dit op een goede gestructureerde manier te doen gaan we in samenwerking met onze partners de provincie en het waterschap, een attentiekaart ontwikkelen waarop per type attentiegebied de volgende aspecten zijn aangegeven:

- Hoe het natuurlijke water- en bodemsysteem precies in elkaar zit
- Welke risico's en belemmeringen er zijn
- Waar de ondergrond voor geschikt is en welke kansen er zijn

Een voorbeeld van een risico is de aanwezigheid van ondoorlatende klei- en leemlagen in de bodem. We moeten voorkomen dat deze doorboord worden bij nieuwe ontwikkelingen omdat zij cruciaal zijn voor het vasthouden van water in de bodem. Op deze attentiekaart geven we ook aan welke kansen er liggen vanuit bodem en water. Bijvoorbeeld kansen voor energiesystemen of gronden die geschikt zijn voor landbouw of natuurontwikkelingen. De attentiekaart moet dienen als hulpmiddel om bij nieuwe ontwikkelingen of aanpassing van bestaande situaties, goed in beeld te krijgen welke kansen en aandachtspunten er zijn. En te zorgen dat deze vroegtijdig meegenomen worden in de afwegingen en uitwerking van plannen. En wordt er toch gekozen voor een locatie die er eigenlijk niet geschikt voor is, dan geven we aan welke passende maatregelen mogelijk zijn op die locatie.

De inrijgebieden van de Natura 2000 gebieden De Bruuk en Sint Jansberg vragen specifieke aandacht. Voor De Bruuk en Sint-Jansberg is schoon grondwater met zeer lage gehalten aan meststoffen van levensbelang. Deze gebieden zijn extra gevoelig voor uitspoeling van meststoffen doordat ze uit lössbodems bestaan. We willen gericht op zoek naar maatregelen in de inrijgebieden van deze natuurgebieden om de waterkwaliteit en het vasthouden van water structureel te verbeteren. Dat kan bijvoorbeeld door in te

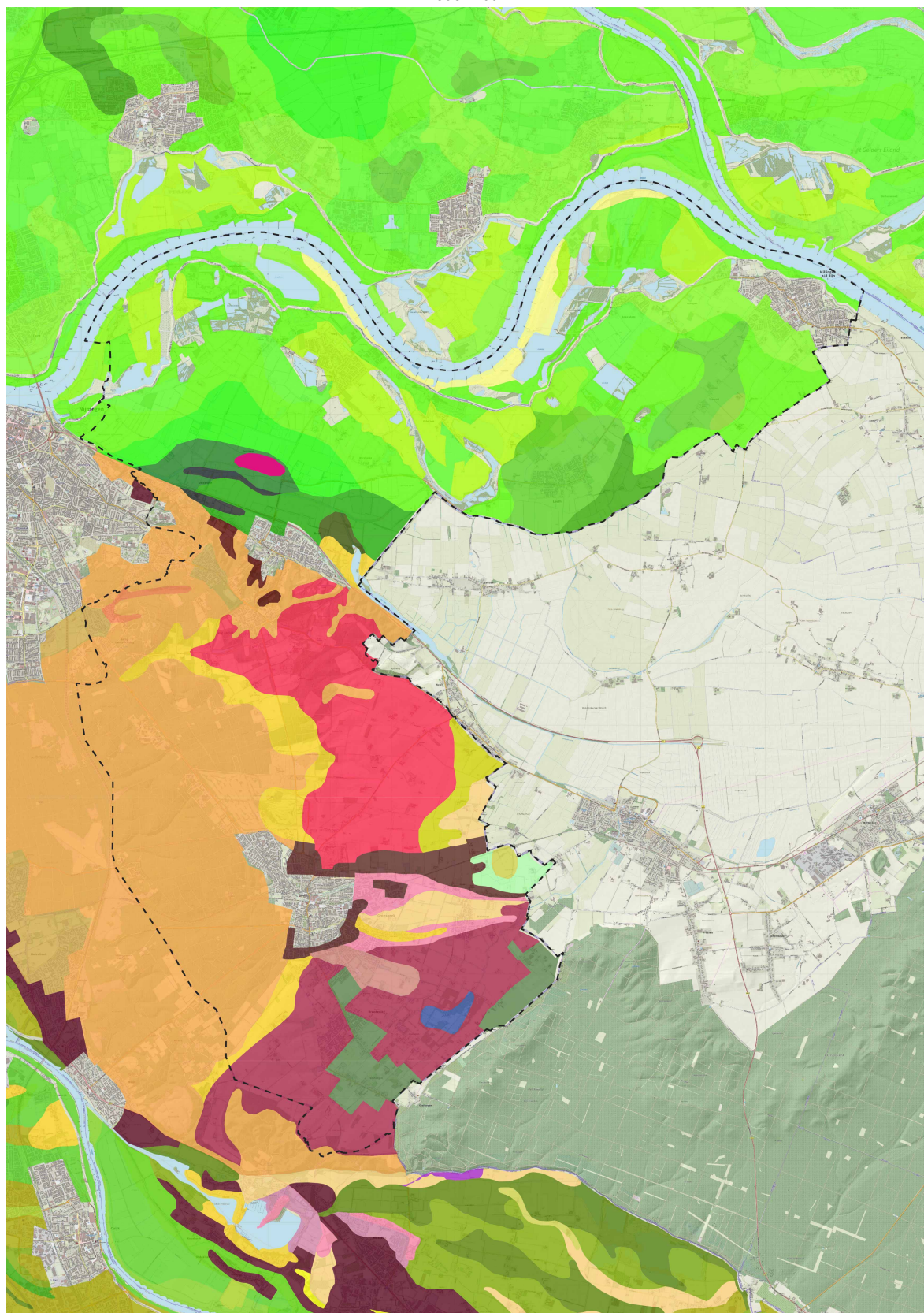
zetten op andere teelten en/of landbouwmethoden zoals (voedsel)bossen in combinatie met extensivering en/of verbreding van veehouderijen.

Diepe zandwinning kan het karakteristieke landschap, de biodiversiteit en de leefkwaliteit onherstelbaar aantasten. De gemeente Berg en Dal sluit daarom nieuwe locaties voor diepe zandwinningsactiviteiten in de toekomst uit evenals uitbreiding van bestaande zandwinlocaties.

Gebieden en aspecten die van belang zijn bij het opstellen van de attentiekaart bodem en water

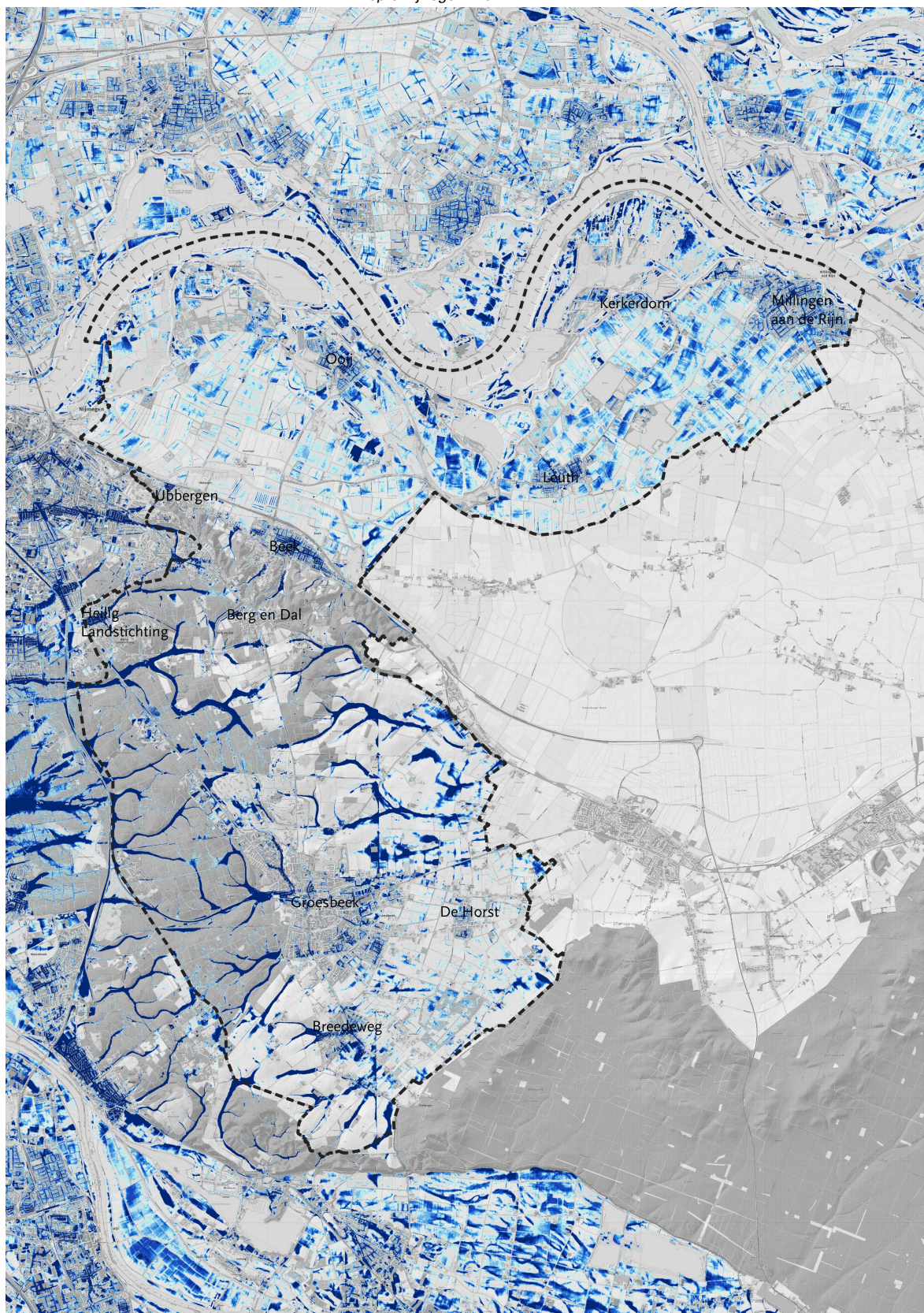
Attentiegebieden	Risico's	Geschiktheid		
		Bebouwing	Natuur	Landbouw
Droogdalen	Erosie en wateroverlast bij hoosbuien	X	V	X
Kwelgebieden	Structurele wateroverlast	!	V	V
Buitendijkse gebieden	- Overstromingen Waal - Structurele droogte en dalend grondwaterpeil	X	V	!
Polders	- Overstromingsrisico Waal - Wateroverlast bij langdurige regen - Structurele droogte en dalend grondwaterpeil	!	V	V
Hoge zandgronden	- Structurele droogte en dalend grondwaterpeil - Bosbranden	!	!	V
Inzigggebieden	- Structurele droogte en dalend grondwaterpeil - Uitspoeling schadelijke (mest)stoffen	!	V	!

Bodemkaart

Atlas voor de Leefomgeving

Diepte bij regen 140 mm in 2 uur

Atlas voor de Leefomgeving

7.4 Actief sturen op milieu aspecten

De komende jaren gaan we actiever beleid maken voor een schoon, veilig en aangenaam milieu. We onderscheiden de volgende milieuthema's luchtkwaliteit, omgevingsgeluid, geur, licht, trillingen, externe veiligheid en bodem. Voorlopig behouden we de huidige milieuregels en normen en gaan er actiever op sturen bij nieuwe ontwikkelingen. Op termijn scherpen we de normen mogelijk aan, als daar voor thema's of locaties goede aanleiding voor is. Met name geluid en lucht vragen extra aandacht.

Voldoende stilte vinden we niet alleen voor de natuur van belang maar ook voor onze inwoners. In onze gemeente leidt met name verkeer tot geluidsoverlast. In de uitwerking van deze visie kijken we naar maatregelen om de overlast van verkeer te verminderen.

Ander belangrijk thema is luchtkwaliteit. Onlangs hebben we ons aangesloten bij het Schone Lucht Akkoord. Samen met het rijk, provincies en vele andere gemeenten hebben we de ambitie om voor gezonde lucht te zorgen. De luchtkwaliteit in onze gemeente is relatief goed en de afgelopen decennia sterk verbeterd. Toch vinden we het belangrijk om verdere stappen te zetten. De Corona-pandemie heeft het belang van een goede gezondheid weer duidelijk gemaakt. Met het akkoord omarmen we de ambitie om een permanente verbetering van de luchtkwaliteit te realiseren en toe te werken naar de WHO-advieswaarden voor stikstofdioxide en fijnstof in 2030. Het streven is om in 2030 minimaal 50% gezondheidswinst te behalen ten opzichte van 2016. Dat zijn landelijke doelen waar we samen met andere gemeenten, provincie en het rijk (en het liefst ook met de Duitse burens) aan werken.

In het Schone Lucht Akkoord staat een aantal sectoren centraal om tot een daling van de uitstoot van stikstofdioxide en fijnstof te komen. Voor deze sectoren hebben we de volgende ambities:

- Mobiliteit: we zetten in op het verbeteren van de fietsinfrastructuur en het openbaar vervoer. We proberen het autogebruik terug te verminderen en daarmee de uitstoot van schadelijke stoffen.
- Landbouw: we zien graag extensivering (kringloop) en verbreding van de landbouw en dat moet ook de uitstoot van stikstof en andere stoffen omlaag brengen.
- Scheepvaart: met name rondom Millingen aan de Rijn is sprake van uitstoot van schadelijke stoffen door de scheepvaart. In samenwerking met partners proberen we deze uitstoot te verminderen.
- Houtstook: Lokaal kan houtstook zorgen voor overlast en verminderde luchtkwaliteit. We onderzoeken hoe we de effecten hiervan kunnen verminderen, zodat overlast door houtstook wordt beperkt. Bijvoorbeeld het ontmoedigen van houtkachels in nieuwe woningen.
- Industrie: we hebben in onze gemeente nauwelijks industrie maar ook hier proberen we in samenspraak met ondernemers winst te behalen.

Thema's die van belang zijn in ons milieubeleid.

Milieuthema's	
Luchtkwaliteit (o.a. stikstof)	Verkeer Landbouw Industrie Scheepvaart Houtstook
Geluid	Evenementen Verkeer Bedrijvigheid
Geur	Landbouw Bedrijvigheid Horeca
Licht	Sportterreinen Bedrijvigheid Woonwijken
Trillingen	Verkeer
Omgevingsveiligheid	Bosbranden Gevaarlijke stoffen
Bodem	Droogte en bodemdaling Grondwaterdruk

8 Uitwerkingsagenda

8.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken hebben we de doelen en ambities benoemd voor behoud en ontwikkeling van de leefomgeving in de gemeente Berg en Dal. Hiermee geven we een opdracht aan onszelf om ermee aan de slag te gaan en doen we een uitnodiging naar de samenleving om met plannen te komen die eraan bijdragen. We gebruiken de omgevingsvisie ook om dorpsagenda's te stimuleren en in de communicatie met onze partners.

In dit laatste hoofdstuk geven we aan hoe we met de omgevingsvisie verder willen gaan en wat we als gemeente zelf gaan doen om uitwerking en uitvoering aan te geven.

We gaan op drie manieren aan de slag met deze omgevingsvisie:

- Versterken van de samenwerking met andere overheden, bedrijfsleven, non-profit organisaties, boeren en burgers.
- Het opstellen van omgevingsprogramma's om voor bepaalde thema's en/of deelgebieden de doelen en ambities uit te werken en te vertalen naar maatregelen.
- Het gebruik van de doelen en ambities bij het begeleiden en toetsen van initiatieven en plannen vanuit de samenleving.
- De vertaling van doelen en ambities naar beleidsregels in het omgevingsplan.

8.2 Samenwerking met partners

We kunnen het realiseren van de doelen en ambities in deze omgevingsvisie als gemeente niet alleen. Daar hebben we andere overheden, het bedrijfsleven, non-profit organisaties en verenigingen, boeren en burgers hard bij nodig.

De omgevingsvisie vormt voor ons de agenda om met hen in gesprek te gaan en de samenwerking te zoeken bij het uitwerken van de doelen en ambities tot praktisch beleid en maatregelen:

- We gebruiken de omgevingsvisie als communicatiemiddel in gesprekken met hogere overheden zoals het rijk, de provincie en de regio.
- We willen samen met lokale (non-profit) organisaties en verenigingen werken aan het vertalen van de doelen en ambities in praktisch beleid en concrete maatregelen. Dat doen we onder andere door het opstellen van programma's voor deelgebieden en/of thema's en daar betrekken we hen bij (zie paragraaf 8.2).
- We nodigen burgers, boeren, bedrijven en anderen uit om met plannen en initiatieven te komen die passen bij de doelen en ambities van de omgevingsvisie (zie paragraaf 8.3). Hoe meer plannen daarop aansluiten hoe meer de gemeente meewerkt aan realisatie ervan.
- Daarnaast betrekken we inwoners actief bij het realiseren van deze visie. Bijvoorbeeld door educatiecampagnes gericht op bewustwording over biodiversiteit en duurzame energie. We ondersteunen burgerinitiatieven zoals boomplantacties of buurtmoestuinen die bijdragen aan de groene ambitie.

8.3 Omgevingsprogramma's

We hebben in Berg en Dal bepaald dat de omgevingsvisie abstract blijft en doelen en ambities voor de lange termijn bevat. Voor bepaalde thema's en deelgebieden werken we beleid uit in omgevingsprogramma's. Voor ons is dit een belangrijk beleidsinstrument van de Omgevingswet om zelf aan de slag te gaan met de doelen en ambities. We onderscheiden drie type omgevingsprogramma's:

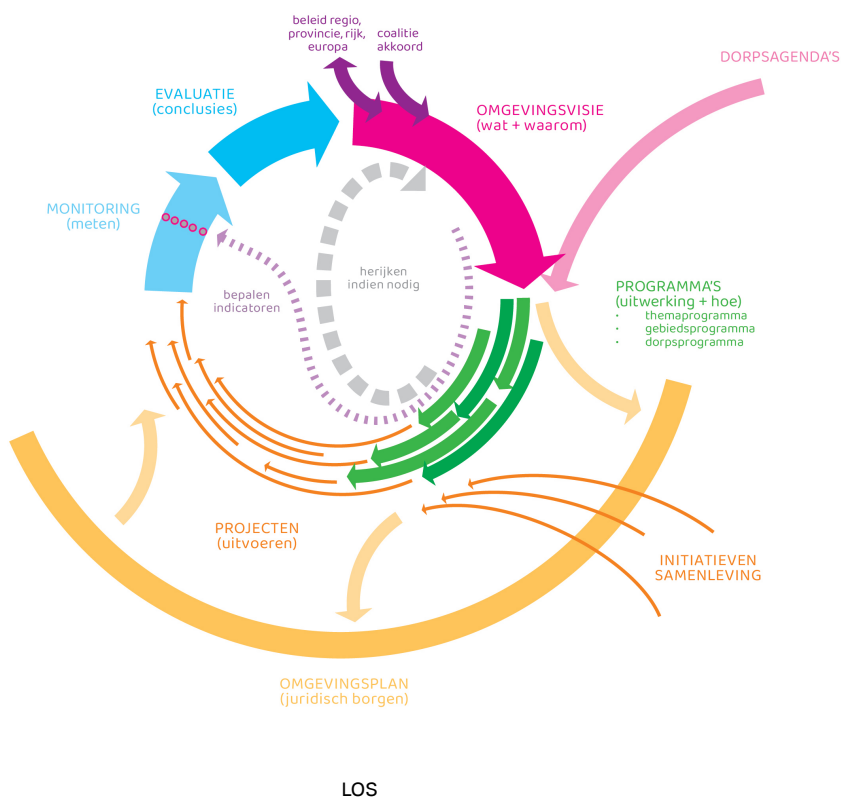
- Themaprogramma: uitwerking een thema dat speelt in de hele gemeente.
- Dorpsprogramma: uitwerking een specifiek dorp (en directe omgeving).
- Gebiedsprogramma: uitwerking voor een samenhangend deelgebied.

De opdracht voor het opstellen van een programma volgt uit de omgevingsvisie. Bij de start bepalen we welke ambities en doelen vanuit deze omgevingsvisie voor het programma relevant zijn. Bij de afronding benoemen we hoe het programma bijdraagt aan de doelen en ambities uit de omgevingsvisie en of eventuele herijking van de visie gewenst is.

Actueel vastgesteld beleid en lopende beleidstrajecten zien we vanaf nu ook als een omgevingsprogramma dat aansluit bij de omgevingsvisie. Daarnaast benoemen we een aantal nieuw op te stellen omgevingsprogramma's. We gaan de komende jaren in ieder geval met de volgende programma's aan de slag:

- Programma Landschap: het bestaande landschapsontwikkelingsplan (LOP) loopt in 2025 af. Deze gaan we actualiseren. De omgevingsvisie dient als integraal vertrekpunt in de uitwerking naar beleid voor landschap, natuur en water in de verschillende deelgebieden.
- Programma Mobiliteit: hierin werken we onze ambities en doelen uit voor het faciliteren en stimuleren van het openbaar vervoer, wandelen en fietsen. Een van de onderdelen is een passend hercategorisering van wegen.
- Programma Klimaatneutraal in 2050: uitwerking van de doelen en ambities om onze klimaatdoelstellingen te bereiken, onder andere door een lokale energiestrategie en een zorgvuldige integratie van duurzame energie in het landschap.
- Programma Attentiekartaal Water en bodem: we brengen het natuurlijke systeem in kaart en benoemen vanuit daar de kansen en beperkingen voor (bouw)ontwikkelingen.
- Dorpsprogramma's: de komende jaren stellen we dorpsprogramma's op. Doelen en ambities uit deze visie worden naar de situatie voor een dorp vertaald en uitgewerkt tot maatregelen. We maken een dorpsprogramma nadrukkelijk samen met het dorp en zoeken de aansluiting met de dorpsagenda's waarin de dorpen zelf hun doelen en ambities verwoord hebben. De dorpsagenda's hebben over het algemeen een kortere termijn en zo kunnen dorpsprogramma en dorpsagenda elkaar aanvullen en versterken. Aan de hand van urgentie en prioriteit kiezen we één dorp om als eerste met dit nieuwe instrument te gaan werken (pilot).

Schematische weergave van de rol van de omgevingsvisie in ons omgevingsbeleid en hoe we er de komende jaren mee aan de slag gaan

8.4 Checklist voor initiatieven

Deze omgevingsvisie is mede bedoeld als uitnodigings-, inspiratie- en toetsingsinstrument voor ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving. Het is een uitnodiging aan de samenleving om met plannen te komen die passen bij de ambities en doelen zoals in voorgaande hoofdstukken benoemd. De tabel hiernaast bevat een overzicht van de aspecten die wij als gemeente belangrijk vinden bij toekomstige (woning)bouwontwikkelingen. Dit lijstje is bedoeld als checklist voor initiatiefnemers bij het maken van plannen en voor de gemeente bij het begeleiden en beoordelen daarvan. Niet elk aspect is van toepassing op elk plan, we nodigen initiatiefnemers uit om te motiveren hoe met deze aspecten rekening wordt gehouden en waar zij denken een bijdrage aan te kunnen leveren. Hoe beter het plan hierop scoort, hoe meer de gemeente meewerkt aan realisatie.

Daarnaast is dit lijstje van belang bij het bepalen van een eventuele financiële bijdrage die wij van initiatiefnemers kunnen vragen. De 'financiële bijdrage' is voor gemeenten een nieuw financieel instrument in de omgevingswet, naast het al bestaande kostenverhaal. Het is bedoeld om aan initiatiefnemers een bijdrage te vragen aan maatschappelijk relevante ontwikkelingen in de leefomgeving. Denk aan de ontwikkeling van natuur, landschap of een evenwichtige woningvoorraad.

We hebben als gemeente vanuit de wetgeving de keuze om een financiële bijdrage af te dwingen of in overleg met initiatiefnemers te bepalen (minnelijk). Bij voorkeur gaat het zoveel mogelijk in overleg. Bij de uitwerking van deze visie gaan we als gemeente bepalen hoe we met de financiële bijdrage om willen gaan. Daarbij hanteren we in ieder geval de gewenste ontwikkelingen zoals in deze omgevingsvisie zijn benoemd.

Overzicht van aspecten die wij als gemeente belangrijk vinden bij toekomstige (woning)bouwontwikkelingen en gebruik bij de begeleiding en toetsing van initiatieven

Mogelijkheden om bij te dragen aan een gezonde, duurzame, leefbare leefomgeving	
Het Groene Goud in Balans	• Verweven van landbouw en natuur • Beschermen van flora en fauna, o.a. door het verbinden van natuur • Multifunctionele, streekgebonden, duurzame en kringlooplandbouw • Beleving van het landschap: zicht, geluid, smaak, verbeelding, toegankelijk • Behoud en versterken van iconische vergezichten • Kleinschalige recreatie met hoge kwaliteit en passend bij onze identiteit • Behoud historisch landschap en erfgoed en als inspiratie voor ontwikkeling • Zorgvuldig integreren van duurzame energie in ons landschap • Behoud en benutten historische zandpaden als aantrekkelijke wandelroutes
De Dorpen als Basis	• Inspelen op lokale woon- en verhuisbehoeften • Faciliteren van en ruimte voor gezamenlijke woonvormen • Stimuleren van ontmoeting tussen (bestaande en nieuwe) bewoners • Aansluiten op cultuurhistorie, identiteit en beeldkwaliteit van het dorp • Versterken van de relatie tussen dorp en buitengebied • Compact multifunctioneel centrumgebied • Behoud van multifunctionele accommodaties 'binnen' en 'buiten' • Lokaal koppelen van vraag en aanbod duurzame energie • Opbrengst duurzame energie benutten voor ontwikkeling dorp • Netbewust ontwikkelen (ivm netcongestie) • Multifunctionele openbare ruimte met ruimte voor bewegen • Voldoende groen in verband met hittestress en wateropvang • Aantrekkelijke en duurzame werklocaties • Duurzaam bouwen • Aandacht voor bestaand groen
Duurzaam Verbonden	• Stimuleren van wandelen en fietsen • Aanbieden van deelmobiliteit • Versterken van de kwaliteit van het fietsnetwerk • Bijdragen aan (behoud van) goede OV-verbindingen en haltes • Zorgvuldige en veilige ontsluiting op bestaande wegenstructuur • Gebruik van innovaties en 'pionieren in het groen'
Gezond milieu, water en bodem	• Besparen in het gebruik van water • Infiltreren, vasthouden en/of afvoeren van water waar nodig • Rekening houden met het natuurlijke water- en bodemsysteem • Zo min mogelijk geur, trillingen, geluid en luchtvervuiling

8.5 Vertalen naar omgevingsplan

Iedere gemeente heeft onder de Omgevingswet één omgevingsplan. Het omgevingsplan bevat algemene regels voor bescherming en ontwikkeling van de fysieke leefomgeving. Sinds de invoering van de Omgevingswet (1 januari 2024) hebben we automatisch een omgevingsplan dat bestaat uit alle (voormalige) bestemmingsplannen en verordeningen. Dit tijdelijke omgevingsplan zetten we stapsgewijs om tot een volledig omgevingsplan. Daarvoor hebben we tot 2032.

De basis voor dit omgevingsplan zijn bestaande regels die we nu hebben. Daarnaast gaan we de ambities en doelen uit deze omgevingsvisie erin verwerken. Dat doen we door voor elk deelgebied en dorp op een rijtje te zetten welke doelen en ambities daar precies van toepassing zijn (zie onder andere de voorgaande hoofdstukken en de visiekaart hieronder). Vervolgens bepalen we of en hoe deze in (juridische) regels vertaald kunnen worden.

Verbeelding van hoe we de doelen en ambities per dorp en deelgebied gaan vertalen naar beleidsregels in het omgevingsplan

